

ANTÍGONA EMMORDASSADA

REFLEXIONS
DELS DARRERS
10 ANYS DE REPRESSIÓ
ALS PAÏSOS CATALANS

ANTÍGONA EMMORDASSADA

* * *

REFLEXIONS DELS DARRERS
10 ANYS DE REPRESSIÓ
ALS PAÏSOS CATALANS

 **TIGRE de
PAPER**
EDICIONS

 **LIBRES
PER LA UNITAT I EL
PROGRÉS**

Vostè és lliure de:

Copiar, distribuir i comunicar públicament l'obra.

Sota les següents condicions:

Reconeixement (*attribution*): En qualsevol explotació de l'obra autoritzada per la llicència caldrà reconèixer-ne l'autoria.

No comercial (*non commercial*): L'explotació de l'obra queda limitada a usos no comercials.

Sense obres derivades (*no derivate works*):

L'autorització per explotar l'obra no inclou la transformació per crear una obra derivada.

- Compartir sota la mateixa llicència: Si transforma o modifica aquesta obra per a crear una obra derivada, només pot distribuir l'obra resultant sota la mateixa llicència, una de similar o una de compatible.
- En reutilitzar o distribuir l'obra, ha de deixar ben clar els termes de la llicència d'aquesta obra.
- Alguna d'aquestes condicions pot no aplicar-se si s'obté el permís del titular dels drets d'autor.
- Res en aquesta llicència menyscaba o restringeix els drets morals de l'autor. Els drets derivats d'usos legítims o altres limitacions reconegudes per llei no es veuen afectats per l'anterior.

© 2017, les diverses autores i autors.

© 2017, de la present edició, CUP

Primera edició març de 2017.

Títol:

Antígona emmordassada

Autores:

Carla Alsina
David Aranda
Mireia Bazaga
Marina Bernadó
David Bou
Eduardo Cáliz
Bego Casado
Enrique Costoya
Anais Franquesa
Maria Josep Martínez
Xavier Monge
Ciro Morales
Mercè Nebot
Eva Pous
Pilar Rebaque
Miquel Ramos
Esther Sancho
Benet Salellas
Laia Serra
Mostafà Shaimi
Neus Tur
Mireia Vehí
Montserrat Vinyets

Correcció:

Maite Puig

Tigre de Paper | Edicions

CULTURA21 SCCL

Plaça de Gispert, 4, 1r, 08241

MANRESA (Bages), Països Catalans

ISBN: 978-84-16855-05-6

Dipòsit legal: DL B 6187 - 2017

Tigre de Paper | Edicions vol ser més que una editorial, pretén ser un projecte cultural des d'on desenvolupar el pensament crític, teixir identitat col·lectiva i enriquir l'àmbit literari en llengua catalana.

Així com Antoni Serra considera que «l'escriptor no és un ésser aïllat del context social on desenvolupa la seva activitat professional», des de Tigre de Paper | Edicions considerem que la literatura ha de respondre a la crítica, al pensament i a la imaginació de la societat i, com a projecte editorial, tenim el deure de respondre i reflexionar sobre la forma, les necessitats i les lluites de la nostra societat.

ANTÍGONA EMMORDASSADA

* * *

CARLA ALSINA
DAVID ARANDA
MIREIA BAZAGA
MARINA BERNADÓ
DAVID BOU
EDUARDO CÁLIZ
BEGO CASADO
ENRIQUE COSTOYA
ANAÏS FRANQUESA
MARIA JOSEP MARTÍNEZ
XAVIER MONGE
CIRO MORALES
MERCÈ NEBOT
EVA POUS
PILAR REBAQUE
MIQUEL RAMOS
ESTHER SANCHO
BENET SALELLAS
LAIA SERRA
MOSTAFÀ SHAIMI
NEUS TUR
MIREIA VEHÍ
MONTSERRAT VINYETS

INTRODUCCIÓ

Benet Salellas i Mireia Vehí

—No respectaràs la llei?
—Tots ens devem primerament a les lleis eternes.

Antígona. Tragèdia en tres parts
Salvador Espriu

El mite d'Antígona travessa la història d'Occident, des de l'Atenes de Sòfocles fins avui, per recordar-nos la cruïlla entre legalitat i legitimitat. A l'antiga Grècia, la tragèdia evoca un debat present a la *polis*, a la col·lectivitat, mitjançant el combat en escena de personatges desmesurats —en aquest cas, entre el tirà Creont, com a veu de les lleis de l'Estat, i Antígona, com a portadora de les conviccions—. I aquest dilema tan antic, el de la separació entre dret i justícia, el reprenem avui, conscients que és el marc des del qual prenen sentit moltes de les accions que hem desenvolupat des dels moviments socials i l'esquerra anticapitalista, en la nostra praxi política quotidiana, i que han estat objecte de repressió i de persecució.

En aquesta mateixa cruïlla s'ubica *Antígona emmordassada*, un projecte sorgit de la voluntat de recollir algunes de les reflexions, els reptes i les experiències de les lluites desobedients i antirepressives del darrer cicle de deu anys als Països Catalans. Ha estat un cicle polític intens, marcat per la resposta política a una triple crisi —de règim, econòmica i en la lògica de sobirania territorial—, que ha provocat el naixement de multitud de processos polítics

construïts des de baix, de dinàmiques destituents i constituents, que, com a tals, també han rebut un alt cost repressiu.

Per tal de donar resposta a la complexa tasca de recopilar una dècada de moviments antirepressius, d'una banda hem volgut recollir textos d'autors i autores que han estat protagonistes de les respostes polítiques que s'han donat a la repressió d'aquests darrers deu anys. La diversitat de les persones que hi escriuen respon a la voluntat de recollir una cultura política comuna als Països Catalans, que construeix, dia a dia, el teixit polític desobedient i de transformació social de casa nostra. I hem apostat per un marc ampli, que desborda l'esquerra independentista, perquè entenem que la construcció política dels Països Catalans és una tasca col·lectiva i diversa, teixida amb la riquesa de plantejaments polítics que van des dels moviments llibertaris fins als espais institucionals de l'esquerra independentista, passant per tants altres espais polítics existents al nostre país. En aquest sentit, el projecte s'inscriu en la tradició de la construcció de la Unitat Popular, voluntat imprescindible de la lluita per a la transformació social; per això és un número més del projecte "Llibres per la Unitat Popular", un espai editorial de lògica militant i contrahegemònica.

D'altra banda, entenem que aquesta cultura política comuna que ressegueix els nostres carrers és eminentment desobedient, i forjada per pràctiques que contraposen la legitimitat de causes justes a una legalitat que sovint les castiga perquè qüestionen l'obediència al poder. Per això, *Antígona emmordassada* no és només un recull d'experiències i de fites, sinó que respon a la voluntat de construir un relat sobre la desobediència i la lluita antirepressiva a casa nostra, que faci valer les trajectòries i doni sentit col·lectiu a un projecte de contrapoder viu avui als Països Catalans. Sovint, la lluita antirepressiva, tot i formar part dels projectes polítics transformadors que se serveixen de la desobediència com a mecanisme d'acció, no se sistematitza ni es recull per ser transmesa. Simplement es du a terme quan la repressió truca a la porta. Tot i ser un dels camps que tenen un cost personal i polític més alt, se sol donar poca visibilitat a les estratègies i a les persones que les duen a terme i, en conseqüència, no se'n fa una

transmissió a les generacions més joves. La repressió i les respostes polítiques queden amagades entre la pols de les historietes d'anys enrere, però ni es realcen en la mesura que es mereixen, ni s'expliquen com a bagatge polític prioritari. Per això aquest volum vol contribuir, en aquest àmbit, a configurar un relat polític estratègic de passat i de futur.

En aquesta mirada que pretén enfil·lar la memòria, hem volgut que bona part de les autores siguin dones; d'una banda, per visibilitzar les contribucions polítiques de les dones a la militància –sovint, menys visibles que les dels homes–, i, d'altra banda, per fer un reconeixement a la immensa feina invisible que han aportat a la lluita antirepressiva. El cost personal que suposa la repressió requereix molta cura i xarxes de suport emocional i psicosocial. I aquí, normalment, les dones en són les protagonistes, ja que duen a terme tasques imprescindibles que no es visibilitzen perquè són de portes endins i, tot i ser articulades col·lectivament, operen en la intimitat de les persones que pateixen la repressió.

Hi ha qui pot qüestionar que ens fixem en els darrers deu anys. Ens ha semblat que era un període prou ampli per fer anàlisi, ja que, des de la perspectiva de la institucionalitat policial i repressiva, comprèn períodes de diferent color polític en el Govern de l'Estat i en els diferents governs autonòmics (fins i tot amb Interior en mans d'ICV), amb una identitat de patrons que no ens sorprèn i que perfila perfectament el règim del 78 i els seus límits. Aquest llibre, doncs, vol ser, si pot, una altra estrebada a aquest règim que agonitza i als poders que el sustenten, amb el convenciment que cal superar les institucions que ens han governat fins avui, també per recuperar la nostra sobirania col·lectiva en l'àmbit dels drets i les llibertats.

Països Catalans,
gener de l'any 2017

PRÒLEG

LA IMPORTÀNCIA DE LA MEMÒRIA DE LA REPRESSIÓ

Pilar Rebaque

La memòria històrica és un element nou de les nostres societats, sorgit arran dels grans conflictes bèl·lics del segle passat.

Davant del trencament dels mecanismes tradicionals de transmissió de la memòria oral, la necessitat d'aquesta memòria sorgeix de la societat moderna, que es planteja recuperar fets transcendents de la vida col·lectiva, i de la necessitat de reconèixer i reparar les víctimes de grans esdeveniments socials o polítics.

També es parla de memòria en relació amb les polítiques i les actuacions destinades a identificar els indrets on es van produir; llocs de memòria que no necessàriament van lligats a fets recents, sinó a fets molt més antics. Es tracta d'uns espais que passen a tenir un valor cultural, patrimonial i d'identitat del país i que, en considerar-los rellevants, el mateix país els presenta a l'exterior i al visitant com a element identificador de la seva personalitat i dels seus valors.

S'ha discutit molt el paper de la memòria i de la història, així com la interconnexió i les contradiccions entre l'una i l'altra.

La memòria és avui un element de recuperació d'un passat que s'ha amagat, en què, a més de la història, té un paper molt important el testimoni de les persones que van viure els fets.

La història té com a objecte estudiar successos ocorreguts en la vida de la nostra societat; fets passats, amb una visió crítica, a partir de documents i de fets contrastats i contextualitzats. És una visió que cerca ser rigorosa, però que mai no s'escapa del pes que té l'entorn en la seva mirada, en la tria i en l'enfocament

de la interpretació dels esdeveniments. Per això, veiem que, en diverses èpoques, uns mateixos fets són analitzats i valorats amb ulls diferents, es revisen i s'aprofundeix en les visions donades amb anterioritat. Aquesta revisió és a causa de la troballa de nova documentació, de l'aplicació de nous mètodes a les ciències socials, però també del valor que es dóna en cada moment sobre determinats fets socials.

La memòria, des de la perspectiva del nostre país, s'ha plantejat en els darrers anys com una necessitat de saber i de fer justícia, i no sorgeix de les institucions, sinó des de la societat civil, des d'entitats que plantegen la necessitat de trencar el silenci que va imposar la transició política sobre els successos i les conseqüències personals i socials de la repressió política aplicada en els llargs anys de franquisme. La insistència i el treball de les entitats dedicades a la memòria històrica han comportat que les institucions i els partits polítics que els donaven suport s'hagin vist empesos a plantejar, des de les institucions, polítiques de memòria.

De tota manera, si ens mirem la Llei de la memòria històrica, de l'any 2007, en el seu preàmbul, de fet, nega la mateixa memòria des d'una visió col·lectiva i es refereix més a una memòria individual i familiar. Aquesta actitud expressa una resistència de l'Estat a acceptar que la memòria és una necessitat per a una societat que surt d'una dictadura.

Aquesta resistència no és més que una expressió de la recança de trencar aquell pacte de silenci segellat per la Llei d'amnistia i la interpretació interessada que la justícia espanyola n'ha fet, ignorant els advertiments de les Nacions Unides sobre la imprescriptibilitat dels crims del franquisme i la necessitat de jutjar-los.

Les reparacions al nostre país han estat fins ara purament simbòliques; no s'ha volgut afrontar la realitat ni els afectes que té avui l'actuació genocida del franquisme en la postguerra i al llarg de tota la dictadura.

Les actes del debat parlamentari reflecteixen la voluntat dels partits polítics que van aprovar la llei de deixar de banda qualsevol solució que pogués obrir una via d'anul·lació dels consells de guerra i dels processos repressius franquistes. Els tribunals es-

panyols, en resolucions posteriors, han tancat la porta definitivament a aquestes anul·lacions i a l'obertura de causes.

La justícia i l'Estat argentí han estat més coherents i no tan sols es van anul·lar les lleis de punt final, la qual cosa va suposar l'enjudiciament dels crims de la dictadura, sinó que han obert una causa pels crims del franquisme.

En la Llei de la memòria, els efectes reparadors econòmics han quedat reduïts a gairebé a res. A més, la diferència important és entre les indemnitzacions de 9.000 euros donades a les vídues dels morts en consells de guerra del postfranquisme i els 135.000 euros que es donen als morts dels darrers temps del franquisme, que, d'acord amb l'article 10, poden percebre els familiars de persones que van lluitar en defensa de la democràcia. Una declaració que amaga una pràctica cínica.

En l'aplicació de la llei, s'han denegat aquestes indemnitzacions als familiars de membres d'ETA o del FRAP que van fer la lluita armada contra la dictadura i que foren condemnats a mort per consells de guerra, i, per contra, s'han donat als franquistes torturadors que van morir en mans d'ETA o d'altres organitzacions armades, amb l'argument, per part de l'Audiència Nacional, que aquests torturadors no havien tingut l'oportunitat d'optar per la democràcia. Quin cinisme.

Per això, l'Estat encara no ha donat cap mena d'ajut als guerrillers que, a la postguerra, fins als anys seixanta, van lluitar contra el franquisme. Aquesta és la memòria històrica que fomenta l'Estat, diluint el que va representar la violència durant tota la dictadura.

Aquesta contradicció temporal que fa la llei, amb un tall discriminatori el 1968, és per respondre a la Llei de solidaritat amb les víctimes del terrorisme, de l'any 1999, que es va fer sobretot per a compensar les famílies dels policies franquistes morts. Amb l'article 10 de la Llei de la memòria històrica s'ha fet un veritable exercici de cinisme, incloent-los com a víctimes en la lluita per la democràcia.

Per tant, l'Estat interpreta que els guerrillers i altres grups armats antifranguistes no lluitaven per la democràcia. Si els seus

mètodes els consideren no democràtics, com és que es consideren democràtiques les actuacions dels policies torturadors de la dictadura, responsables d'assassinats i homicidis de persones contràries al Règim?

Tot i que el debat s'ha centrat en la memòria de la República, la guerra i la dictadura, la memòria també es refereix a tots els altres fets transcendents i destacables per a la vida i la història d'una societat. La societat catalana ha vist com l'Estat espanyol —no només des d'un punt de vista polític, sinó també acadèmic—, presenta una història i una memòria lligades a uns plantejaments unitaristes, que amaguen la història i la memòria catalana, i de repressió política i cultural.

Des del punt de vista de la memòria, sembla que podríem dir poc sobre els fets que s'han analitzat en aquest llibre, que es refereixen a la nostra vida immediata i que, per tant, no han entrat en l'àmbit de la història i la memòria.

De tota manera, sí que hi ha aspectes de la memòria que ens poden ajudar a comprendre alguns dels fets recents que s'hi analitzen: per exemple, els que es refereixen a l'exercici de la violència, al llarg de la història, per part dels organismes estatals o d'altres amb poder, i l'efecte que ha tingut sobre els col·lectius més vulnerables, o també altres memòries, com la lluita de les dones per la conquesta i el reconeixement dels seus drets.

Aquesta memòria ha de tenir en compte, a més de l'exercici de la violència contra els drets de les persones, com, en diversos moments de la història, s'han desenvolupat mecanismes per a contrarestar-la. Així, hauríem de valorar la importància que, al Principat de Catalunya, es creés el Tribunal de Contrafaccions a la primera del segle XVIII, com han estudiat Eva Serra i Josep Capdeferro. Aquest tribunal va actuar entre 1702 i 1713 per garantir que l'Administració reial respectés les constitucions catalanes, i va establir un recurs individual que, en un dels casos, va salvar una persona condemnada a anar a galeres, per no haver-se seguit el procediment judicial instruït contra ella. També va aconseguir que una llei de les Corts de 1706 instituís la inviolabilitat de la correspondència, per tal de limitar l'actuació abusiva del virrei a Catalunya.

Totes aquestes garanties es van esmicolar amb l'Estat borbònic, que va destruir aquestes institucions i que va actuar de manera prepotent durant els segles XVIII i XIX, com podem veure en el procés de Montjuïc, instruït arran de l'atemptat contra la processó de Corpus al carrer dels Canvis Nous, que va portar a la presó moltes persones que, com l'escriptor Pere Coromines, no tenien res a veure amb l'atemptat. Va ser una acció encaminada a atacar els sectors intel·lectuals propers a l'anarquisme.

Forma part d'aquesta memòria l'anàlisi de com han estat, de minses, les garanties dels drets en els estats constitucionals de la monarquia borbònica, i com aquestes, tot i ser tan febles, han estat anorreades en els estats dictatorials de Primo de Rivera i de Franco. Fins i tot no hauríem d'oblidar de quina manera el poder popular constituït va actuar en el període de Guerra Civil, amb l'aparició de poders paral·lels revolucionaris, i les disfuncions que podem observar des d'avui.

També forma part d'aquesta memòria analitzar com a l'Estat espanyol, el catalanisme i els qui s'oposaven a l'Estat unitari han estat combatuts amb lleis que creaven jurisdiccions excepcionals, com ara la Llei de jurisdiccions, de 1906, que atorgava als tribunals militars la competència per enjudiciar els delictes polítics contra la unitat de l'Estat o l'Exèrcit. Aquesta llei es va mantenir fins a 1931, any en què va ser derogada per la República.

El franquisme va establir de nou una jurisdicció militar excepcional des del ban de guerra del 28 de juliol de 1936, que després va ser completada per diverses lleis de «*bandidaje y terrorismo*», fins que el 1963 es creà el Tribunal de Orden Público (TOP), que s'encarregava de jutjar com a delictes la llibertat d'expressió, d'associació, de propaganda, de reunió i de manifestació, drets fonamentals prohibits pel franquisme. Aquest tribunal va ser dissolt en els darrers moments pel franquisme, l'any 1977, i substituït per l'Audiència Nacional, que neix de la mateixa concepció dels tribunals d'excepció en defensa de l'Estat, tot i que maquillat amb unes competències administratives que podien ser assumides pels Tribunals Superiors de Justícia i pel Tribunal Suprem. Com que l'Estat no es refia de la jurisdicció penal ordinària dels diversos

tribunals, constitueix una jurisdicció única amb pocs jutges, que garantirà la defensa dels seus interessos d'estat, encara que sigui a costa i en perjudici dels drets fonamentals.

És una tasca, d'avui i de sempre, en una societat democràtica, garantir que els mecanismes d'exercici dels drets fonamentals siguin efectius i es defineixin, per tal de no conculcar-los.

Hem de tenir en compte que, en temps de la dictadura franquista, mancat de tot dret fonamental, era impensable portar als tribunals l'actuació abusiva de les forces d'ordre públic. Llavors, era una norma el fet que la policia no tenia límits en la seva actuació prepotent, ja que era la garantia de la pervivència de l'estat dictatorial, que es basava i es legitimava en l'acció de la violència. En aquella situació, va ser un gran triomf el fet que, per primera vegada, a finals de l'any 1976, l'advocat Marc Palmés aconseguís una condemna a uns policies nacionals per una falta de lesions. Aquella condemna, que avui ens pot semblar extremament lleu i sense importància, va tenir una gran transcendència, ja que en aquell moment obria la porta a jutjar les accions violentes i abusives de la policia.

Actualment vivim un retrocés en les garanties i els principis dels drets civils que fonamenten la democràcia, i ho veiem en la interpretació extensiva de la condemna d'Otegi.

L'Estat, amb tot mena d'eines, sembla seguir un procés des de la Llei de partits, feta expressament per expulsar de l'àmbit polític l'actuació del món *abertzale*, amb la posterior suspensió d'Herri Batasuna, passant pel tancament de publicacions i diaris. Ara vol impedir el dret d'un ciutadà a participar en la vida política. És la llei i la interpretació dels tribunals en defensa de la «*unidad de la Patria*», contra tot debat ideològic lliure.

Aquesta mateixa tendència la veiem en l'advertiment del Tribunal Constitucional contra la presidenta del Parlament i l'anunci de la Fiscalia General de l'Estat, que empenirà accions penals contra ella.

No és una situació gaire diferent del procés judicial iniciat contra qui, el 1902, va realitzar un cartell que anunciava un míting a Borrassà, que deia «no dubtem que amb una veritable unió i fe en

la causa nacional de Catalunya, la victòria serà nostra; mentrestant els nostres crits han de ser Visca l'Autonomia! I Visca Catalunya». Aquella proclama va permetre al fiscal fer la seva acusació amb l'argument que «*estas manifestaciones envuelven propósitos de despojar a los ministros de la Corona de sus facultades constitucionales y atacan a la integridad de la Nación Española, constituyendo en consecuencia el hecho expuesto, una tentativa de rebelión, con ataque a la integridad de la patria, Nación española*».

En aquests moments, igual que el 1902, es penalitza la llibertat d'expressió política de qualsevol principi que ataquí o posi en qüestió la «*integridad de la Nación*».

Hem de destacar també les diverses memòries de la nostra societat, com ara la de la violència institucional, i la necessitat de descobrir i conrear la memòria col·lectiva, que és la que ens defineix i cohesiona com a poble.

També en aquest àmbit, l'Estat i la historiografia espanyola intenten amagar la realitat nacional i la persecució i repressió contra la lluita política que reivindica aquesta realitat nacional. Analitzant-ho, veiem que una certa legislació i estructures de l'Estat actuals provenen d'aquesta «tradicció» repressiva de l'Estat espanyol, que tendeix a acostar-se cada dia més a la situació ademocràtica de la restauració borbònica del primer terç del segle xx, cosa que representa una ampliació de la impunitat de l'Estat en l'exercici de la seva acció violenta contra el nostre poble i la reivindicació dels seus drets col·lectius, però també contra la resta dels nostres drets civils individuals.

Ens trobem davant d'un procés de degradació de la qualitat democràtica d'aquest estat, basada en la criminalització de determinades ideologies, que és el germen de la progressiva destrucció de la democràcia.

Per combatre-ho, fem memòria recordant el «ser tres voltes rebel», del poema de la Maria Mercè Marçal, per continuar sense parar.

ps Per ser fidel a la memòria, agraeixo al meu company, Pep Cruanyes, el seu ajut en aquest pròleg.

SOCIETAT CIVIL I POLICIA, UN TORCEBRAÇ EN ACCIÓ

Laia Serra

El procediment dels excessos policials és clar: s'oculten les accions dutes a terme pels agents infractors i comandaments immediats; els mecanismes interns de rendició de comptes fallen; la resposta institucional minimitza o dóna cobertura als fets; la resposta de l'autoritat judicial / Fiscalia a l'hora d'investigar els fets és tèbia i condescendent envers la manca de col·laboració dels cossos policials en les investigacions, i els fets acaben impunes o indultats, en el cas de condemna, la qual cosa retroalimenta el cercle de la impunitat. Lluny de ser un anecdòtic i desafortunat error del sistema, la repressió forma part de l'engranatge. És una eina útil i necessària en la permanent pugna entre llibertats i seguretat.

Per analitzar l'estat de la qüestió, resulta molt il·lustratiu partir del cas d'Ester Quintana, paradigmàtic en tots els sentits. La seva mutilació, el 14 de novembre del 2012, va aterrar en un context determinat. El desallotjament de la plaça de Catalunya, el 27 de maig del 2011, va suposar un punt d'inflexió respecte del prestigi i la credibilitat del Cos de Mossos d'Esquadra. Les imatges de l'acarnissament contra manifestants asseguts va fer la volta al món i va sacsejar l'opinió pública. De cop, la repressió deixava de ser quelcom residual i sòrdid, destinat als «violents radicals», per passar a ser un problema col·lectiu de relleu. S'evidenciava que la conflictivitat social s'abordava com un problema d'ordre públic, i que el fi justificava els mitjans. La legalitat i el respecte dels drets es reservava per a la ciutadania «d'ordre». La polèmica sobre l'actuació policial

va empènyer les institucions. Tornava a emergir una problemàtica latent, llargament denunciada per les entitats de drets humans: la manca d'identificació dels agents incomplint el Decret 217/2008. Poc després, el 15 de juny del 2011, l'operació policial al voltant de l'acció Aturem el Parlament, titlada de «venjança» de Puig pel 15-M, va evidenciar que les actuacions policials no només obeeien a criteris tàctics, sinó també a objectius polítics. El disegni de Felip Puig d'anar «més enllà de la llei» va provocar un nivell de confrontació sense precedents.

Posteriorment, el 29 de març del 2012, arran de la vaga general, es va donar una escalada en l'ús de mètodes coercitius per part dels Mossos d'Esquadra, emprant per primer cop gasos lacrimògens i disparant bales de goma a tort i a dret, fins al punt de fer esclatar l'ull de dos joves. La difusió a les xarxes socials d'aquells llançaments sense respectar les distàncies de seguretat no va motivar cap investigació per part d'Interior. Per contra, fets com la crema del cafè Starbucks sí que van suposar l'inici d'una sèrie d'iniciatives per part d'Interior, com la creació de la Unitat Central d'Informació en Ordre Públic, la incorporació de més agents a la BRIMO i la creació del web de delació ciutadana, l'abril del 2012, que, malgrat l'aval legal de la Fiscalia, va ser desactivat pel rebuig social que va suscitar.

El procediment operatiu del 14-N va generar una indignació generalitzada en veure que la tàctica policial emprada era la de crear terror entre els manifestants per dissuadir-los d'ocupar l'espai públic amb les seves reivindicacions. En un inici, el que l'Ester va divulgar a la xarxa pocs dies després, exigint explicacions i responsabilitats de manera clara i directa, va generar una allau de solidaritat, que aquest cop va prendre noves formes. Centenars de persones van fer arribar proves de tot tipus a la representació legal de Quintana: dades, gravacions i testimonis disposats a «donar la cara» davant d'una repressió intolerable que sentien com a pròpia. La difusió dels avenços del cas, junt amb la creativitat d'«Ojo con tu Ojo», va permetre que, a pesar de la negació dels fets per part d'Interior, la veu de la víctima s'anés obrint camí per damunt de les canviants versions oficials.

Enmig d'aquella opinió pública àvida per saber, empatitzant amb la innegable honestetat de l'Ester i esperant una investigació profunda del cas, els estaments judicials no tenien altra opció que actuar. Una de les primeres dificultats en la investigació era el desconeixement judicial de la matèria policial. L'opacitat és la millor protecció del cos policial davant de les ingerències externes que pretenen fiscalitzar-lo. Com es pot començar a estirar el fil sense saber com operen les jerarquies policials, què queda documentat, com funciona la rendició de comptes interna, etc.? A partir d'aquí, es va iniciar una peregrinació en la recollida i anàlisi de dades, sabent que es jugava amb desavantatge perquè qui controlava la font de proves i coneixia la veritat dels fets eren els agents investigats. El mateix punt de partida era un contrasentit: el cos policial que no havia activat els mecanismes interns de depuració de responsabilitats i a qui pertanyien els agents delinqüents era l'encarregat d'investigar-los. I s'hi afegia la dificultat tècnica: estudi de normativa policial, balística i armament, conceptes físics, medicina legal, proves pericials d'imatge i so, etc. La investigació eficient d'aquests delictes necessitaria una quantitat de mitjans humans i materials dels quals no sempre es disposa. Un altre obstacle afegit va ser el fet de navegar enmig del xoc de lleialtats institucionals. El desafiament del poder judicial, envestint el seu propi braç executor, generava una tensió palpable.

En el cas Quintana, la iniciativa d'Interior en la investigació va brillar per la seva absència. L'única prova que va interessar a la representació legal dels agents imputats i de la Generalitat, en clau exculpatòria, va ser el peritatge de l'arma que es deia que havia estat usada. La resta de proves van interessar l'acusació de la víctima i algunes van ser incloses per iniciativa del jutjat. És més, hi va haver diverses gravacions clau que mai no van aterrar en el procés judicial perquè el cos policial va negar que existissin. Al llarg de la investigació, ni els dos imputats ni els agents i comandaments cridats com a testimonis amb l'obligació de dir la veritat no van aclarir els fets, de manera que els responsables van quedar encoberts. El dubte sobre la neutralitat del cos policial va motivar que alguns informes tècnics fossin encarregats a la Guàrdia Civil.

Tot i la prolongada imputació de dos agents, Interior mai no els va expedientar.

Posteriorment, l'enjudiciament del cas, més enllà de l'escàndol causat per la cerimònia de la confusió orquestrada com a estratègia de defensa, va causar perplexitat i preocupació. Durant el judici va quedar palès que el recompte de la munició no tenia cap fiabilitat; que la geolocalització de les furgonetes era incomprendiblement imprecisa; que les transmissions d'ordres sorprenentment no havien quedat enregistrades; que la normativa que regulava l'ús de la força i del material antiavalots era del tot insuficient i es basava en criteris del tot genèrics de la definició del risc; que el comandament imputat havia intervingut en les investigacions internes, i que la Divisió d'Assumptes Interns que actuava com a policia judicial –en donava compte al jutge investigador, però també a la cúpula policial– va cloure la seva investigació sense resultats concloents més d'un any abans de finalitzar la investigació judicial i es va assabentar per la premsa que s'admetia que l'origen de la ferida era un projectil policial. Aquell judici va posar de manifest la incapacitat del sistema judicial d'assolir la depuració de responsabilitats per part de la policia. El resultat: la impunitat del fet; la víctima, sense accés a la veritat; els agents culpables, en actiu; Manel Prat, dimitint, i la credibilitat i el prestigi del cos, esfondrats. Aquest preu tan car no es pagava per protegir agents concrets; era el cost polític del manteniment del corporativisme, de la llei del silenci. El missatge va quedar clar: Interior o no n'era capaç o –pitjor encara– no volia esclarir quin dels seus agents havia mutilat l'Ester. La unànime condemna social de la impunitat va trobar formes enginyoses de fer-se sentir, com en el gag del programa *Polònia*, de TV3.

Paral·lelament al procés judicial, la pressió de la crítica social també empenyia Interior a moure fitxa. A banda de la inicial destitució del comissari, Sergi Pla, el 27 de desembre del 2012 Felip Puig passava a la Conselleria d'Empresa i Ocupació, com a alternativa al seu cessament. El 14 de març del 2013, en clau d'operació de maquillatge, es promulgava la Instrucció 6/2013, sobre el NOP, el codi alfanumèric identificatiu que passarien a dur els

agents antiavalots. Per la seva banda, el Parlament de Catalunya, durant l'abril del 2013, va activar una comissió d'investigació sobre les bales de goma. La mà estesa d'algunes forces polítiques va permetre que les víctimes i diferents veus expertes hi aportessin els seus punts de vista. Aquesta productiva oportunitat va permetre a la societat civil d'intervenir en el debat i d'assenyalar la ineficàcia dels mecanismes interns de control i rendició de comptes de de la policia. També va permetre fer emergir la coresponsabilitat política dels parlamentaris envers les mutilacions oculars succeïdes a Catalunya i la desatenció de les víctimes. La perillositat d'aquella arma incontrolable i la violència dels seus resultats lesius portaria a aprovar un protocol d'indemnització a les víctimes danyades en el curs d'actuacions policials (pendent d'implementació) i a eradicar les bales de goma l'abril del 2014. En ple debat, Manel Prat anunciava la rehabilitació de la tanqueta d'aigua el 12 de juny del 2013. En finalitzar la investigació, diverses forces parlamentàries van criticar el menyspreu d'Interior envers l'autoritat del Parlament, ja que no va aportar totes les dades que li van ser demanades. Les conclusions de 18 de desembre del 2013, entre d'altres, apuntaven un repte pendent: assegurar la plena col·laboració del Cos de Mossos d'Esquadra amb el Ministeri Fiscal en la investigació judicial dels fets produïts a la via pública en esdeveniments de masses, fins i tot en el cas que se'n pogués desprendre la possible existència de responsabilitat de membres del mateix cos.

Sense esperar la data de la prohibició de les bales de goma, el 18 de gener del 2014, els Mossos d'Esquadra empraven per primer cop el canó de so en les protestes de suport a Gamonal i reactivaven la demanda d'incorporar les pistoles elèctriques Taser. El 12 de febrer del 2015, la campanya *#Stop Taser* feia públic en roda de premsa el rebuig i l'exigència d'una cinquantena d'organitzacions socials que la incorporació d'una arma policial mai més no obeís al criteri unilateral de la policia. N'argumentaven el perill dels efectes, no investigats suficientment; els criteris contraris dels organismes internacionals, i la manca de necessitat objectiva, que no mera conveniència, d'aquella arma a Catalunya. El Parlament de Catalunya va acordar crear una nova

comissió d'estudi, que va començar a treballar el 2 de març del 2016. La societat civil va tornar a poder-hi intervenir. Excepte els estaments policials, la resta de veus expertes van pronunciar-s'hi en contra. En el seu transcurs, el 24 de maig del 2016, arran de les protestes pel desallotjament del Banc Expropiat de Gràcia, va tornar a sortir a la palestra l'ús indegut de l'armament policial, en difondre's imatges dels ferits i dels llançaments de projectils de *foam* sense control. El juliol del 2016, però, la sintonia entre els estaments policials i determinades forces polítiques va permetre la incorporació de les pistoles elèctriques Taser, encara que amb restriccions.

Amb tot, al llarg d'aquests anys, malgrat l'intent de neutralitzar les veus crítiques, qualificant-les d'antisistema, de justificadores de la violència o d'entorpidores del procés sobiranista, hem continuant duent a terme la nostra funció de fiscalització dels estaments policials, necessària per a la defensa dels drets i les llibertats. Hem anat acumulant sabers col·lectius que ens han permès construir discursos, teixir aliances, incorporar-hi nous actors i oferir una resposta actualitzada a cada nova confrontació. L'informe policial «La gestió de l'ordre públic a Catalunya», de 27 de maig del 2013, encomanat pel Parlament arran de la comissió d'estudi de les bales de goma, esmentava que «tot model d'ordre públic ha de complir dos requisits: ser eficaç i comptar amb la comprensió de la ciutadania. Quan no es compleixen els dos requisits, el model no té validesa», la qual cosa apuntava la clau de la qüestió. Els límits de l'expansiva actuació policial es fixen segons la reacció social que genera. Aquest sostre de «tolerància social» és el que delimita a la pràctica els llimdars de l'exercici dels nostres drets. La tan aclamada consigna «La solidaritat, la nostra millor arma» no és debades. La solidesa del teixit social autoorganitzat per aixopugar les víctimes de la repressió i la nostra capacitat per visibilitzar i difondre les vulneracions de drets, el seu rebuig social i les interpel·lacions públiques a les institucions que les han de combatre —al carrer, a les xarxes socials, al Parlament i davant dels organismes internacionals— és la punta de llança de la nostra força col·lectiva.

Aquell mateix informe apuntava l'altra clau de la qüestió: el prestigi i l'autoritat dels cossos policials depenen del seu respecte envers la legalitat i els drets i de la seva vocació de servei públic. Més endavant, l'informe citava els postulats del fundador de la policia de Londres, del 1829, enfocada en un concepte d'autoritat basat en la confiança, la responsabilitat i l'ètica professional: «La policia aconsegueix i manté una opinió pública favorable no satisfent els diferents desitjos, sinó per la demostració constant del servei a la llei absolutament imparcial».

#Seguim

II

LA IDENTIFICACIÓ DELS ACTIVISTES: FITXERS POLICIAIS I ALTRES MÈTODES AL LÍMIT... O DE COM ELS MOSSOS D'ESQUADRA NODRIEN LES CUES DE L'ATUR

Ciro Morales

Com no podia ser de cap altra manera, el primer bloqueig no oficial, mai oficial, de la nostra tasca a les capes altes de l'hostaleria –definides per la mena de client a servir, no pel grau de professionalitat– va venir del servei de seguretat de la Casa Reial. Així comença la inquietant travessia per la confirmació, en primera persona, de l'existència dels no existents –per indemostrables– fitxers policials.

Relataré els detalls de la intriga, sense més ingredients que la certesa, ja que no hi caben malentesos ni dobles lectures, en el transcurs dels fets. Només hi pot haver discrepàncies en la seva legitimació, legitimitat o legitimador.

Si parlo en plural, en la descripció següent del curiós pelegrinatge per l'Innombrable, és perquè aquests mètodes al límit de la llei –tan plàstica, mal-leable, i interpretable per a alguns com rígida, monolítica i unívoca per a uns altres– mai no m'han afectat a mi sol, sinó a diverses companyes que també han tingut l'enginyosa traïdoria de treballar als llocs on no s'havia de treballar. Per al proletariat, no tot són flors i violes –només faltaria.

Prostrar-se darrere una barra, al vent dels capricis de la clientela de torn, va ser la creu econòmica necessària en els anys d'universitat, activitats formals conjugades amb la informalitat del moviment llibertari de la ciutat de Barcelona, del qual formàvem part. Així vas aprenent l'ofici de cambrer a temps parcial, i arribes, per consegüent, al món del càtering, l'imperi de la precarietat hotelera.

I si ets competent, no trigues a poder mirar als ulls un alt càrrec de la direcció de qualsevol empresa de negocis –la política, inclosa–. Així, d'igual manera, entre reivindicació i reivindicació, si ets constant i radical, no trigues a ser un dels que justifica involuntàriament la partida de pressupostos dedicada a l'ordre públic i a la seguretat. Vigilància estatal, tafanera i manefla.

La cara del nostre cap al Circuit de Catalunya, la primera vegada que ens va haver de comunicar que no podíem treballar al Gran Premi de la F1 per la presència de Sa Majestat anterior, és inefable. Barreja de curiositat per no saber amb qui està tractant realment –però si són uns simples cambriers!–, nerviosisme per protagonitzar un episodi en què està involucrat el Rei, i atabalament per com dimonis salvarà l'embolic de la baixa obligada dels seus treballadors per al servei immediat. Perquè no us penséssiu pas que per ser de la Casa Reial s'allunya del *typical compadre style* espanyol: la circular que prohibeix treballar als suposats elements distorsionadors s'ha arribat a presentar fins i tot enmig de l'esdeveniment. Xoc d'interessos entre l'aristocràcia i la burgesia en ple segle XXI: «Jo, el més antic dels estaments, t'exigeixo, petita oportunista, que em serveixis com em mereixo, amb tres cambriers menys». I la púrria, davant del desgavell causat pels afers de palau, no cobra.

Aquesta situació s'ha repetit al llarg de gairebé una dècada: on arribava la carrossa, no hi arribàvem nosaltres, o sortíem corrents. Tractant la qüestió amb la gent, hem sabut que el nostre cas s'engloba en un sistema de seguretat tan panòpticament ridícul com espúriament eficaç: el que pot escodriñar els milers de DNI dels veïns que tenien l'honor de ser molestats perquè el cap de l'Estat caminaria, un matí assolellat, davant els portals de les seves cases. En aquesta època, tan aficionada als regicidis, és lògic que la preocupació per la seguretat sigui d'allò més idònia.

El protocol d'actuació mai no l'hem conegut, però deduïm de totes passades que el Cos de Mossos d'Esquadra n'és part imprescindible. Els guardians reials arriben als dominis demanant les corresponents llistes negres locals. Espietes repartits per tot el regne.

Aquí vam començar a entendre que si donàvem suport a la naixent assemblea que assistia la gent del cas 4-F; si formàvem part del col·lectiu que gestionava el cas de Rubén i Ignasi; si coneixíem l'anarquista més temuda, Núria Pórtulas o si ens oposàvem activament al traçat de la línia de molt alta tensió (MAT), potser perdríem la nostra feina. Aquí vam adonar-nos que no calia seure al banc dels acusats pel procés Parlament –aquest fet arribaria més endavant, i agreujaria el despropòsit–, perquè les forces de seguretat d'una elit concreta poguessin determinar la manera de guanyar-nos el pa. De fet, es va donar el cas, entre una de nosaltres, de no haver estat mai identificada i, tot i això, formar part de l'infame arxiu secret. Els amics dels meus enemics espiats són els meus enemics espiats.

El resultat més cridaner del nostre compromís polític –en el seu vessant repressor– és el veto laboral, però aquest està salpebrat amb sospites d'escoltes telefòniques/vigilància internàutica, identificacions en llocs remots, seguiments descarats, o crides d'atenció inversemblants. I si us explico això és perquè ho he experimentat, és a dir, que les seves actuacions consistien en un marcatge continu, en una pixada en el territori, en una vacil·lada vulgar. Vés a saber l'autèntic sentit de tot plegat, vés a saber què feien realment per darrere.

El salt qualitatiu pel que fa al control en l'hostaleria es va fer palès quan el funcionament del servei de seguretat del Rei va seduir els Mossos d'Esquadra i van començar a aplicar el mètode per a la presència de qualsevol representant del poder. Així, els maldecaps van deixar de ser exclusius de la visita del monarca, i Ciro Morales va començar a estar marcat per la censura davant Carod-Rovira, Artur Mas o Celia Villalobos. He de dir que podia servir sense cap problema els *capos* de «la Caixa», del Banc Sabadell o de la família Entrecanales. Tants anys mantenint la consigna que els adalils parlamentaris no són altra cosa que mers delegats del poder mercantil, per veure, després, que el coll del xerraire tallat amb un ganivet d'untar caviar val més que el del seu ventríloc. Perdoneu-me la llicència agressiva: si parlo en aquests termes, és perquè ells són els que els han posat damunt la taula.

Si no fos així, ¿per què ens impedeixen treballar? ¿Quina és la seva por? ¿Creuen de debò que un jove que es mou pel món refractari, que qüestiona i posa en dubte l'hegemonia capitalista, que no fa un pas polític sense els seus companys, es jugarà la vida d'una manera tan esperpèntica i grollera? No és el cas, naturalment; és per això que avalo la tesi que tot plegat és una mostra de poder, d'una justificació pressupostària o d'un exercici d'esgotament del contrari.

La sensació agradable –per sorprenent– que hem obtingut d'aquest assenyalament deriva de l'actitud d'alguns dels nostres diferents *quefes*. El seguidisme de la llei, la moral o el recel, hi han brillat per la seva absència. És clar que no en donaré, de noms, però sí un parell d'exemples de menys volada: després d'unes quantes hores pencant, quatre persones hem hagut de sortir, cames ajudeu-me, i saltar una tanca, vestides de cambrer, perquè la comissió dels Mossos encarregada de l'esdeveniment va descobrir que rondàvem per allà. La carta prèvia de censura havia arribat, però el nostre responsable va decidir fer-ne cas omís: els nostres serveis imperaven. En una altra ocasió, vam ser emplaçats falsament en llocs per on no passaria la ruta de visita del Rei. I fins i tot han donat altres persones d'alta, mentre que les que servíem els canapès érem nosaltres. Hi ha hagut alguna directora de recursos humans a qui la mesura li ha semblat, ras i curt, injusta, i així ho va transmetre a qui hi devia haver a l'altra banda del telèfon, argüint que la nostra professionalitat era imprescindible per a l'ocasió. Amb la seva valentia i sinceritat va aconseguir eradicar els simbolismes i les ximpleries del control.

Aquestes situacions són maques, perquè demostren que la proximitat, el tracte, o la professionalitat, basten per disputar part dels seus continguts al discurs de la por, del terrorisme, o de la bona ciutadania. Encara que es tracti d'una relació vertical *quefe-treballador*.

Reprenç la frase anterior, sobre qui hi havia a l'altra banda del telèfon. Sempre ens ha costat un fotimer saber amb precisió d'on emergia l'ordre, quin estament oficial es faria responsable de la nostra prohibició, si s'intentava emprendre cap mena d'acció

de resposta. Llevat dels exemples anteriors, que, per la seva excentricitat, necessàriament ens permetien assabentar-nos del que havia passat, la col·laboració amb el silenci i el vel sempre han caracteritzat els nostres *quefes*. És curiós, com són capaços de saltar-se advertències, però no comunicar-nos la primera baula de la cadena..., no fos que les seves vides es veiessin embolicades en coses rares de la política.

D'aquesta manera, no teníem dubtes que el cos policial, fos quin fos, era darrere de la irracionalitat. Però transfigurat en avantsala del funcionariat o del servei de seguretat privat de la instal·lació pertinent, encarregats de rebre el fax o la maleïda trucada. La fullaraca de la burocràcia llesta per confondre, per distreure, o per amagar els autèntics responsables. L'opacitat com a dispositiu d'allò il·legal.

Llistes negres que blanquegen l'ordre actual de les coses, que permeten de radiografiar la sospita, que escanegen multitud de militants ignorants del seu lloc a la classificació. La democràcia burgesa sustentada en la paranoia de la prevenció, l'escrúpol i el prejudici. Marques vermelles que ningú no veu, amb conseqüències palpables; pretesos anonimats escampats als quatre vents als despatxos de la brigada politicosocial. Fer la vida impossible a gent que, sens dubte, desitja de totes passades l'enfonsament d'allò establert, però que és molt més intel·ligent que voler immolar-se miserablement al seu *cutre* lloc de treball.

La perfídia del sistema, la seva duplicitat, la seva fal·làcia, el seu engany, la seva dissimulació, en fi, la seva astúcia va xocar frontalment amb la innocència de les nostres intencions. Animades per amics i familiars, vam voler emprendre una tímida resposta legal. Encara sento l'eco dels riures dels advocats. Patir l'assetjament dels cossos de seguretat de l'Estat ens va fer conjugar la impunitat amb la immunitat, ja que les converses amb els lletrats van sobrepassar la infructuositat. Se sentien tan interessats i sensibles per la confiança com lligats de mans davant la seva improbable solució. Pretendre d'embarcar-nos contra la germana menor de les clavegueres de l'Estat mostrava la nostra adolescència política, igual que la negativa de les advocades ensenyava el

seu ple coneixement que tot estava lligat i ben lligat. La troca del privilegi no es desfarà amb batalles judicials; el cabdell de les classes socials no es desembolica per vies oficials.

És tan majúscul, el tema de les llistes negres d'activistes, que, en el judici pel cas Parlament, va quedar demostrat que la policia autonòmica en fa ús de manera indiscriminada –i barroera, per què no dir-ho–, i ningú a la sala de l'Audiència Nacional no va pegar un bot de sobresalt. La brisa d'indiferència que bufava a la cara de jutges i fiscals ens va fer entendre que aquest funcionament és tan socorredor que no cal ni tractar-lo. La democràcia burgesa sustentada en l'apatia còmplice de la justícia burgesa. Pràctiques que no existeixen no poden trobar-se al marge de la llei.

Fins aquí, la peripècia que ha marcat –inclús amb gràcia, divertiment i intriga– els esdeveniments laborals a un grapat de militants contrahegemònics. No ha estat tan greu –ja que no devem haver deixat de guanyar més de 3.000 euros en una dècada–, com il·luminadora i reveladora de certs aspectes del quefer institucional –de fet, un règim que utilitza totes les eines al seu abast per perpetuar-se–. Però que no ens faci creure el contrari: que doni un cop a la taula i reconegui la guerra en curs contra els seus oponents. Un cop més, una altra mostra de la meva manca política, ja que la principal arma de qualsevol statu quo és, precisament, la propaganda de la seva pau social. Tot el que s'ha explicat són contes de fades delirants... L'Estat és tan net i legal com ho són, de blanques, les seves llistes.

III

REPRESSIÓ ADMINISTRATIVA DE LA PROTESTA AL CARRER. ANÀLISI DE LA LLEI DE SEGURETAT CIUTADANA EN LA SEVA (DES)EVOLUCIÓ I DE LES ORDENANCES DE CIVISME MUNICIPALS

Eva Pous

EN L'ÀMBIT POLÍTIC

L'acció sancionadora administrativa és un tipus de repressió que, ja des del primer moment en què es van incloure, en la seva regulació, conductes pròpies de la defensa dels nostres drets Socials i nacionals, vam assenyalar que seria un cavall de batalla molt important en la tasca antirepressiva.

Això és així perquè, en primer lloc, és entesa com una repressió de baixa intensitat. Això comporta una dificultat més gran a l'hora de socialitzar aquest tipus de repressió. És una repressió pràcticament invisible, ja que afecta l'esfera econòmica de la persona sancionada, i no és tan visual com ho poden ser les detencions, les peticions de presó o un judici. Però això, en canvi, fa que, com que afecta un àmbit tan essencial de la persona com és la vessant econòmica, suposi una manera molt costosa de repressió en tots els sentits i en tota la seva extensió.

En segon lloc, sovint ens trobem que una mateixa persona té més d'un expedient sancionador, o que els imports als quals pot ascendir la sanció són completament desorbitats, sense que, com explicarem més endavant, es valori la capacitat econòmica de la persona, si té persones al seu càrrec, o la seva situació laboral.

Les sancions administratives són econòmiques. Només de manera excepcional alguns ajuntaments, en les ordenances de civisme, preveuen que, en lloc del seu pagament, es podran fer

treballs en benefici a la comunitat. A diferència de la via penal, en què s'han de preveure la solvència o capacitat i les circumstàncies econòmiques de la persona condemnada, les sancions administratives imposen la sanció dins de les franges econòmiques que estableix la llei pel tipus d'infracció, independentment de la capacitat econòmica de la persona que es pretén sancionar.

La sensibilització i la difusió de la repressió sempre és una tasca dura. Cal fer grans esforços per trencar els murs de l'autocensura, de la censura, de l'estigmatització, de la fragmentació i dels costos personals i col·lectius. Però especialment costós és l'esforç en l'àmbit de la sanció administrativa. Com que no és perceptible «a simple vista» –tot i que té una afectació contundent en el dia a dia de les persones militants i dels seus col·lectius–, és quasi invisible als ulls de la ciutadania. Un grau de dificultat més a l'hora de denunciar-la i d'evidenciar, finalment, que efectivament és un mecanisme més del complex sistema repressiu, que pretén, amb l'amenaça d'imposar sancions econòmiques i amb la imposició final de les sancions, aturar el nostre dia a dia militant de lluita i defensa dels drets socials i nacionals.

EN L'ÀMBIT DEL PROCEDIMENT

El procediment sancionador administratiu està regulat per llei. Però, a la pràctica, ens trobem amb diferents esculls, que suposen menys garanties per a la defensa dels nostres drets, dels que caldria esperar, a l'empара de la mateixa llei.

En primer lloc, les notificacions dels expedients sancionadors s'adrecen a persones que normalment no estan familiaritzades amb el llenguatge tècnic i jurídic, ni coneixen els drets que els són propis. Tampoc no coneixen el procediment a seguir. Tot plegat suposa una dificultat major a l'hora de poder atendre el procediment sancionador, o tenir una estratègia per poder-hi fer front, amb l'aplicació de la seva pròpia normativa.

En via administrativa no és obligatòria la intervenció d'advocades, però sí que és recomanable, atès que l'assessorament, a més de la tramitació de les al·legacions, pot ajudar a veure quan hi ha

hagut vulneracions de drets fonamentals, o de defectes formals que podrien comportar que el procediment no fos vàlid i, per tant, anul·lable.

En segon lloc, cal remarcar que, malgrat que els tribunals han manifestat reiteradament que els drets de les persones que es pretenen sancionar han de ser els mateixos que aquells dels quals es gaudiria en un procediment penal (presumpció d'innocència, que els funcionaris tenen la consideració de testimonis, dret a contradicció, immediatesa del procediment, dret a un jutge natural, etc.), a la pràctica ens trobem que res de tot això no s'aplica. Els agents policials que formulen la denúncia –per citar la contradicció més gran– gaudeixen de presumpció de veracitat i, per tant, de manera sistemàtica allò que hagin referit en la denúncia es donarà com a vàlid, fins al punt que s'hauran d'aportar proves (si s'arriben a admetre) que desvirtuïn allò que han apuntat els agents en la denúncia.

En gairebé tots els procediments sancionadors administratius en els quals hem presentat al·legacions, solem sol·licitar practicar la prova testifical dels agents, és a dir, poder formular preguntes als policies denunciants, amb immediatesa i contradicció, tal com permetria el sistema penal, emperò sistemàticament se'ns denega pel fet que es presumeix la veracitat d'allò que refereixen els agents actuants. Per tant, a la pràctica es produeix una inversió del principi d'innocència. Si, per exemple, un policia denuncia una persona pel que ell considera –o vol considerar– una falta de respecte a l'autoritat, com que es presumeix que allò que recull la «multa» és cert, *de facto* la persona implicada haurà de provar que és innocent. Per tant, passa a ser presumptament culpable. I es vulnera, així, un dels drets fonamentals més importants en una societat que pretén ésser democràtica.

En tercer lloc, ens trobem amb l'anomalia que la mateixa administració que expressa la voluntat de sancionar és alhora qui s'erigeix per decidir sobre la validesa o no de les al·legacions. Recorrem contra l'actor que imposa la multa, tot sovint, recriminant no haver respectat els procediments, terminis, proves o drets fonamentals, en definitiva. I és aquest mateix qui respon defen-

sant-se i jutjant quasi sempre a favor seu. No és difícil d'entendre que es vulnera, per tant, el principi d'accés a un jutge imparcial.

En quart lloc, en els darrers anys hem detectat, sovint, des d'Alerta Solidària, que la interposició de recurs en via judicial per recórrer la sanció esdevé impracticable pel seu cost econòmic. L'import de les sancions és prou alt per suposar un perjudici per a la persona o el col·lectiu, però prou baix per compensar la despesa de la via judicial. Així s'acaba validant de facto l'aplicació del procediment sancionador, la seva consegüent sanció econòmica i la resignació d'haver d'assumir-la malgrat saber-se innocent.

Un exemple: arran d'una detenció a Mataró, el 24 d'agost del 2010, es va dur a terme una concentració davant la comissaria dels Mossos d'Esquadra, que va acabar amb càrregues per part dels agents dels Mossos d'Esquadra i amb tretze persones sancionades per l'Ajuntament, basant-se l'ordenança de civisme, totes per import de 900 euros. Com a Alerta Solidària vam fer les alegacions, i vam aconseguir, en via administrativa, que retires-sin una de les tres infraccions que s'imputava a cada una de les tretze represaliades; però, malgrat les alegacions per part de les advocades d'Alerta Solidària i les proposicions de proves fetes i sistemàticament denegades, vam decidir recórrer a la via judicial (al contenciós administratiu). El resultat d'això és que els jutjats ens van donar la raó i van deixar sense efecte les sancions imposades. Per tant, van haver de retornar els imports cobrats, perquè no s'havien practicat les proves requerides i s'havia causat, amb aquesta decisió, la indefensió de les persones sancionades.

En aquella ocasió, la despesa de la via contenciosa administrativa va anar a càrrec de l'organització antirepressiva. I és que, si no hagués estat així, les persones sancionades no haurien vist l'avantatge material, econòmic, de recórrer-hi. La multa s'hauria fet efectiva malgrat el claríssim injust processal, i malgrat la nul·la prova contra les persones represaliades.

Per tots aquests motius, és lògic esperar que les sancions administratives causin un efecte afegit sobre la persona sancionada i el seu col·lectiu: la frustració i la sensació d'imptència.

Per combatre aquests efectes i l'injust mecanisme sanciona-

dor, cal una organització conscient i determinada, que entengui aquesta complexitat com un element més de la repressió política, per emprar totes aquelles armes que tenim a l'abast com a organització a fi d'evidenciar que les sancions administratives són instruments del sistema repressiu i així poder plantar-hi cara de manera col·lectiva.

LLEI DE SEGURETAT CIUTADANA

S'ha parlat molt de l'anomenada «Llei mordassa», de com afecta els drets i llibertats col·lectius més bàsics, com el dret a manifestació; per les repercussions que té la versió de la policia en una causa; per les sancions imposades per tot el que els policies entenen que és una falta de respecte, o per la creació de tipus específics per sancionar la dissidència política als carrers.

Diferents organismes de drets humans internacionals han instat el Govern de l'Estat espanyol a revisar aquesta normativa o fins i tot a derogar-la per les afectacions a drets i llibertats fonamentals en un estat de dret.

En aquest apartat farem una breu comparació de la regulació anterior, en els punts més polèmics de la reforma de la Llei de seguretat ciutadana. Posarem èmfasi –en la mesura que ens hi fixem i els assenyalem– en els punts més flagrants de l'actual legislació de seguretat ciutadana, que no podem obviar, a fi d'acabar validant les vulneracions de drets i llibertats col·lectius que ja tenia la normativa anterior.

Des de l'esquerra independentista, com des de la resta de moviments polítics i socials, fa anys que patim la vulneració de drets fonamentals per la via administrativa, ja abans de la reforma normativa, en aplicació d'ordenances de civisme o de l'antiga Llei de seguretat ciutadana, que va impulsar i aprovar el Govern del PSOE l'any 1992 (Llei orgànica 1/1992, de 21 de febrer, de protecció de la seguretat ciutadana).

També cal remarcar que no es pot analitzar la reforma de la Llei de seguretat ciutadana sense fer una mirada al context social actual de protesta, d'anhels de canvi, de noves formes d'organit-

zació, de naixement de noves lluites, en relació amb un moment de crisi evident del capitalisme, la qual cosa ha servit d'excusa per limitar els drets de les classes populars.

Alhora, entenem que s'ha de tenir present que no es pot analitzar aïlladament la Llei de seguretat ciutadana, sense tenir en compte la reforma de la Llei d'enjudiciament criminal, la reforma del Codi penal i el pacte antiterrorista, ja que totes aquestes reformes estan relacionades, pel que fa a la seva funció i objectiu repressiu. Alhora, i des del punt de vista del contingut, també mantenen relació perquè s'ha fet un paquet de reformes normatives/repressives, les quals s'afecten d'una manera o una altra entre elles, o bé per la despenalització d'algunes conductes perquè han esdevingut sancionables per la via administrativa, passant per les noves tipificacions de conductes, entre les quals les que ara tenen la consideració de terrorisme, i que de retruc acaben emmarcades en una legislació excepcional, etc.

De l'anàlisi de la Llei de seguretat ciutadana 1/92, de 21 de febrer, i de la seva reforma, de l'any 2015, coneguda com a «Llei mordassa», se'n desprèn que en la redacció de la Llei del 1992 ja hi havia la major part d'aquestes conductes tipificades com a greus –en concret n'hi havia setze.

En l'actual Llei de seguretat ciutadana podem veure com les conductes tipificades com a greus se'n deriven altres subconductes, específiques, que podem identificar a quins col·lectius van adreçades per les maneres d'exercir la protesta i la dissidència: accions típiques realitzades per Greenpeace (penalitzades en el nou article 36.9), les del moviment 15-M (article 36.2), les de la PAHC (article 36.4); per frenar vagues generals (article 36.3), i per als avortistes, per als qui exhibeixen estelades, per als qui xiulen himnes, etc. (article 36.1).

Moltes d'aquestes conductes ja estaven sancionades de manera genèrica (manifestació no comunicada, desordres, etc.), o bé en normatives disperses (encara existents), com la Llei de seguretat en l'esport.

Cal que, des de tots els sectors que volem posar fi a les vulneracions de drets, evitem difondre missatges de por o fer d'altaveu

d'allò que en el fons es pretén aconseguir des del poder legislatiu i executiu, amb l'aprovació de normatives com aquestes. Cal que donem el màxim d'informació sobre això, que posem a l'abast de tothom les eines per poder fer front a la repressió, i que positivitzem els missatges sense renunciar a la denúncia d'aprovació de legislacions que ens retallen drets i –el que és més important– sense deixar d'exigir la derogació total d'aquestes normatives.

Per aquest motiu, cal que posem en relleu que totes aquelles normes que vulnereu drets fonamentals, per més que siguin escrites i per més que s'apliquin en un primer moment, les podem i les hem de combatre en dos àmbits: al carrer i per la via judicial.

En primer lloc, l'àmbit més important el trobem al carrer, quan, malgrat les amenaces repressives i la imposició de sancions, no modifiquem les nostres conductes, que considerem legítimes en exercici d'aquests drets. No deixem d'assenyalar la manca de democràcia dels estats francès i espanyol, ni deixem de lluitar pels nostres drets nacionals i socials. Cal que evidenciem la nostra legitimitat; cal que no deixem que ens aïllin, ens neutralitzin o ens invisibilitzin.

I en segon lloc, en l'àmbit judicial, hem de posar èmfasi en el fet que en la via judicial hi ha la possibilitat de revocar aquestes sancions. Les sancions administratives que vulnereu o que es basen en preceptes legals que limiten drets fonamentals situen el poder judicial en la posició d'haver de tutelar aquests drets (també quan es lesiona el dret a la defensa), la qual cosa fa que, un cop arribem a la via judicial, s'hagin de revocar les sancions imposades.

En aquest punt hem de remarcar que l'esperança no es troba en la via judicial per defensar l'existència d'una justícia que ens protegeix –ja que massa vegades ens han demostrat que la seva funció és defensar un *statu quo* en contra dels interessos de les classes populars catalanes–, sinó per fer que compleixin les seves pròpies lleis, que reconeixen uns drets fonamentals, i evidenciar les contradiccions que tenen ells també en el seu sistema, ja que reconeixen formalment uns drets fonamentals, però hi legislen en contra o els vulnereu sistemàticament.

Així doncs, fins i tot quan en la via judicial estatal es validen sancions que vulneren drets fonamentals, un cop exhaurit el recorregut jurisdiccional de l'Estat, encara existeix la possibilitat de recórrer al Tribunal Europeu de Drets Humans, el qual ha condemnat en reiterades ocasions l'Estat espanyol per vulneració de diversos drets fonamentals. També existeixen precedents en l'àmbit administratiu de condemnes contra altres estats, per tenir una normativa administrativa que limita o desincentiva l'exercici d'aquests drets fonamentals, com per exemple, i d'especial significació, les sentències de l'Alt Tribunal Europeu contràries a haver sancionat una persona per organitzar una manifestació encara que no reunís els requisits administratius legalment establerts.

A continuació, i a tall d'exemples, parlarem de tres tipificacions de conductes perseguïdes amb la «Llei mordassa» que entenem que mereixen una especial menció, per tal de fer que la societat perdi la por d'aquesta normativa repressora, sobretot dels punts que, precisament, més es van difondre, i que, de manera clara, buscaven que les persones i els col·lectius desistíssim de la defensa dels nostres drets, a més a més de fer-nos còmplices dels abusos policials.

ENREGISTRAMENT D'IMATGES DE MEMBRES DE LES FORCES I COSSOS DE SEGURETAT DE L'ESTAT

S'ha parlat molt sobre la prohibició de poder enregistrar imatges d'agents. S'ha repetit que es prohibia enregistrar imatges d'actuacions policials (detencions, agressions, etc.). I tot, sota pena de multes desorbitades. En referim a l'article 36.23, que estableix:

L'ús no autoritzat d'imatges o dades personals o professionals d'autoritats o membres de les forces i cossos de seguretat que pugui posar en perill la seguretat personal o familiar dels agents i de les instal·lacions protegides o posar en risc l'èxit d'una operació, amb respecte al dret fonamental a la informació.

Però, si llegim detingudament l'article, veiem que no es prohibeix que es fotografiïn o es gravin les actuacions policials; tan sols es prohibeix la difusió de les imatges, i sempre que amb aquesta difusió es posi en perill la seguretat dels agents, etc.

Cal que trenquem amb aquelles versions que pretenen que estiguem callades i còmplices, i, alhora, cal enviar un missatge clar i alt: fins i tot en cas que vertaderament estigués prohibit gravar aquest tipus d'imatges, hem de recordar que, en molts dels casos en què s'ha condemnat o en què hem aconseguit portar a judici, com a acusats, agents de la policia, això ha estat gràcies al testimoni gràfic de les seves actuacions. Així doncs, per més sancions administratives que s'imposin, o fins i tot en cas que vertaderament s'acabés prohibint sense cap mena de requisits, més enllà de la legalitat que ens intenten imposar, hi ha la legitimitat de la protecció col·lectiva, de la defensa no només dels drets, sinó també de la nostra integritat física i moral.

REUNIONS I MANIFESTACIONS

Cal assenyalar que la Llei de seguretat ciutadana anterior ja preveia la possibilitat de sancionar les manifestacions o concentracions no comunicades.

En aquest punt hem de posar èmfasi en el fet que als diferents governs de torn, de cap a cap dels Països Catalans, no els ha tremolat el pols a l'hora d'aplicar aquesta sanció, malgrat que públicament expressen sovint el seu rebuig a aquestes normatives, que no dubten a qualificar d'«excessives».

Al llarg de l'any 2012 —any en què hi va haver una gran mobilització de les classes populars al carrer per rebutjar l'extinció dels drets socials que suposava la reforma laboral, mobilitzacions contra partits xenòfobs i racistes, etc., en aplicació de la Llei 1/92 (Llei de seguretat ciutadana)—, des d'Alerta Solidària vam comptabilitzar al voltant de 130 sancions administratives per manifestacions i concentracions no comunicades arreu dels Països Catalans. Sumant-les totes, comportaven un cost a les persones militants o organitzacions de més de 42.600 euros. Des d'Alerta

Solidària vam apostar per frenar aquella ràtzia repressiva, posant a disposició de la militància els nostres serveis jurídics per fer les alegacions als expedients sancionadors oberts, tot de manera gratuïta. Finalment, vam aconseguir que no se n'imposés la majoria, la qual cosa va suposar que s'estalviés el pagament de 33.825 euros en multes per manifestació o concentració no comunicada.

L'èxit de l'experiència i la magnitud repressiva derivada de la potestat sancionadora de les administracions ens van fer entendre que calia seguir aprofundint en el treball en aquest camp. Cal seguir enfortint l'organització antirepressiva per tal que doni solucions, no només judicials, sinó també polítiques. Caldrà poder organitzar un resposta, tant des de l'àmbit jurídic com també des del polític.

Fa més de cinc anys que des d'Alerta Solidària, amb el suport econòmic imprescindible de les diferents organitzacions de l'esquerra independentista, assessorem en la tramitació d'expedients sancionadors i es formulen els recursos corresponents, de manera que es dona, així, una cobertura, tant jurídica com política, per fer front a la repressió administrativa.

ÚS DE VIDEOCÀMERES

En la «Llei mordassa» s'estableix que «l'autoritat governativa i, si escau, les forces i cossos de seguretat poden procedir a gravar persones, llocs i objectes mitjançant càmeres de videovigilància fixes o mòbils autoritzades legalment, d'acord amb la legislació vigent en la matèria».

Si bé aquest article no existia en la redacció anterior de la Llei de seguretat ciutadana, a la pràctica hi han inclòs un ús que ja es duia a terme, i que podien aplicar legalment sempre que es complissin els requisits legals de la normativa corresponent. Així, havia estat habitual que, en la majoria de manifestacions, hi hagués dispositius per enregistrar les persones assistents a manifestacions o les que participaven en accions al carrer.

Finalment, i després de llargues anàlisis de les reformes normatives operades en els darrers mesos, i de la seva aplicació, hem

vist com el perill més important no eren –o, com a mínim, no eren només– les reformes en si, sinó la difusió d'informacions per atemorir la població i causar un efecte desmobilitzador.

Moltes de les conductes que retallen drets fonamentals ja existien en l'anterior regulació de la Llei de seguretat ciutadana, i no només ja es prevenien, sinó que ja s'aplicaven de manera sistemàtica en les massives mobilitzacions contra les retallades socials, contra la reforma laboral, etc.

Així doncs, la denúncia de la vulneració de drets que suposa la «Llei mordassa» és necessària, però entenem que cal teixir un discurs que no acabi validant l'anterior regulació, en la qual ja existia, en gran part, la vulneració de drets tan fonamentals com són el dret de manifestació, el dret de reunió i el dret a la llibertat d'expressió, entre d'altres.

A TALL DE CONCLUSIONS

La repressió administrativa, com la que s'exerceix per altres vies, causa efectes en la mesura que permetem que en provoqui. Si ens mantenim fermes en les nostres determinacions, si ens organitzem i lluitem contra la repressió des de tots els fronts, aquesta no tindrà l'efecte perseguit, sinó l'efecte contrari.

Cal denunciar-la per l'abús que suposa i també per evidenciar que la selecció de les persones i dels col·lectius que resulten sancionats té una intencionalitat, no és aleatòria i respon a una finalitat política clara.

Cal difondre les eines necessàries per poder fer front als expedients sancionadors, informant dels procediments, dels passos a seguir i facilitant que la gent pugui recórrer-hi.

El poder s'organitza perquè res no canviï o perquè els canvis que es produeixin beneficiïn el sistema capitalista. I l'única manera possible de fer-hi front és organització. I no retrocedir en la nostra lluita.

IV

REPRESSIÓ PENAL DE LA PROTESTA AL CARRER. LES FIGURES MÉS USUALS D'INCRIMINACIÓ DELS I LES ACTIVISTES: DELICTES DE DESORDRES PÚBLICS, DESOBEDIÈNCIA I ATEMPTATS A AGENTS DE L'AUTORITAT

Eduardo Cáliz i Xavier Monge

El tractament de la repressió penal de la protesta al carrer ha patit una evolució desacomplexada les darreres dècades. A Barcelona, per exemple, només disset dies després d'haver completat el seu desplegament, al novembre de 2005, els Mossos d'Esquadra van carregar durament contra una manifestació estudiantil que va acabar amb 46 persones detingudes, 22 de les quals eren menors d'edat. L'aleshores consellera d'Interior, Montserrat Tura (PSC), va voler demostrar quina seria la política del cos davant de la protesta al carrer, que mai no va ser qüestionada pels socis del tripartit (ICV-EUIA i ERC), i que va enviar un missatge de via lliure i impunitat als agents.

Pocs mesos després, enmig d'una clara i dura campanya de criminalització mediàtica i política des de l'Ajuntament de Barcelona (PSC i ICV-EUIA), es van produir els fets del 4-F. En aquest context, es va executar un elevat nombre de desallotjaments de cases i centres socials *okupats*. Els desallotjaments sovint es feien acusant les ocupants de robatori amb força en un domicili com a pretext per actuar sense la necessària ordre judicial. La resposta per part de l'assemblea *okupa* i de diferents moviments socials es produeix el 19 de maig de 2007, en forma de manifestació pel dret a l'habitatge. Aquesta manifestació va ser la primera que va ser encerclada per agents de Mossos d'Esquadra, marcant de prop els i les manifestants i fent servir el kubotan, una arma d'arts mar-

cials fins aleshores completament desconeguda. L'arma va quedar al descobert quan els mitjans de comunicació van captar la imatge de la mà d'un agent antiavalots que havia caigut a terra per un cop, la qual cosa va posar en relleu que els agents estaven utilitzant un instrument no reglamentari. Aquesta va ser la primera polèmica que va tenir el flamant conseller d'Interior, Joan Saura (ICV-EUiA). La persona que va ser acusada de colpejar al policia va ser detinguda el mateix dia, i l'any 2009 va ser condemnada a tres anys de presó, pels delictes d'atemptat i lesions.

També durant l'any 2007 i fins a 2010 es va intensificar la lluita estudiantil contra el Pla Bolonya, amb ocupacions de rectorat, manifestacions i accions dins de l'àmbit universitari. El balanç repressiu és de més de cent persones acusades en diferents procediments judicials, que després van ser majoritàriament absoltes, i amb menys de cinc condemnes per faltes amb petites penes amb multa.

A partir de l'any 2010, i amb el notable empobriment de les classes populars, es va iniciar un dels cicles de mobilització més importants arreu dels Països Catalans des de la mal anomenada Transició. Aquest cicle té com a principals fites fins a tres vagues generals, centenars de mobilitzacions sectorials, l'eclosió del 15-M, la Primavera Valenciana i l'acció de protesta contra els pressupostos de la Generalitat de Catalunya Encerclem el Parlament. El cicle de mobilitzacions, però, va anar també acompanyat d'una espiral repressiva al carrer per part dels cossos policials. La vaga general del 29 de setembre de 2010 va acabar amb quaranta detinguts i dues persones en presó provisional arreu dels Països Catalans. Avui la majoria ja han estat absoltes, incloses les dues persones que havien ingressat a presó de manera preventiva.

La vaga general de 29-M de 2012, segons dades d'Alerta Solidària, va concloure als Països Catalans amb més de 50 persones detingudes i 89 d'encausades en 34 processos judicials diferents. Quasi un 90 % dels casos han acabat en absolucions, si bé encara queden alguns procediments pendents.

La vaga general del 14-N, també l'any 2012, va acabar amb una trentena de persones detingudes i un centenar de persones

encausades. Cal posar en relleu l'elevada violència policial que es va produir en aquestes jornades, i en especial la mutilació d'Esther Quintana, que va perdre un ull com a conseqüència del llançament d'una bala de goma per part de la Brigada Mòbil dels Mossos d'Esquadra. En aquest context cal recordar les cèlebres paraules del conseller d'Interior, Felip Puig (ciu), quan va afirmar que anirien «fins on permeti la llei, i una mica més enllà». Les paraules es van traduir en l'encobriment dels agents que havien mutilat Quintana; la posada en marxa d'unitats policials especialitzades en redacció d'atestats policials per assegurar condemnes, sovint plenes d'informacions falses, o el web de delació ciutadana en què militants i activistes es van veure sotmesos a l'assetjament públic amb crides governamentals i mediàtiques a ser denunciats per les seves veïnes o companyes.

En aquest cicle mobilitzador s'han d'incloure manifestacions estudiantils que també van comportar un elevat nombre de persones detingudes, quasi sempre absoltes posteriorment, així com el degoteig de detencions i acusacions contra militants i activistes que s'han produït any rere any en les manifestacions de l'1 de maig.

No podem oblidar que, durant el maig de 2014, es produeix el conegut Efecte Can Vies, arran del desallotjament del centre social autogestionat al barri de Sants de Barcelona. Una setmana de mobilitzacions i protestes que van ser durament reprimides pels agents de Mossos d'Esquadra, fent un ús absolutament desproporcionat de la força, realitzant un setge no declarat al barri de Sants i creant una greu situació de risc per als veïns i veïnes. Aquesta actuació dels agents de Mossos d'Esquadra es veia reforçada pels continus missatges criminalitzadors que es donaven a través dels mitjans de comunicació i l'absoluta complaença amb l'actuació policial dels partits polítics, a excepció de la CUP. Aquestes protestes van acabar amb 84 detinguts, un gran nombre de persones ferides, i prop d'una vintena d'agents de Mossos d'Esquadra imputats per lesions o tortures i tracte inhumà. Avui, i només amb una excepció, la majoria han estat condemnats a penes inferiors als dos anys de presó.

Si fem una anàlisi de l'evolució de les tàctiques policials i de l'aplicació del dret penal als detinguts, podem observar un notable increment de la mobilització social, del nombre de detinguts i dels enjudiciats, però no hi ha hagut un increment significatiu de les condemnes. Aquesta situació ens porta a concloure que l'actuació dels cossos policials, dirigits per ministres i consellers de diversos colors polítics, ha perseguit des de l'inici grans xifres de detencions que justificuessin les seves actuacions públicament i criminalitzar les protestes, sense que aquestes detencions estiguessin justificades ni per la possible comissió de delictes, ni per la seva efectivitat. Es deté qui es pot i quan es pot, sense que importi l'acte concret que hagi fet. Tot això s'ha vist acompanyat d'una relació fluida amb els mitjans de comunicació de masses, que sovint han actuat al dictamen de gabinets de premsa amb molts recursos.

LA REPRESSIÓ DE LES MOBILITZACIONS EN EL DRET PENAL

En el terreny penal, els delictes que més habitualment s'imputen a persones detingudes o identificades en el marc de protestes i manifestacions són els de desordres públics, d'una banda, i resistència o atemptat, de l'altra. Tant la tipificació com l'aplicació d'aquests delictes s'havien mostrat absolutament ineficaces a l'hora de contenir la força i la capacitat de mobilització popular en un context de profunda crisi política, social, econòmica i nacional. És en el marc d'aquesta creixent mobilització i contestació social que es produeix un episodi que marcaria el camí cap a l'enduriment normatiu –penal i administratiu– en el terreny repressiu i en la limitació del dret de reunió i manifestació: els fets d'Aturem el Parlament. En aquest cas, el Tribunal Suprem va condemnar vuit persones a penes de tres anys de presó sense que se'ls imputés, a cap d'elles, cap acte concret de violència; basaven la condemna en una suposada «por ambiental» generada en el marc d'una protesta en la qual havien participat. Precisament, la nova redacció del delicte de desordres públics introduïda amb la reforma del Codi penal de 2015 persegueix incrementar els supòsits de la seva

aplicació. Si fins aleshores era necessària l'actuació en grup per considerar que delicte s'havia comès, d'ençà de la reforma només requereix que la persona acusada s'hi hagi emparat. A més a més, només que algun dels participants en la protesta portés armes o algun objecte perillós (concepte jurídic indeterminat que obre les portes a un ampli ventall de possibilitats), els serveis d'ordre d'una manifestació podrien veure's acusats del delicte per simple omissió. A tot això cal afegir-hi la possibilitat de sancionar també els convocants.

Quant al delicte de resistència, la reforma penal ha eliminat el terme «resistència activa», que ha estat substituït pel d'«intimidació o violència»; s'incorpora, així, un nou concepte jurídic indeterminat, com és el de la «intimidació», que de nou obre una gran possibilitat a les acusacions a l'hora d'imputar accions no realitzades per la persona acusada, sinó per la mera presència de circumstàncies que envoltin l'agent que es consideri intimidat. Es tracta, doncs, d'una altra manera d'ampliar els supòsits d'aplicació del delicte que, a més a més, poden escapar del control de la mateixa persona que en podria haver d'assumir les conseqüències penals. Pel que fa al delicte d'atemptat, la reforma de 2015 ha ampliat els supòsits d'aplicació d'una pena superior, i hi ha inclòs nous supòsits agreujants. Així, la pena agreujada es podrà imposar quan l'acció s'hagi comès mitjançant l'ús d'armes o objectes perillosos; quan es posi en perill la vida o pugui causar lesions greus, especialment mitjançant el llançament d'objectes o líquids inflamables, l'incendi i la utilització d'explosius; quan s'emprin vehicles de motor contra els agents o funcionaris, o quan els fets es duguin a terme en ocasió d'un motí o incident col·lectiu a l'interior d'un centre penitenciari.

DE LES FALTES A LA «LLEI MORDASSA». EL CAS DE LA DESOBEDIÈNCIA

La reforma del Codi penal de l'any 2015 formava part d'un augment generalitzat de la criminalització de la protesta política i social arreu de l'Estat, on les dures intervencions policials de les

unitats antiavalots van anar seguides d'un enduriment de la normativa repressiva. Així, alhora que augmentaven les penes dels delictes imputats més habitualment a manifestants i vaguistes, la reforma va eliminar la figura penal de les faltes. La supressió de les faltes es va traduir majoritàriament en l'elevació al caràcter de delicte lleu de moltes de les infraccions ja existents. En alguns casos, però, la supressió de les faltes va suposar deixar la repressió de les conductes previstes a mans del dret administratiu sancionador, especialment amb la reforma de la Llei orgànica de protecció de la seguretat ciutadana, més coneguda com a «Llei mordassa».

Al contrari del que podria semblar a primera vista, aquest pas del dret penal al dret administratiu ha suposat en alguns casos un enduriment exponencial de les sancions. Un cas paradigmàtic és el de la desobediència, que, com que ha estat derogada del Codi penal, ha quedat relegada a la «Llei mordassa». Com que es tracta d'una infracció greu, pot comportar sancions d'entre 600 i 30.000 euros, mentre que amb les faltes, la pena era d'entre 10 i 60 dies de multa, que, malgrat preveure un interval de 2 a 400 euros per dia, rarament superava els 20. L'augment de la sanció econòmica, derivada sobretot del fet que ja no es té en compte la capacitat econòmica de la persona a l'hora de quantificar l'import, no és l'única conseqüència d'aquest canvi. Com que es tracta d'una infracció administrativa, és l'Administració qui imposa aquesta sanció, ja sigui la delegació del Govern espanyol o el Departament d'Interior autonòmic, si n'ha assumit la competència, de manera que desapareix la figura del jutge i totes les garanties que se'n deriven, si més no en el terreny teòric. Així doncs, és la persona sancionada qui té la càrrega de recórrer contra la multa al jutjat contenciós administratiu, amb el cost que això suposa, la qual cosa actua de mecanisme dissuasiu. El fet que les despeses judicials puguin superar amb escreix l'import de la multa és sovint un motiu per desistir de plantar cara al jutjat, cosa que suposa una nova vulneració del dret de defensa vinculat directament a la qüestió de classe: si vols tots els drets hauràs de poder-los pagar.

A TALL DE CONCLUSIÓ

Un cop demostrat que la capacitat de mobilització als Països Catalans pot desbordar els governs, jutges i parlaments, els poders legislatiu, executiu i judicial coincideixen de ple a l'hora de limitar el dret a la protesta, de coaccionar la societat i d'infondre por del lliure exercici del dret de manifestació. Es demostra, una vegada més, que la separació de poders a l'Estat espanyol és una ficció, si no una quimera, des de la qual tot s'hi val quan es tracta de combatre la dissidència política.

LA DESOBEDIÈNCIA CIVIL INSTITUCIONAL

Montserrat Vinyets i Esther Sancho

Hi ha lleis injustes. ¿Ens hauríem de limitar a obeir-les
o hauríem de tractar de corregir-les i seguir obeint-les
fins que ho aconseguim o hauríem de
transgredir-les d'una vegada?

Thoreau

EL CONCEPTE

Desobediència civil és transgredir una norma en vigor de manera conscient, pública i acceptant les conseqüències que se'n puguin derivar amb la finalitat de fer visible la injustícia que incorpora la norma transgredida i basant-se en l'existència d'un mandant superior a la norma que exigeix l'incompliment de lleis injustes.

Tot i que hi ha qui sosté que en aquestes situacions la persona civilment desobedient no pot estar actuant amb competència pública, sinó que només podem entendre estrictament aquesta institució quan és portada a terme per un particular, nosaltres entenem que una autoritat o un funcionari pot portar a terme, de manera deliberada, en l'exercici de les seves competències, una acció contrària a dret amb la intenció de visibilitzar una determinada injustícia. En aquest cas, el que en resultarà és un xoc doble. Un xoc entre dues institucions –i no pas entre ciutadà-institució– i un xoc que ja s'ha produït com un curtcircuit dins el sistema po-

lític representatiu, perquè les institucions *per se* no estan cridades a desobeir, ans al contrari, estan dirigides precisament a exercir el poder coactiu de l'Estat i a aplicar les normes vigents, tot el contrari del que significa la desobediència.

No volem prescindir del qualificatiu *civil* a l'hora de parlar de la desobediència portada a terme des de les institucions, perquè entenem que el qualificatiu *civil*, que segueix al terme *desobediència*, no es refereix al subjecte actiu d'aquesta desobediència, sinó que serveix per referir-se al fet que l'objectiu de la desobediència és impulsar canvis en el sistema polític, que afecten no només les llibertats d'un individu o un grup, sinó també les llibertats de tots els ciutadans, així com també al fet que la desobediència és, en essència, una conducta no violenta.

La desobediència civil institucional es pot donar en tots els nivells i àmbits institucionals existents per raó del territori o la matèria. A l'Estat espanyol, concretament, hi coexisteixen fins a tres àmbits institucionals autònoms: ens locals, autonomies i Administració de l'Estat, cada un dels quals té els seus poders legislatiu i executiu, així com els seus respectius organismes i ens que en depenen. Entre aquests tres grans esglaons administratius, però, no hi ha una relació exactament jeràrquica, sinó de dependència segons l'atribució de competències en cada cas. Així, per exemple, ni el president del Govern espanyol ni els seus subdelegats a les províncies, no tenen el comandament directe sobre les alcaldies o les presidències autonòmiques.

Cal tenir-ho present, quan se succeeixen els requeriments administratius als nostres consistoris –en matèria de banderes, dies festius, etc.–, que no han d'acatar-se necessàriament, ja que no existeix una línia jeràrquica, però que, tanmateix, fan visible l'abús de dret del Govern espanyol, que no respecta ni l'autonomia municipal ni el presumpte autogovern del Principat. També s'ha de tenir clar que la desobediència institucional no serà en relació amb altres administracions o jerarquies que no existeixen, sinó en relació amb les normes emeses i amb els tribunals que les interpreten i les apliquen.

El poder judicial espanyol s'ha convertit en el braç executor de les polítiques de repressió de les llibertats nacionals que les majories al Congrés dels Diputats han elevat a la categoria de norma. I a la cúspide d'aquest ordenament jurídic hi trobem un model constitucional que té com a principals senyes d'identitat, en paraules del professor Boix Palou, la rigidesa i la verticalitat. L'autor relaciona la rigidesa amb la conservació d'estructures administratives franquistes (com les províncies, la restauració de la monarquia, les funcions de l'Administració central de l'Estat, etc.), o el blindatge d'un sistema electoral que frena el vot urbà i que restringeix al màxim la participació ciutadana (des de la regulació, que dificulta la iniciativa legislativa popular, passant per la manca de referèndums derogatoris, fins a la complexa reforma constitucional, l'autorització estatal per fer referèndums locals o la impossibilitat de fer-ne en l'àmbit autonòmic), a banda del procés de selecció dels jutges i magistrats, totalment aliè a la participació ciutadana, i de la manca de mecanismes de transparència efectiva i capacitat de control sobre l'executiu.

Aquesta rigidesa i aquesta verticalitat, no obstant això, fan extraordinàriament flexible la reforma constitucional per dalt, quan interessa a les elits polítiques, socials i econòmiques, com fou el cas de l'adaptació al Tractat de Maastricht o la prioritat del pagament dels interessos del deute, encastada l'agost de 2011 a la Constitució.

I, tanmateix, aquest i altres autors apunten que existeixen diferents interpretacions del sistema competencial espanyol i que el seu intèrpret màxim, el Tribunal Constitucional, hauria pogut obrir vies d'ampliació de l'autogovern, operant en el límit més extrem del text constitucional. No obstant això, ha escollit tancar i brandar la Constitució com un escut del centralisme més exacerbant.

Una font, a hores d'ara incessant, de desconexió territorial la formen, doncs, les mateixes resolucions del Tribunal Constitucional, tant pel que fa a la Sentència 31/2010, de 28 de juny que pel

que fa a la sentència que va deixar en paper mullat l'Estatut –ja de per si minvat i insuficient– sorgit del Parlament de Catalunya i referendat a les urnes el 2006, com les posteriors sentències que han anat suspenent o anul·lant, una a una, una concatenació de lleis catalanes dels àmbits més dispars. I, per si fos poc, el legislador espanyol li ha atorgat ara una eina repressiva pròpia, que permet al Tribunal imposar multes coercitives, suspendre de funcions els empleats públics o autoritats, executar subsidiàriament les resolucions a través del Govern i deduir el testimoni de particulars en l'ordre penal.

Paral·lelament, veiem com l'Audiència Nacional segueix exercint la seva jurisdicció de manera incomprendiblement demofòbica contra la llibertat d'expressió, com en el cas de les cremes simbòliques de retrats del Rei, o el cas del regidor Joan Coma, amb tons surrealistes quan un magistrat de l'Audiència ha de preguntar al detingut si, per fer una truita cal fer força per trencar els ous –un magistrat que ja va donar-se a conèixer amb el cas dels titellaires que va mantenir empresonats per una obra de titelles, els quals van veure arxivat el cas.

En definitiva, la desobediència es dona davant d'un sistema legislatiu i judicial constitucional que fa de cotilla dels drets dels catalans i les catalanes, que injustament impedeix desenvolupar una legislació pròpia per assolir drets fonamentals i drets socials bàsics –des de l'emergència habitacional fins a la igualtat efectiva entre homes i dones, passant per la participació ciutadana en consultes o la prohibició del *fracking*, i així fins a una trentena de lleis suspeses o anul·lades–, i que interpreta i aplica les lleis de la manera més rígida possible. Lleis i sentències injustes, de les quals brolla la virtut de desobeir.

MAR DE FONTS

En l'actual context de triple crisi econòmica, social i política i d'esgotament del règim del 78 –un pacte antinatural entre l'establishment politicomilitar del franquisme i els anhels autonomistes més moderats–, l'estratègia de la desobediència civil, que fins

ara havia estat només prevista com a possible eina de lluita des de l'esquerra independentista, sembla que té la possibilitat d'estendre's cap a sectors de la societat que fins ara s'hi havien mostrat reticents i instaurar-se fins i tot com a tàctica en les institucions del país.

No està només en joc la independència, sinó ja la democràcia mateixa i, per descomptat, el sistema representatiu. En el moment actual de crisi de legitimitat de les institucions de l'Estat en l'aplicació del dret a –o contra– Catalunya, les institucions catalanes, si volen preservar la representativitat que ostenten dels catalans i les catalanes, no tenen més remei que plantejar-se obeir les lleis emanades del legislador espanyol o obeir la sobirania popular, atès que aquesta darrera no es veu representada en aquelles.

I perquè la desobediència civil sigui una opció que es vagi estenent, caldrà que les nostres alcaldesses, regidores i militants –amb una consciència militant, crítica, de «capgirar-ho tot», que no tenen les formacions polítiques obcecadades amb l'escrupolós compliment de la legalitat– segueixin fent passos fermes per visibilitzar la desobediència civil institucional com a estratègia efectiva de lluita, i fer explícit, així, un nou escenari de ruptura, impensable fins fa uns anys.

Amb anterioritat a la consulta independentista d'Arenys de Munt, costa de trobar exemples de desobediència civil institucional com l'hem definida. És interessant l'acte de desobediència portat a terme l'any 1993 a Euskal Herria per l'alcalde de Zumarraga quan, en compliment d'una moció presentada per un grup antimilitarista al ple, va negar-se a facilitar a la Guàrdia Civil els noms dels joves del municipi nascuts un determinat any i va evitar, així, col·laborar en l'allistament per al servei militar.

A casa nostra, i a tall d'exemple, podríem fer referència a l'acord de ple de 2008 aprovat per unanimitat per l'Ajuntament de Sant Celoni, per tal de sotmetre a consulta popular urbanística –ja de per si interessant, perquè, fins al moment, només se sotmetien a consultes populars qüestions banals– la construcció d'una àrea residencial estratègica, sense tenir l'autorització del Consell de Ministres, tal com exigia la legislació. Es va acordar

que la consulta es faria dotant-la del màxim rigor, publicitat i oficialitat –fent-la tan similar com fos possible a la convocatòria d'unes eleccions–, perquè negar la possibilitat de fer una consulta sobre un tema tan transcendent comportava un exercici arbitrari de l'autoritat, que no s'havia d'acatar. El 25 de gener de 2009 es va celebrar la consulta, amb una participació del 30,03 %. Uns mesos més tard, el Consell de Ministres en dene-gava la celebració. Massa tard.

Mesos després, Arenys de Munt iniciava la consulta popular per la independència. En aquest cas, però, l'Advocacia de l'Es-tat va presentar un recurs contra la celebració de la consulta per la falta de sol·licitud d'autorització a l'Estat, i, l'endemà mateix, l'autoritat judicial anul·lava l'acord del plenari al·legant que s'ha- via «extralimitat en les seves competències». La consulta popular es va celebrar igualment, no a l'Ajuntament com s'havia previst, sinó en un local del costat, i es convertí en un acte massiu de mobilització popular i també de lluita contra el feixisme, atès que va caldre organitzar el bloqueig d'una concentració de Falange Española, autoritzada per la justícia ordinària.

La consulta d'Arenys es va estendre com una taca d'oli arreu del país i, des d'aquell moment, els actes de desobediència civil institucional s'han anat incrementant: retirada de la bandera es-panyola, retirada del retrat del Rei del saló de plens o col·locació de l'estelada, suport al Parlament en l'aprovació de mocions a favor de la hisenda pròpia, mocions de suport a la declaració de sobirania de 2012 i a la resolució d'inici del procés de 2015, mo- cions i actuacions a favor de la consulta del 9-N, cessió d'espais per al procés participatiu del 9-N, obertura dels consistoris els dies 12 d'octubre i 6 de desembre, o bé mitjançant l'adhesió a l'Associació de Municipis per la Independència i dels seus càrrecs electes a l'Assemblea d'Electes de Catalunya.

La rapidesa amb què se succeeixen els fets i el ressò assegurat als mitjans creen un efecte mimètic molt interessant, però no ofe- reixen, en canvi, gaires espais per a la reflexió sobre l'estratègia i la resposta. Esperem contribuir a trencar aquest silenci.

Els actes de desobediència civil institucional que s'han succeït fins avui han estat perseguits per l'Estat en general per via administrativa i contenciosa, especialment contra el municipalisme, i els tribunals contenciosos hi han donat respostes de tots colors.

El 2016 ens va proporcionar un augment de la repressió a aquest tipus d'actes, amb l'entrada en escena de la Fiscalia i de la jurisdicció penal: Montserrat Venturós, per la negativa a donar compliment a la resolució de la Junta Electoral com a alcaldessa de Berga; Joan Coma, per les seves manifestacions de suport a la declaració del 9-N durant un ple; la causa contra Artur Mas, Irene Rigau, Joana Ortega i Francesc Homs, per no haver donat compliment a la prohibició de la consulta del 9-N per part del Tribunal Constitucional; els procediments oberts contra Carme Forcadell, per haver permès el debat sobre el procés constituent al Parlament, en un context de desobediència a requeriments del TC, així com els processos oberts contra sis regidores badalonines per obrir les portes el 12 d'octubre i el cas dels càrrecs electes processats per l'Audiència Nacional per la crema simbòlica de fotografies del Rei.

No són casos similars ni dibuixen el mateix perfil ni la mateixa conducta. Són, d'alguna manera, la punta de l'iceberg d'una actitud destituent; en alguns casos, convençuda; en d'altres, per arrossegament polític, però coherent amb el context present especial i excepcional.

L'explicitació d'aquesta desobediència és plural i diversa. Cal afirmar que hi ha, com a mínim, dos nivells de desobediència diferent: 1) aquella desobediència dirigida a la norma, a denunciar-ne la injustícia i que es materialitza desobeint algun mandat concret emès per una administració o un tribunal, i 2) aquella desobediència que es produeix, un cop obert el procediment pel primer tipus de desobediència, com a via de discussió de la legitimitat del tribunal que vol enjudiciar aquestes conductes.

De la mateixa manera, en el marc del procediment judicial, un cop obert, hom s'hi pot encarar amb una declaració, reconeixent i

justificant l'acció desobedient; amb una declaració que minimitzi el desafiament de l'autora del fet; pot combinar elements de desobediència amb eines de defensa tècnica del cas, sempre que no la contradiguin, o pot ser respost amb un silenci com a exercici de disputa de la legitimitat del tribunal. Cada una d'aquestes qüestions podria comportar un article sencer com el present.

En qualsevol cas, per dur a terme la desobediència civil institucional com a forma de pressió per derogar les lleis injustes, cal tenir clars una sèrie de passos, com:

- Determinar bé quines accions de desobediència civil institucional es portaran a terme. No es tracta de desobeir-ho tot, sinó aquelles lleis especialment injustes i que tenen un rebuig social.
- Identificar quin dret o fonament estem obeint en exercir la desobediència, perquè en tota acció desobedient existeix el revers de l'obediència a un mandat superior que vindrà emparat pels drets fonamentals i llibertats reconeguts en els tractats internacionals.
- Abans de portar a terme la desobediència, cal crear un argumentari polític potent perquè la desobediència no es vegi, davant l'opinió pública, com quelcom capritxós o arbitrari, sinó com un mecanisme de denúncia d'una situació injusta.
- Un cop exercida la desobediència, s'ha de decidir quin nivell de col·laboració amb els tribunals es durà a terme (no comparèixer a declarar, etc.), preferentment de manera coordinada per part de totes les persones processades. Cal defensar la mateixa posició en el procés judicial o administratiu que en l'acció desobedient, sense apel·lar a defenses tècniques que contradiguin o qüestionin les raons de la desobediència.
- Assumir la condemna i la sanció per explicitar l'absurditat de la norma. Amb independència que algunes sancions (sobretot les econòmiques) puguin col·lectivitzar-se per assumir-les, cal prendre consciència que la desobediència no cerca defugir les responsabilitats, sinó entomar-les per fer visible la injustícia que combat.

- Difondre a l'opinió pública, nacional i internacional, l'assumpció d'aquest càstig. L'Estat cerca criminalitzar la resposta i obtenir uns càstigs exemplars que compleixen una funció de coacció a la societat. Cal capgirar-ho i fer d'aquesta exemplaritat un motor de canvi.

Som conscients de la potencialitat d'una eina com aquesta. Recordem que el Codi Penal preveia el delicte de negativa a la prestació social substitutòria i al servei militar, la insubmissió, i que, gràcies a l'actitud desobedient de molts companys, els jutges van deixar d'aplicar aquest delicte, malgrat que encara estava previst en el Codi Penal, fins que finalment es va eliminar.

La desobediència massiva duta a terme pels insubmisos va tenir el seu cost humà, ja que va suposar, per a alguns, la imposició de penes de presó que van complir en presons militars i civils, sota el convenciment que només assumint les conseqüències de la seva acció desobedient es modificaria la realitat. Beristain explica que

la insumisión encarcelada es un reflejo de los límites que trata de poner el sistema. Los límites de la ley y del castigo ejemplar que, en este caso concreto, criminaliza la lucha por la desmilitarización social. Nosotros no podemos aceptar esa criminalización, no le damos ese poder al Estado. Entendemos el poder como la capacidad de hacer y cambiar la propia vida, y por eso no esperamos. Si estuviéremos esperando a que cambiaran las leyes aún las mujeres no podrían votar, los obreros no habrían conquistado tantos derechos para todos, la ecología sería solo una asignatura de la universidad, no habría ni una sola ley ni derecho a la objeción de conciencia en el mundo, muchos países esperarían, como esperan otros, su autodeterminación, y los millones de muertos de hambre no cuestionarían este desorden mundial.

EL FUTUR IMMEDIAT

Ens és difícil preveure quin és l'escenari que ens espera. En un costat de la balança, hi trobem un Estat espanyol demofòbic, ca-

pitanejat per registradors de la propietat i advocats de l'Estat que únicament saben de política a través de legislar i de denunciar davant els tribunals els qui, al seu parer, no compleixen les lleis. A l'altre costat de la balança, hi trobem una societat cada vegada més polititzada, que considera que cal el mateix respecte a la llei que a allò que és just, i que comença a reconèixer el dret a la desobediència i el fet, com deia Gandhi, que negar el dret a la desobediència seria negar el dret a la consciència que tenim cada un de nosaltres.

I, com més pesa el costat de la balança per la interposició de demandes al jutjat per part de fiscalies i advocacies de l'Estat, automàticament hi comença a haver més pes al costat de la societat civil organitzada. A cada prohibició es respon amb una nova acció de desobediència.

I, atès que la judicialització del procés independentista català té –tret d'algunes excepcions, com el cas d'en Joan Coma– conseqüències de repressió baixa, el que està aconseguint l'estratègia de l'Estat és desencisar molts d'aquells que havien preferit viure en la conformitat de l'ordre i fer que es llancin a la piscina de la defensa del dret a tenir consciència i que entrin a qüestionar-se si una llei és justa o injusta i no limitar-se a acatar-la.

Sigui com sigui, la via repressiva no farà sinó augmentar les raons de l'independentisme, que caldrà sumar a l'esgotament de totes les instàncies internes de l'Estat espanyol que han barrat el pas a assolir més quotes d'autogovern. I, vist que el Constitucional seguirà passant la piconadora sobre el Parlament de Catalunya, i que l'Estat espanyol seguirà actuant des del tancament de la Constitució i la manca de reconeixement dels nostres drets socials i nacionals, som davant d'una veritable font de futures desobediències per part de les institucions catalanes, si pretenen aplicar solucions legislatives als problemes reals que presenta la societat catalana.

La combinació d'aquests factors fan més incert que mai el discurs dels partits unionistes, quan, per no abordar la qüestió nacional catalana, reclamen que es parli dels problemes reals que afecten i interessin la ciutadania. A hores d'ara, el sistema polític,

administratiu i judicial espanyol, lluny de solucionar els problemes i necessitats dels catalans i catalanes en els camps més diversos, esdevé el principal problema, per l'aturador que suposa del nostre progrés social, econòmic, polític i cultural.

Per aquest motiu, i respecte a la repressió de baixa intensitat que ens precedeix, seria interessant estirar al màxim possible la desobediència civil institucional, assumint que segurament les persones que se signifiquin més en el procés rebran algun tipus d'escarment judicial, a tall d'«exemple» per a la resta de la població. Però si s'estira al màxim, al final desbordarem el sistema.

REPRESSIÓ ESPECÍFICA EN SUPÒSITS DE VAGA

Mireia Bazaga

Les darreres vagues generals a l'Estat espanyol –i, concretament, a Catalunya– han mostrat el rostre més repressor de l'Estat, atès que s'han succeït detencions indiscriminades i totalment injustificades, amb l'aplicació de mesures com la presó provisional a vaguistes pel sol fet de participar en aquells actes propis d'una jornada de vaga.

Però, més enllà de la repressió penal i administrativa que exerceix l'Estat, existeix una repressió en l'àmbit laboral que, lluny de limitar-se a les jornades de vaga, sigui general o no, s'estén a la vida diària de la classe treballadora. Treballadores amb contractes indefinits, treballadores amb contractes temporals, falses autònomes, treballadores d'empreses privades o de l'Administració pública. Tant és. D'una manera o altra, totes elles estan exposades a patir la repressió per defensar unes condicions de treball dignes.

Com a preàmbul al present capítol, és important recordar que, a l'Estat espanyol, el dret de vaga es troba regulat en una norma preconstitucional, el Reial decret llei 17/1977, de 4 de març, sobre relacions de treball; una regulació repleta de mancances que s'ha hagut d'anar «completant» mitjançant jurisprudència, és a dir, mitjançant la interpretació de la normativa realitzada pels tribunals i la solució trobada per ells mateixos davant la falta de regulació de determinats supòsits pràctics. Aquesta situació comporta una manca de seguretat jurídica que es tradueix en una desprotecció de les treballadores en vaga en multitud de situacions.

Malgrat tot, qui subscriu el present capítol dubta que, amb una regulació més completa, s'acabessin els problemes de les treballadores que vulguin utilitzar la vaga per aconseguir els seus propòsits. I més, tenint en compte els intents de regulació que s'han anat fent els darrers anys.

D'altra banda, tampoc no es pot obviar que la regulació dels «drets de la classe treballadora» s'ha realitzat sense la seva veritable participació, mitjançant «agents socials» com a representants de les treballadores, consistents en sindicats que han renunciat des d'un principi (els pactes de la Moncloa) a una veritable defensa de classe, configurats de tal manera que s'ha pogut garantir la tan preuada «pau social», a partir de concessions a la patronal que evidencien que qui participa en les negociacions ha treballat poc –o gens–, o ha oblidat voluntàriament què és.

Les darreres reformes laborals no han fet més que accentuar aquesta situació i evidenciar encara més el rol de «pacificadors» dels sindicats majoritaris, que es limiten a convocar una jornada de vaga, tot i que, després, ells mateixos apliquen a les seves propies treballadores les reformes laborals contra les quals s'havien «manifestat».

Entrant en matèria, quan una treballadora es planteja fer vaga, ho fa per defensar i millorar les condicions laborals o per evitar una retallada de drets. Davant d'aquesta situació, s'ha de plantejar no només les conseqüències immediates de la seva decisió –que, d'entrada, serà la pèrdua dels dies de salari que duri la vaga–, sinó també aquelles altres que inevitablement arribaran a mitjà i llarg termini.

La complexitat del marc laboral vigent comporta que, en molts casos, la decisió d'exercir el dret de vaga tingui conseqüències diferents: hi ha les grans empreses, on podem trobar l'escenari clàssic patró-obrer, o on podem trobar treballadores de diferents «subcontractes», o fins i tot treballadores autònomes –moltes, darrerament–; mitjanes i petites empreses; l'Administració pública en general –un món a part–; les universitats i la seva complexa regulació; etc.

En analitzar la realitat d'una treballadora en vaga en una gran o mitjana empresa, s'ha de tenir en compte que aquesta no només

haurà de fer front als atemptats de l'empresari, sinó que també haurà de combatre contra aquells sindicats que juguen a desacreditar les vagues, quan, moltes vegades, en un inici, han estat ells els qui les han convocat o hi han donat un suport explícit.

En els darrers temps, trobem múltiples exemples de vagues convocades en grans empreses i pels grans sindicats, que, després de fer una campanya externa de «lluita», arriben a acords totalment precaris i perjudicials per a les treballadores, malgrat que els pinten com una cosa d'allò més beneficiosa i la menys lesiva per a totes.

A partir d'aquí, a les treballadores que no es resignen amb aquests acords, i que ho mostren explícitament i volen continuar amb la vaga, els ve a sobre la doble tasca de mantenir la resta de treballadores en la lluita i de combatre sindicats (normalment, els majoritaris) i l'empresa com un de sol.

La desacreditació que aquests darrers fan de les treballadores en vaga –que va des de deixar-les malament davant la resta de treballadores i culpar-les d'un possible resultat més lesiu que el plantejat per sindicats i empresa fins a incloure-les en llistes d'acomiadades per les mesures «organitzatives» de les empreses– és una clara mostra de la repressió a les treballadores vaguistes.

Més complicada és la situació quan les treballadores que s'han d'organitzar per fer la vaga pertanyen a diferents empreses subcontractades d'un mateix centre de treball. En aquest cas, la subcontractació comporta dificultats per poder organitzar la vaga i, després, per mantenir-la, tenint en compte que existeixen diferents grups de treballadores vinculades a empreses diferents, amb contractes normalment temporals, que fan que existeixi molt poca comunicació i vinculació entre elles. Per tant, si la vaga no és convocada per les treballadores de l'empresa principal, difícilment es farà o la podran mantenir, les treballadores de les empreses subcontractades, que s'enfrontaran no només a una empresa, sinó a diverses, entre les quals –indirectament, però no per això amb una actuació menys agressiva–, l'empresa principal.

L'escenari no es planteja millor si les qui convoquen la vaga ho fan en centres de treball amb poques treballadores. En aquest

cas, la repressió molt sovint implica sotmetre les treballadores a un assetjament continu en el centre de treball, on, novament, la temporalitat en les contractacions fa que no s'hagi creat un vincle entre les treballadores, la qual cosa, per tant, fa que no existeixi un suport mutu, element bàsic i indispensable per al bon funcionament de la vaga, mitjà per aconseguir els propòsits de les treballadores. Aquest assetjament al qual es veuen sotmeses les treballadores combatives molt sovint comporta que acabin plegant voluntàriament de la feina, ja sigui sense res a canvi o mitjançant acords precaris que no suposen més que pa per a avui i gana per a demà.

Quan ens trobem en el supòsit en què les treballadores que volen fer vaga són falses autònomes, les dificultats es tripliquen i només amb una forta cohesió entre elles es pot iniciar una vaga que molt probablement l'empresari titllarà d'il·legal per atemorir la resta de treballadores, amb resolucions de contractes que només es podran combatre amb una veritable activitat sindical. Recordem que aquestes treballadores no es troben sota el paraguai de la regulació precària del dret de vaga. Són treballadores autònomes que, d'acord amb la regulació del dret de vaga laboral vigent, no poden convocar com a col·lectiu una vaga en els seus centres de treball o empreses.

D'altra banda, pel que fa a l'Administració pública, recordem que la diferent regulació laboral existent entre funcionaris i personal laboral fa que també la lluita pels seus interessos sigui separada i, per tant, s'afebleixi.

Les noves fórmules de contractació tenen com a objectiu evitar una veritable identificació entre les treballadores, que les faci cohesionar com a grup i decidir emprendre aquella lluita per defensar els seus interessos. La temporalitat de les contractacions, les subcontractacions d'empreses, la deslocalització... són fórmules, totes, per afeblir la unitat de les treballadores i, en conseqüència, dificultar la seva lluita a les empreses. D'aquesta manera, no és que es dificulti el funcionament d'una vaga, sinó que, en molts casos, se n'evita la convocatòria perquè les treballadores no tenen cap mena de sentiment de pertànyer a un col·lectiu, per la qual

cosa la lluita pels seus drets es converteix en quelcom individual, i abocat, per tant, al fracàs.

No obstant això, i malgrat tot el que s'ha exposat, en els darrers temps ressurgeix amb força una reorganització de les treballadores a les empreses que, a pesar de les circumstàncies, s'uneixen per lluitar pels seus interessos, i una de les eines que més sovint utilitzen és la vaga. Per tant, malgrat la repressió que s'hi exerceix des de diferents àmbits, la vaga es continua emprant, perquè, com en els seus inicis, és una eina essencial quan el que hem de reclamar és allò bàsic. I ara mateix, amb la retallada de drets laborals que estem vivint –que només s'ha accentuat amb les darreres reformes laborals, però que és inherent a l'estructura laboral de l'Estat espanyol–, ens toca fer-ho.

VII

DE LA PANCARTA AL TWITTER: LA REPRESSIÓ AL PERILL DEL PENSAMENT DISSIDENT

Maria Josep Martínez i Cledera
i David Aranda i Checa

En els darrers anys a l'Estat espanyol hem vist tot un seguit d'operacions policials derivades de determinats tipus de comentaris i opinions a la xarxa, qualificats d'enaltiment del terrorisme. En les següents línies intentarem reflexionar dels perquès i les conseqüències d'aquesta nova forma de repressió. Però, de manera prèvia a l'anàlisi de la repressió judicial a determinades mostres de llibertat d'expressió deixades anar a les xarxes socials, cal perfilar un cert context cultural i politicocriminal en el qual es produeix tal repressió.

Sovint, trobem que els discursos i les anàlisis tardomoderns perfilen un panorama de constants inseguretats, derivades de perills laborals, nuclears, ambientals, sanitaris, alimentaris i tecnològics: alta accidentalitat, «desordres psíquicoemocionals», patologies derivades del consum, etc. (Rivera 2003). Això explica que Ulrich Beck (1998) hagi encunyat el concepte «societat del risc» per descriure la societat postfordista, partint de la centralitat social de la noció de risc i l'organització governamental entorn seu. Per a aquest autor, les característiques que configurarien aquest present es basarien en: la ruptura dels rols de classe i de la família, la proliferació de valors i creences plurals, unes majors possibilitats d'elecció entorn d'opcions de futur, una menor solidaritat col·lectiva i l'augment dels riscos derivats del desenvolupament científic i tecnològic (Beck 1998).

Tanmateix, moltes d'aquestes percepcions socials de risc no tenen una correlació directa amb un augment dels perills respec-

te a èpoques passades (Prado 2013). El trencament de l'estructura tradicional de família, el fenomen de la multiculturalitat, l'augment de les opcions vitals i l'accés a mons socials alternatius són fenòmens, directament o indirecta, causats per les mutacions en l'univers de les relacions socials de producció i en l'esfera de l'Estat, que, sumats a la precarietat i a la incertesa laborals i a la desestructuració de la fàbrica i el barri com a unitats bàsiques de socialització, han comportat una sensació de trencament de les identitats col·lectives, com la classe.¹

És en aquest context d'inestabilitat i inseguretats on hi ha qui no ha dubtat ni un moment a traslladar les anàlisis de la societat del risc en l'anàlisi del dret penal. No en va, en termes dogmàticopenals, en les darreres dècades hem vist el sorgiment del que s'anomena «tipus de perill abstracte» i l'avançament de les barreres de protecció dels il·lícits penals,² que castiguen no ja l'efectiva lesió a determinats valors, com la vida, la llibertat o la integritat física, sinó la potencialitat lesiva que pretesament suposen determinades conductes (Silva Sánchez 2001).³

És en aquest punt, en què el dret penal s'orienta cap al risc, on hem de situar l'anàlisi de la repressió a les xarxes socials. Permeteu, doncs, que fem una petita digressió respecte a això. Alguns dels comportaments que són criminalitzats, lluny de considerar-se prèviament com a socialment inadequats, es tipifiquen per contribuir a la desvaloració social dels fets. És per això que la falta de perillositat en el moment que es produeix el comportament

1. Es podria afirmar que aquestes ruptures han comportat una certa fragmentació social i la disfunció o debilitament de certs mecanismes tradicionals de control social informal, alhora que han contribuït a una determinada percepció i centralitat del perill, el qual, sovint, s'ha canalitzat per mitjà de la por de ser víctima d'un esdeveniment delictiu.
2. En termes «profans» al dret, amb «tipus de perill abstracte» es fa referència a aquells delictes en els quals es persegueix aquella conducta que posa en perill de manera relativa la vida humana, la salut pública o altres valors protegits per l'ordenament jurídic. D'igual manera, amb l'avançament de les barreres de protecció es pretén significar el moviment des dels delictes que persegueixen només les lesions que s'havien produït de manera efectiva fins a l'anticipació a qualsevol risc que aquella lesió succeeixi.
3. Això pot ésser observat en els delictes contra la seguretat vial, en els quals no es produeix un risc per a la vida o la integritat física de cap persona determinada, sinó que es castiga un perill abstracte a través del bé juridicopenal de la seguretat vial.

es desmenteix exclusivament a través de perspectives temporals més àmplies (Prittwitz 2003). Però aquesta concepció del dret penal del risc com a oposició al dret penal liberal, que sembla una temàtica clarament del penalisme frankfurtià, «no es tanto un concepto juridicopenal dogmático como una categoría diagnósticotemporal desde un punto de vista criticocultural » (Herzog 2003, 249).

Tanmateix, la influència del risc en la política criminal del nostre temps no només es dona respecte a les conductes que poden arribar a suposar en un futur immediat la materialització d'un perill per a un valor determinat la qual cosa fa assumir un càlcul implícit de riscos en les mateixes lleis (O'Malley 2013).⁴ Aquesta influència també es produeix respecte a la identificació de subjectes que, a partir de les seves conductes, es considera que tenen un determinat nivell de perill associat (Del Rosal 2009). En aquest sentit, per contra del que pensarien els partidaris de les concepcions de la societat del risc, aquesta creixent preocupació de la política criminal i del sistema penal pel perill no es deu tant al descobriment de nous riscos i a una major demanda per a la seva reducció, sinó més aviat a unes estratègies més àmplies de reintegració social i de reforçament autoritari de la legitimitat (Del Rosal 2009).⁵

El context de l'Estat espanyol no és pas diferent. Així, es pot observar com, en l'esfera de l'excepcionalitat,⁶ sorgeixen les primeres experiències politicocriminals, en què s'utilitzen els tipus penals per identificar col·lectius de subjectes amb un cert grau de risc associat; n'és una bona mostra la tipificació –ara sí– de

4. Aquesta política criminal orientada al risc és el que O'Malley (2013) ha anomenat «justícia preventiva de masses».
5. Més enllà d'aquest creixent protagonisme del risc en la legislació penal i la difusió de l'anàlisi econòmica del dret en el terreny de la política criminal, el llenguatge del risc ha proliferat en tots els àmbits del control penal de l'Estat en la major part dels països del centre capitalista. La predicció, la gestió i el control dels riscos s'han estès també al sistema penitenciari, als tribunals de justícia i a les instàncies policials, especialment, sota el fenomen del que s'ha anomenat «actuarialisme».
6. L'excepcionalitat o emergència és la negació dels principis que regeixen un dret penal amb totes les garanties, i que constitueix l'anomenat «dret penal de l'enemic», que suposa la legalització de pràctiques de dubtosa constitucionalitat per fer front a un suposat enemic intern.

l'enaltiment del terrorisme. Així doncs, entrant ja en el fenomen que ens ocupa, es persegueix l'enaltiment del terrorisme no com un atac efectiu a l'ordre constitucional o a l'ordre públic, sinó com a manera d'identificació de subjectes als quals s'associa un determinat nivell de risc per la seva mera adscripció a determinades ideologies o pràctiques. No es persegueix aquell qui, amb la seves manifestacions públiques, pot arribar a posar en perill les estructures de l'Estat o «l'ordre constitucional», ja que per a això ja està prevista la figura de la provocació, sinó que aquest pretès risc serveix per identificar i castigar l'autor pel que pensa.

UNA MIRADA ENRERE

Aquest delictes d'enaltiment del terrorisme fou introduït al Codi penal espanyol l'any 2000, en una reforma que ampliava els supòsits que fins al moment es consideraven delictes de terrorisme, i que tenia com a objectiu principal el setge a l'esquerra *abertzale*. El que es volia castigar amb aquest tipus penal no eren, en si mateixos, fets que s'havien considerat tradicionalment com a «terroristes», sinó qualsevol mostra de defensa o reivindicació del que els poders polítics titllaven d'activitat terrorista, i que no era l'activitat només d'ETA, sinó també de la pràctica totalitat de les organitzacions de l'esquerra *abertzale*, partint de la màxima del «tot és ETA». Cínicament, en l'exposició del motiu de la llei es justificava la introducció d'aquest tipus penal dient:

No se trata, con toda evidencia, de prohibir el elogio o la defensa de ideas o doctrinas, por más que éstas se alejen o pongan en cuestión el marco constitucional, ni menos aún, de prohibir la expresión de opiniones subjetivas sobre acontecimientos históricos o de actualidad. Por el contrario, se trata de algo tan sencillo como perseguir la exaltación de los métodos terroristas, radicalmente ilegítimos desde cualquier perspectiva constitucional, o de los autores de estos delitos, así como las conductas especialmente perversas de quienes calumnian o humillan a las víctimas al tiempo que incrementan el horror de sus fami-

liars. Actos todos ellos que producen perplejidad e indignación en la sociedad y que merecen un claro reproche penal.

La polèmica reforma i, en concret, aquest precepte es fonamenten principalment en descripcions abstractes respecte als fets que es persegueixen, amb l'evident vulneració de les llibertats d'expressió i ideològica, reconegudes en la mateixa Constitució espanyola. Per això, aquest delictes s'emmarca dintre del que es coneix en el món jurídic com «dret penal de l'enemic»,⁷ en el qual no es castigarien fets delimitats, sinó un tipus de conducta duta a terme per una determinada part de la societat. És en aquest sentit que la seva existència continua generant dubtes entre els mateixos estudiosos del dret.

L'abstracció que es castiga —«*el enaltecimiento o justificación*», d'una banda, i «*el acto que entrañe menosprecio, descredito o humillación a las víctimas del terrorismo*», de l'altra— no és casual. A dintre hi caben multitud de fets que serien, en principi, punibles i, pel que fa a l'ús de les xarxes socials, també estariem parlant de la difusió d'una gran diversitat d'opinions o comentaris tant en relació amb organitzacions o persones qualificades de terroristes, com referits a les víctimes del terrorisme, incloent-hi l'humor negre amb les víctimes del terrorisme com a protagonistes.

La col·lisió amb els drets fonamentals a la llibertat d'expressió i a la llibertat ideològica o de pensament és més que evident. Aquest dos drets fonamentals, reconeguts tant en l'àmbit internacional —tant en la Declaració universal dels drets humans com en el Conveni europeu dels drets humans— com en la mateixa Constitució espanyola, són inherents a qualsevol estat que s'autonanomeni democràtic, en el sentit del respecte al pluralisme d'opcions i plantejaments polítics i la seva expressió pública. No obstant això, no són drets absoluts, sinó que troben els seus límits en el respecte als altres, o, dit altrament, en el dret a l'honor i a la dignitat dels altres. Acceptant aquestes premisses, el que ens hem

7. El «dret penal de l'enemic» és un concepte desenvolupat per Gúnder Jakobs (2003), en oposició al dret penal del ciutadà, i que es basa en la concepció schmittiana segons la qual l'activitat política implica la diferenciació entre amics i enemics.

de plantejar és, en definitiva, si amb les conductes que es castiguen com a enaltiment o humiliació a les víctimes es transgredeixen aquests límits i, d'altra banda, si, per protegir determinats béns jurídics —en aquest cas, la interdicció del discurs de l'odi i la dignitat de les víctimes del terrorisme—, és necessària l'existència d'aquest tipus penal especial.⁸ Com que l'espai d'aquest capítol no ens permet fer una anàlisi exhaustiva d'aquesta darrera qüestió, ens centrarem en l'aplicació que se n'ha fet respecte a la instrumentalització dels comentaris mitjançant les xarxes socials.

L'APLICACIÓ DEL DELICTE D'ENALTIMENT EN ELS COMENTARIS PUBLICATS A LA XARXA

El caràcter abstracte de la norma penal fa que necessàriament siguin els tribunals els qui s'hagin d'encarregar de concretar quines expressions i comentaris entren en el terreny de l'enaltiment i quins no. I, en aquest cas, a l'Estat espanyol és l'Audiència Nacional qui en té atribuïda la competència, un tribunal especial, hereu del Tribunal de Orden Público franquista, el qual s'ha erigit en aquests anys en una mena d'òrgan censor de les publicacions a les xarxes.

Si es fa un repàs de l'evolució de les sentències dictades per l'Audiència Nacional en aquest àmbit, es revelen clarament els interessos que orienten la persecució per aquestes vies: del 2006 —tot i que el delictes d'enaltiment s'introdueix l'any 2000, no és fins al 2006 que es dicta la primera sentència— fins al desembre del 2016, l'Audiència nacional ha dictat 101 sentències, la gran majoria de les quals, després del 2012: 21 el 2016, 25 el 2015, 9 el 2014 i 14 el 2013. I d'aquestes, la immensa majoria de les dictades entre el 2014 i el 2016 són per comentaris i opinions publicats a la xarxa: el 2014, de 9 ho foren 6; el 2015, 14 de 25, i el 2016, ja en van 19. Totes són condemnatòries, tret de la sentència dictada el juliol del 2016 en el procés seguit contra el

8. El Codi penal ja inclou altres tipus més generals, que engloben la protecció d'aquests béns jurídics: els delictes d'odi de l'article 510 CP o els delictes d'injúries de l'article 208 i 209 CP.

cantant de Def Con Dos (pendent de la resolució del recurs per part del Tribunal Suprem).

Respecte dels pronunciaments del Tribunal Suprem, n'hi ha hagut pocs, principalment perquè en la majoria dels casos les sentències condemnatòries de l'Audiència Nacional ho són per conformitat; és a dir, l'acusat accepta els fets i una pena inferior —normalment, en aquests casos, la pena mínima d'un any de presó—, de manera que es veta, així, la possibilitat de recórrer-hi davant del Tribunal Suprem. De les 26 sentències dictades pel Tribunal Suprem des de la instauració del delictes d'enaltiment, les referides a comentaris a les xarxes són ben poques: dues el 2016 i dues el 2015, que confirmen la condemna d'instància.

Més enllà de dades quantitatives, si observem les conductes que són objecte de condemnes per delictes d'enaltiment, la tradicional aplicació de condemnes a persones que duïen pancartes en suport dels presos d'ETA i que en lluien fotografies ha deixat pas a la persecució de tot tipus de comentaris deixats anar a les xarxes socials. D'aquests, la majoria són referències a ETA, als GRAPO o, en algun cas, també a Terra Lliure; comentaris sobre la lluita armada en general, i, fins i tot, acudits sobre víctimes del terrorisme. En aquest sentit, és una mica curiós que també s'hi incloguin, fins i tot, els acudits sobre dirigents del franquisme, com Carrero Blanco —víctima d'ETA, sí; però atemptat, aquest, que, en termes jurídics, no podria ésser qualificat d'atemptat terrorista, segons la definició donada pel Codi penal, ja que, per tenir tal qualificació, s'ha d'atemptar contra l'ordre constitucional.

Es podria anticipar una primera conclusió respecte a això, en el sentit que, tot i que tradicionalment la persecució d'aquest delictes tenia per objecte, selectivament, persones organitzades que donaven suport explícit a la lluita armada o als seus presos, l'àmbit d'objectius s'ha vist ampliat considerablement amb el control i la persecució indiscriminada a les xarxes socials. És a dir, la censura de l'enaltiment ha anat de la pancarta i les fotografies en manifestacions al Twitter i el Facebook. Potser no és una casualitat, que aquesta censura obsessiva de les xarxes socials hagi coincidit temporalment amb l'existència d'una crisi de règim, és

a dir, de legitimitat, en què Internet i les xarxes socials han tingut un paper rellevant.

Si, com dèiem, la definició normativa no és gens clara, la interpretació jurisprudencial del precepte tampoc ha concretat què és el que es castiga exactament. S'apunta, d'una manera genèrica, a la doctrina jurisprudencial del Tribunal Europeu de Drets Humans, assenyalant que el que es pretén mitjançant el càstig de l'enaltiment del terrorisme és la interdicció de l'anomenat «discurs de l'odi», consistent en la lloança o justificació d'accions terroristes.

No se trata de criminalizar opiniones discrepantes, sino de combatir la actuación dirigida a la promoción pública de quienes ocasionan un grave quebranto en el régimen de libertades y en la paz de la comunidad con sus actos criminales, atendiendo de este modo contra el sistema democrático establecido.

Sentència 676/2009 de la Sala Segona
del Tribunal Suprem, de 6 de juny

Si bé podríem acceptar aquest esperit dirigit a la protecció d'uns determinats valors democràtics i de les llibertats de la comunitat –si no fos perquè sabem a quina democràcia es fa referència i també a les llibertats de qui–, és absolutament desproporcionada la utilització que se n'ha fet per perseguir determinats comentaris a les xarxes, alhora que és desproporcionat l'ús d'un instrument com el dret penal com a resposta a l'enaltiment. I explicarem per què.

ELEMENTS PER A L'ANÀLISI

En primer lloc, un element que no s'ha valorat, ni s'ha tingut en compte en cap de les sentències dictades fins al moment, és l'absència d'activitat armada per part de cap de les organitzacions a les quals es fa referència en la major part d'opinions (majoritàriament ETA, però també els GRAPO i Terra Lliure) en el moment en

què s'han publicat la immensa majoria dels comentaris. Aquest extrem té una especial rellevància, tenint en compte el principi d'intervenció mínima del dret penal, que ve a dir que, en un estat democràtic i respectuós amb els drets fonamentals –entre els quals, les llibertats d'expressió i d'ideologia–, el dret penal ha de constituir l'última eina, reservada a la protecció dels béns jurídics més importants i per als casos de les violacions més greus. Així doncs, no pot ser suficient la mera afirmació d'un risc hipotètic per a tan «preuat» ordre constitucional.

Per tant, en un context històric de cessament definitiu de l'activitat armada, la referència o lloança a una organització que en un altre moment l'ha exercida no es pot considerar lloança de l'activitat terrorista, tal com ve definida en el Codi penal, en tant que implica un reforçament en la comissió de delictes. I, en aquest sentit es va pronunciar Perfecto Andrés Ibáñez, mitjançant un vot particular a la Sentència 90/2016 del Tribunal Suprem, de 17 de febrer, considerant que l'expressió «*gora ETA*» podria ser una manifestació d'adhesió a la lluita per la situació del presos d'ETA, atès que aquesta seria l'única lluita mantinguda per l'organització actualment.

Alhora, en relació amb aquest extrem, tampoc no es té en compte la idoneïtat de les conductes que es persegueixen perquè causen alguna mena de perill en «l'ordre constitucional», atès que la major part dels comentaris difosos en cap cas no constitueixen una incitació, ni que sigui indirecta, a la comissió delictes terroristes, ni tampoc evidencien un risc més o menys imminent per als drets de tercers o per a l'ordre constitucional. I, en aquest sentit, i pel que fa al tipus de comentaris perseguits –tot i que són diversos, i alguns potser més desafortunats que d'altres–, difícilment es podria valorar l'existència d'un risc, i més tenint en compte el context històric al qual s'ha fet referència.

En segon lloc, malgrat que els defensors de l'ordre constitucional facin referència contínua a l'alarma social, tampoc no s'ha valorat aquest extrem, ja que no n'hi ha cap, d'alarma social, com a conseqüència dels comentaris difosos. Aquests procediments judicials s'han derivat, pràcticament en la totalitat dels casos,

de diverses operacions policials (operacions Araña 1, 2, 3 i 4), fruit dels seguiments de comptes efectuats per grups de la Policia Nacional i de la Guàrdia Civil dedicats a la cerca de comentaris d'aquest tipus, des del 2012-2013. De fet, s'ha intentat generar alarma en la població a partir de la gran difusió que han tingut tant les mateixes operacions policials com els processos judicials que les han seguit.

Aquesta mediatització dels casos apuntaria cap a dues direccions: d'una banda, tindria un efecte dissuasiu i autorepressiu, que generaria temor entre la població sobre què es pot dir o no, la qual cosa coartaria la llibertat d'expressió, i, de l'altra, alimentaria l'alarma per un fenomen «terrorista» que, en tot cas, ja no existeix. En definitiva, del que es tracta és de seguir alimentant el fantasma de l'enemic intern per reforçar autoritàriament la legitimitat institucional, alhora que s'interioritza en la població un sentiment d'autocoacció sobre l'opinió pròpia.

El tercer element a tenir en compte és la publicitat. Aquesta és necessària perquè es doni el delictes en el cas de l'enaltiment del terrorisme, però no en el cas de la humiliació a les víctimes. La publicitat s'ha apreciat només a partir del fet que els perfils des d'on s'han fet els comentaris són oberts, i per tant, a l'abast de tothom, sense tenir en compte el nombre de seguidors o la seva incidència real. De nou, no hi ha cap valoració respecte a la idoneïtat per causar un perjudici, ja que la mera afirmació d'un suposat risc és justificació suficient per a la repressió penal. En canvi, pel que fa a la conducta d'humiliació a les víctimes, jurisprudencialment s'ha considerat que no és necessària la publicitat del comentari i que es consumaria el delictes amb la simple recepció efectiva de l'ofensa per part de la víctima del terrorisme (Sentència 752/2012 del Tribunal Suprem, de 3 d'octubre), amb independència de si la víctima se sent ofesa o no. Però, fins i tot, com que es construeix una ficció per a la qual es consideren les víctimes en un sentit col·lectiu abstracte, tampoc no seria necessari que la persona en concret en fos receptora.

Els dubtes en aquest darrer aspecte sorgeixen quan, en la majoria dels procediments en què s'ha imputat aquesta modalitat

delictiva, no hi havia cap acusació particular, ni tan sols una denúncia formulada per cap persona o associació de víctimes, ni tampoc no s'ha practicat cap prova respecte a això, citant la persona perjudicada en concret o el col·lectiu que la pugui representar. En la majoria dels casos, tampoc no es tracta de missatges adreçats a un públic determinat. Així, seríem davant de pensaments que es poden tenir, però que no és clar que es puguin expressar, com tampoc no és clar el nombre de persones que són receptores efectives del missatge. Per tant, es planteja el dubte de si és suficient dir-ho a una persona, o publicar-ho en un compte de Twitter obert, amb vuitanta seguidors, cent o mil. No obstant això, en tots els casos, la repercussió dels missatges ha estat completament obviada en les sentències condemnatòries, ja que sembla que la simple exteriorització d'un missatge és una justificació suficient per al càstig penal.

En darrer lloc, i pel que fa referència, específicament, als acudits sobre les anomenades víctimes del terrorisme, a la xarxa hi ha multitud d'acudits d'aquest tipus, que –no ara, sinó ja fa bastants anys– corren per Internet, sense que mai s'hagi encausat ningú per publicar-los o difondre'ls. Per què ara sí que té a veure amb la utilització política del Codi penal, i d'aquest delicte en concret? Aquesta és una qüestió a la qual farem referència més endavant. Però, abans de res, val a dir que l'humor negre no només afecta víctimes del terrorisme.

Segurament, si ens detinguéssim a fer una anàlisi quantitativa dels destinataris de tots els acudits de la xarxa, potser veuríem que la majoria fan referència a víctimes, no ja del terrorisme, sinó d'altres tipus de violències –ja sigui per qüestions de raça, d'opció sexual o de gènere, entre d'altres–, els quals, de moment, no han motivat cap operació policial o procés judicial. En aquest punt, si bé ningú no discutiria que els acudits sobre les víctimes del terrorisme no tenen la capacitat de perpetuar aquest tipus de violència política, la qüestió no és tan clara quant a, per exemple, els acudits masclistes. I és que, mentre que l'afectació d'uns és pràcticament innòcua, aquests últims, com a manifestacions evidents de violència cultural, reforcen i perpetuen clarament determina-

des situacions de violència estructural totalment invisibilitzades i menyspreades a les nostres societats.⁹

I, per acabar, no es pot deixar de fer referència al que anomenem «element subjectiu del delict», és a dir, la intenció. Les sentències dictades fins al moment han estat totes condemnatòries, amb l'excepció, com ja s'ha dit, de la sentència dictada el mes de juliol de l'any 2015, en el procediment seguit contra el cantant de Def con Dos, César Strawberry. En aquest cas, el contingut dels comentaris pels quals se'l jutjava no eren objectivament gaire diferents d'altres comentaris que sí que han acabat amb una sentència condemnatòria. La diferència, i el que ha acabat determinant la sentència absolutòria, és la intenció amb què el tribunal ha interpretat que es feren els comentaris, és a dir, si es pretenia enaltir el terrorisme i humiliar les víctimes o no. Ací rau la perversió de la major part d'aquests processos: com s'ha acabat determinant judicialment aquesta intenció. D'entrada, contràriament al que dicta el principi de presumpció d'innocència, la intenció d'enaltir o humiliar ja es presumeix si en el comentari es fa referència a ETA, als GRAPO, a Terra Lliure o a alguna de les víctimes del terrorisme.

Llavors, en contra d'aquest principi fonamental del procés penal —que implica que és l'acusació, l'encarregada de demostrar els elements del delict, intenció inclosa—, s'inverteix ací la càrrega de la prova, és a dir, correspon a la defensa demostrar que el que es pretenia no era enaltir, ni tampoc humiliar. Per a tal finalitat, els tribunals no entenen com a vàlida qualsevol explicació que pugui donar la persona encausada, sinó que ha de demostrar amb fets una espècie de trajectòria en contra de la violència o la lluita

9. Tant el concepte de violència estructural com el de violència cultural provenen de les tipologies de la violència de Galtung (2003), per al qual aquests dos tipus de violència, tot i ser invisibilitzades, serien el fonament de la violència directa. És a dir, la violència podria ésser representada com un triangle, en el qual el vèrtex superior està format per la violència directa —aquella que és visible—, mentre que la base estaria composta per la violència cultural i l'estructural —aquelles que no són tan visibles. Aquesta representació gràfica ens ajuda a entendre la discriminació selectiva amb què opera la figura de l'enaltiment, ja que, mentre el sistema penal s'orienta cap a aquelles expressions que menystenen la violència política del terrorisme, ajuda a amagar i ridiculitzar altres expressions que tenen per objecte altres víctimes i altres situacions de violència.

armada. En cas contrari, la intenció la dedueixen del mateix contingut dels comentaris publicats i, sobretot, de la seva tendència ideològica, a través d'una valoració del conjunt dels comentaris publicats, ja siguin acudits, cançons o lemes, com «*Borroka da bide bakarra*» o «*Jo ta ke irabazi arte*».

En definitiva, el que es castiga no és només l'exteriorització d'una ideologia, sinó la ideologia mateixa, ja que l'exteriorització de determinats pensaments és el mode d'identificació del subjecte al qual es castigarà, però és la seva trajectòria ideològica especial, el que es jutjarà. Així doncs, de manera contrària a la prohibició del dret penal d'autor,¹⁰ allò rellevant és la ideologia, més que les conseqüències que puguin generar uns determinats comentaris, la perillositat o l'alarma social. És per això que la valoració judicial que se n'ha fet, en la majoria dels casos, són judicis morals o polítics, que denoten la més que evident manca d'imparcialitat del tribunal. A tall d'exemple, la Sentència 6/2016 de l'Audiència Nacional, de 29 de gener, en relació amb acudits sobre víctimes d'ETA diu que «[...] *presentan niveles de crueldad, vejación, humillación hasta falta de piedad de proporciones superlativas*».

ALGUNES CONCLUSIONS

Les normes, ja siguin legals o no, com a representacions ideològiques de la realitat, són instruments polítics, i el Codi penal no n'és una excepció, sinó que n'és l'exemple més clar. Pel que respecta concretament a la figura de l'enaltiment del terrorisme, no ha estat casual la fórmula abstracta per definir-lo. I és eixa abstracció la que n'ha permès la utilització políticament, en funció dels interessos del Govern, principalment dels governs del Partit Popular, a través de la Fiscalia General de l'Estat.

Aquest tipus penal, en els anys següents a la seva introducció, es va aplicar per criminalitzar homenatges o reivindicacions a fa-

10. El dret penal d'autor, prohibit en qualsevol país que s'autoanomeni democràtic, seria aquell dret penal enfocat al càstig del subjecte com a subjecte amb unes determinades característiques, davant del dret penal de l'acte, que seria aquell dret penal que s'enfoca a perseguir uns fets amb una certa independència del subjecte que els comet.

vor dels presos i preses d'ETA, com una manera de debilitar el seu entorn de suport; és a partir del 2011, i amb l'anunci del cessament definitiu de l'activitat armada, que es dona un viratge en la instrumentalització d'aquesta figura delictiva: majoritàriament, la persecució d'opinions i comentaris a les xarxes socials. Tot plegat ens permet afirmar que en una conjuntura de crisi –econòmica i de règim– la instrumentalització d'aquest delicte no és casual, ja que permet generar una alarma inexistent en la població, per justificar la retallada de drets i llibertat, reafirmar i reforçar autoritàriament el poder i la legitimitat de la institució i distraure l'atenció de l'opinió pública d'altres problemes reals –corrupció política, femicidis, desnonaments, misèria, entre d'altres. La maquinària repressiva de l'Estat es posa en marxa per mantenir l'*statu quo*: el Ministeri de l'Interior crea grups específics de la Policia Nacional i la Guàrdia Civil per perseguir cibernetes, alhora que s'ordena a la Fiscalia de l'Estat la persecució d'aquestes conductes, i els seus tribunals interpreten de manera automàtica i injusta una norma que no ho és, de justa.

En darrer lloc, la reforma del Codi penal del 2015 n'incrementa la penalitat: presó d'un a tres anys i una modalitat agreujada per l'ús de les xarxes. Aquesta reforma no té cap justificació en termes empírics, ja que no es dona una conjuntura de difusió massiva de comentaris o actes que, fins i tot pel fi sedàs de la justícia espanyola, puguin considerar-se enaltidors del terrorisme. Tampoc no s'ha evidenciat un perill derivat d'aquest tipus d'opinions, més enllà del perill que suposa per a les elits l'extensió d'un pensament que pugui posar la seva hegemonia entre l'espasa i la paret. És més, en proporció, els processos judicials per enaltiment del terrorisme, mitjançant les xarxes socials o d'altres, són numèricament insignificants en comparació amb els procediments seguits per corrupció o violència de gènere, per exemple.

I, per acabar, una reflexió: estem assistint a la retallada d'un dret tan bàsic com és la llibertat ideològica i el dret a poder-la exterioritzar, és a dir, en definitiva, el dret a la llibertat d'expressió. Tot i que aquests processos afecten persones aïllades, les quals s'hi enfronten individualment i únicament per la via judicial –amb

la consegüent desigualtat d'armes davant de l'engranatge repressiu-, el que està realment en joc és un bé col·lectiu –que no és el seu preuat ordre constitucional–, i és des de la col·lectivitat que hi hauríem de fer front. Correm el perill que la mordassa cada cop sigui més ampla, i potser arribarà el dia que no podrem ni tan sols parlar.

BIBLIOGRAFIA

- BECK, U. (1998). *La sociedad del riesgo: hacia una nueva modernidad*. Barcelona: Paidós.
- DEL ROSAL, B. (2009). «La estrategia actuarial de control del riesgo en la política criminal y en el derecho penal», *Constitución, derechos fundamentales y sistema penal: semblanzas y estudios con motivo del setenta aniversario del profesor Tomás Salvador Vives Antón*, editat per Juan Carlos Carbonell, José Luis González Cussac, Enrique Orts i María Luisa Cuerda. València: Tirant lo Blanch, pàg. 473–497.
- GALTUNG, J. (2003). *Violencia cultural*. Gernika: Centro de Investigación por la Paz Gernika Gogoratz.
- HERZOG, F. (2003). «Sociedad del riesgo, derecho penal del riesgo, regulación del riesgo», *Crítica y justificación del derecho penal en el cambio de siglo: el análisis crítico de la Escuela de Frankfurt*, editat per Luis Arroyo Zapatero, Ulfrid Neumann i Adán Nieto Martín. Ciudad Real: Ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha, pàg. 249–258.
- JAKOBS, G. (2003). «Derecho penal del ciudadano y derecho penal del enemigo», *Derecho penal del enemigo*, editat per Cancio Melià i Günther Jakobs. Madrid: Civitas, pàg. 19–56.
- O'MALLEY, P. (2013). «The politics of mass preventive justice», *Nova Criminis*, núm. 5, pàg. 139–179.
- PRADO, C. (2013). «La cuestión del trabajo penitenciario frente al cambio de paradigma: conflictos y desafíos de su aplicación, tras el debilitamiento del ideal “resocializador” y en el contexto del “postfordismo”. El caso de Cataluña», <http://hdl.handle.net/2445/59892>. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- PRITTWITZ, C. (2003). «Sociedad del riesgo y derecho penal», *Crítica y justificación del derecho penal en el cambio de siglo: el análisis crítico de la Escuela de Frankfurt*, editat per Luis Arroyo Zapatero, Ulfrid Neumann i Adán Nieto Martín. Ciudad Real: Ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha, pàg. 259–288.

- RIVERA, I. (2003). «Historia y legitimación del castigo: ¿hacia dónde vamos?», *Sistema penal y problemas sociales*, editat per Roberto Bergalli. València: Tirant lo Blanch, pàg. 83–133.
- SILVA SÁNCHEZ, J. M. (2001). *La expansión del derecho penal*. Madrid: Editorial Aranzadi.

VIII

GÈNERE I REPRESSIÓ: REPRESSIÓ SEXUADA

Bego Casado i Neus Tur

On hi ha poder hi ha resistència.
Michel Foucault

Davant qualsevol forma d'exercici del poder hi ha hagut, hi ha i hi haurà resistència per part de les persones dominades; persones que han desenvolupat diverses formes de resistència en relació amb els innumerables macropoders i micropoders que existeixen. Perquè el poder no opera en un únic lloc, sinó en llocs múltiples i diversos: la família, la vida sexual, els col·lectius polítics i socials, l'exclusió de les persones *trans*,¹¹ les relacions entre homes i dones...; relacions, totes elles, polítiques (Foucault, 1975).

En qualsevol cas, el poder dominant ha respost a la resistència; un poder que sempre ha necessitat la submissió de les persones subordinades per tal d'imposar els objectius que permetin seguir amb el manteniment de l'*statu quo*. I és aquí on, precisament, s'emmarca la repressió política de la dissidència.

Tanmateix, si no tenim un eix de dominació únic i hegemònic a casa nostra, si, a més de la classe o de l'origen, el gènere i el sistema heteropatriarcal també són sistema de dominació, com

11. Entenem la paraula *trans* en el sentit anglòfon, és a dir, en el seu ampli espectre: persones que volen transitar dins el binomi home-dona, es realitzin o no transformacions corporals (parcials o completes): *agenders*, *drag-queens*, *drag-kings*, *cross-genders*, etc.

actua la variable del sistema binari (Johnson i Repta, 2002) de gènere davant de la repressió política?

EL GÈNERE¹² EN LA REPRESSIÓ POLÍTICA: *REPRESSIÓ SEXUADA?*

No és difícil d'imaginar la manca d'estudis específics existents sobre repressió política i gènere en el context dels moviments socials als Països Catalans en el període post-Transició. Tanmateix, podem intentar donar resposta a la pregunta inicial utilitzant, analògicament, conceptes i línies de recerca que, des de diferents àrees de coneixement, s'estan aplicant a l'estudi de les especificitats de la repressió soferta per les dones en altres contextos històrics, socials i geogràfics.

En aquesta línia, nombrosos estudis analitzen l'ús de la violència sexual contra les dones, ja no sols com a arma de guerra en el context de conflictes armats, sinó com a mètode de tortura emprat majoritàriament contra elles per part de funcionaris d'estats considerats democràtics (Amnistia Internacional, 2004 i 2016). En paraules d'Àngela Davis (2000), «la violència íntima i sexual contra les dones ha estat una tàctica militar central de la guerra i la dominació».¹³

Darrerament, algunes historiadores empenen, en l'anàlisi de l'abast de la repressió franquista a les dones republicanes, el concepte de «repressió sexuada» (Abad 2009). Salvant totes les distàncies pel que fa als contextos, ens sembla adient aprofitar

12. A la cultura occidental, des del racionalisme il·lustrat, el complex filosòficopolític modern ha desenvolupat tot un sistema relacionat de significats agrupats al voltant d'una família de parells binaris: *naturalesa-cultura*, *producció-reproducció*, *èxit-fracàs*, etc. En aquest context, des del segle XVIII, les característiques anatòmiques-òrgans reproductius externs i, més modernament, els cromosomes sexuals— han estat elements fonamentals per classificar les persones en els cossos del *binarisme de gènere*. El *binarisme de gènere* és la construcció —necessària per al sistema heteropatriarcal— que estableix categories duals i excloents (*home-dona*, *masculí-femení*), a través de la qual totes les persones són classificades —precisant, en cada moment històric, les característiques que defineixen cada una d'aquestes categories—, excloent o (re) empenyent a la normativitat les identitats i cossos que les excedeixen. Així, seguint aquesta línia, i en aquest cas concret, aquest text entendreà el gènere com a sinònim de *binarisme de gènere* i, per tant, no serà objecte d'aquesta l'anàlisi de la repressió política sobre identitats no normatives que excedeixen el binarisme *home-dona*.

13. Traducció de les autores.

aquesta terminologia per al tema que ens ocupa, en tant que designa (abasta) no sols la violència sexual, sinó també altres mecanismes repressius dirigits contra les dones amb una doble finalitat: «castigar la seva implicació ideològica, d'una banda, i, de l'altra, i com a conseqüència de la dimensió pública d'aquesta militància, castigar la transgressió dels models tradicionals de domesticitat femenina»¹⁴ (Abad, 2009, 7).

Aquest doble càstig imposat a les dones és analitzat també en diversos estudis actuals sobre dones i presó. En aquest sentit, i com a punt de partida, cal tenir present que els estudis sociojurídics i criminològics demostren que les dones criminalitzades pateixen una marginació i una discriminació específiques, atès que el sistema de justícia penal tendeix a consolidar l'estructura de gèneres i a reproduir els elements que provoquen la discriminació sexual (Bodelón, 2007, 107). Així mateix, i pel que fa a les presons de dones, diverses entitats, com CAMPA o el Col·lectiu Cassandra, o investigadores, com l'antropòloga Dolores Juliano o com la sociòloga Elisabet Almeda, afirmen taxativament que «les presons espanyoles discriminen les dones empresonades. No només perquè se les tracta pitjor que als homes, sinó perquè el tractament és sexista. Les característiques de les institucions de reclusió femenines [a l'Estat espanyol] suposen una pena de privació de llibertat més dura per a les dones»¹⁵ (Almeda, 2002: 251).

En aquest sentit, les presons femenines tindrien una dotació de recursos econòmics inferior a les masculines, unes instal·lacions poc adequades a les necessitats de les dones, una oferta molt més reduïda de programes rehabilitadors, i –el que és pitjor– la major part de programes formatius i laborals o les activitats culturals o recreatives reforcen el paper tradicional de les dones (Almeda 2002). Tanmateix, el més destacable pel que fa al tema que ens ocupa és que la concepció de la presa com a dona «desviada socialment» encara preval en les visions sexistes i estereotipades que tenen els funcionaris i les funcionàries de presons sobre les

14. Traducció de les autores.

15. *Idem*.

dones. En paraules de Dolores Juliano (2009, 82), «la idea que la dona ha de ser naturalment virtuosa (les bones dones que no tenen història) fa que les seves transgressions s'avaluïn moralment en major mesura que les dels homes». Això fa que les preses siguin percebudes com a més conflictives i agressives que els homes presos, malgrat que és als mòduls masculins on es produeixen els incidents més greus i amb una agressivitat i violència física més elevades. En conseqüència, s'aplica a les dones preses—proporcionalment, respecte als homes presos— més sancions disciplinàries i són més severes (Almeda, 2007). De nou, doncs, les dones no només seran castigades pels actes comesos, sinó també per la transgressió de gènere que aquests actes comporten.

D'aquesta manera, doncs, si atenem aquesta dimensió sexuada de la repressió, podem afirmar, d'una banda, que existeixen certes especificitats en els mètodes de repressió que pateixen les dones, que van de l'ús de càstigs específics segons el sexe a una major prevalença de la violència sexual en les tortures infligides a les dones. D'altra banda, podem afirmar que la repressió busca, en el cas de les dones una doble finalitat, en tant que no es castiga sols la desafecció o la resistència política, sinó també la transgressió de gènere que pot comportar la seva militància política. En aquest sentit, l'objectiu de la repressió sexuada rauria —a banda de fer-ho en la repressió de la seva militància concreta— a retornar les dones a la no-agència política, a no ser subjectes polítics, i a l'esfera privada.

LA REPRESSIÓ SEXUADA EN ELS MOVIMENTS SOCIALS

Com ja s'ha apuntat, manquen estudis que intentin abordar les especificitats de la repressió política contra les dones en els moviments socials del nostre context immediat. Tanmateix, podem intentar extrapolat el que s'ha exposat amb anterioritat a la repressió exercida contra els moviments socials de casa nostra durant les dues darreres dècades. És a dir, mirarem d'esbrinar si la repressió exercida contra les dones dels moviments socials presenta especificitats respecte de l'exercida contra els homes i,

d'altra banda, si aquesta repressió buscava alguna cosa més que castigar la seva militància.

La prevalença de la tortura sexual en les dones

En primer lloc, i en relació amb la dimensió de l'ús de la violència sexual contra les dones com a eina repressiva, sabem que la Coordinadora per a la Prevenció i Denúncia de la Tortura (CPDT) –en el seus darrers informes sobre tortura a l'Estat espanyol, tant el que fa referència a l'any 2014 com al de l'any 2015–constata, precisament, aquesta especificitat de la repressió vers les dones en tant que serien elles les principals afectades per la tortura sexual (CPDT 2016, 38-39). En conseqüència, per a les dones augmenten exponencialment les possibilitats de patir tortura sexual durant la detenció o mentre resten privades de llibertat en presons o en altres institucions.

Segons un estudi presentat per Carlos Hernández en el marc de les jornades Previnguem la Tortura, celebrades al Col·legi de l'Advocacia de Barcelona, el febrer de 2006, en què s'analitzaven un total de 105 casos de persones que havien patit tortura sexual a l'Estat espanyol entre els anys 1995 i 2005, el 60% d'aquestes persones eren dones, i el percentatge augmentava en les situacions més greus (74% en cas d'agressió sexual) (OMCTI CPT 2006). Aquestes xifres suposen una evident sobrerrepresentació de les dones quan la tortura o els maltractaments són d'índole sexual. Més encara si tenim en compte que, segons les dades publicades per la Coordinadora per a la Prevenció i Denúncia de la Tortura en el seu darrer informe, les dones representarien aproximadament un 15% del total de les denúncies.

Podem referir-nos, per tant, a la tortura sexual com la «màxima expressió de la relació desigual de poder entre les dones i l'Estat» (OSPDH, 2008, 322).

Dos cossos policials, una mateixa pràctica repressiva

Caldria un estudi de camp que indagés sobre les vivències de les dones militants durant les seves detencions i sobre si el tracte

rebut ha estat diferenciat o no respecte dels seus companys homes, per tal de tenir-ne una visió més acurada. Tanmateix, disposem d'alguns exemples documentats que podrien ser il·lustratius del que hem anat afirmant: l'existència de càstigs específics per a les dones, que, en moltes ocasions, tenen un fort component sexual.

A finals dels anys noranta del segle passat, diverses dones van denunciar públicament una pràctica habitual per part del Cos Nacional de la Policia espanyola durant les detencions practicades després dels desallotjaments de diversos centres socials *okupats* a Terrassa.¹⁶ Les afectades denunciaren que durant les detencions es feien escorcolls integrals a les dones, però no als companys detinguts: se les forçava a despullar-se totalment i a restar nues davant dels i les agents que havien dut a terme els desallotjaments. En algun cas, les van obligar també a fer flexions mentre restaven nues.¹⁷ Aquesta pràctica es produïa un cop eren separades dels seus companys, i es feia amb una violència i una intimidació insòlita. A més, anava acompanyada de comentaris vexatoris, sexistes i homòfobs, del tipus «*ya hemos visto que no hay puertas en la okupa, ¿eso es para que podáis ir saltando de cama en cama?*» o «*¿por qué no os dais besos entre vosotras? Va, que a nosotros nos gusta verlo*». Amb aquest tracte específic i diferencial, les dones deixaven de ser considerades com a militants, amb capacitat d'agència o com a subjectes polítics, en un clar intent de retornar-les a l'espai tradicional de domesticitat femenina i a la dimensió d'objectes sexuals.

Potser podríem pensar que aquest tipus de violència sexual emprada en la repressió del moviment *okupa* del Vallès Occidental

16. Es té coneixement que almenys una dona més va denunciar la mateixa pràctica durant un altre desallotjament en una localitat del Baix Llobregat.

17. Segons el *Protocol d'Istanbul. Manual per a la investigació i la documentació de la tortura*, de l'Organització de les Nacions Unides, «la tortura sexual comença amb la nuesa forçada, que en molts països és un factor constant en les situacions de tortura. Mai no s'és tan vulnerable com quan s'està nu i desvalgut. La nuesa fa augmentar el terror psicològic de cada aspecte de la tortura, ja que sempre hi ha un rerefons de possible abús, violació o sodomia. A més, les amenaces, els maltractaments i les burles formen part de la tortura sexual, ja que incrementen la humiliació. Tot això forma part del procés. Per a la dona, els tocaments –considerats una forma de tortura– són sempre traumàtics». (Organització de les Nacions Unides 2004: 91; traducció autoritzada. Realitzada per l'Associació de Memòria contra la Tortura i l'Acció dels Cristians per a l'Abolició de la Tortura).

va ocórrer fa anys i va ser un fet aïllat. Potser podríem pensar que l'establiment d'un nou cos policial (en el cas del Principat), amb nous protocols, evitaria aquestes situacions. Tanmateix, el mes de desembre de 2016, dues dones del barri barceloní de les Corts denunciaren que durant el desallotjament del centre social La Benaventurada havien estat sotmeses per agents de la Brigada Mòbil del Cos de Mossos d'Esquadra a un escorcoll corporal integral, mentre que als seus companys homes, que també es trobaven dins l'immoble durant el desallotjament, només els en van fer un de superficial (Benito, 2016). De nou, un tracte diferencial i discriminatori, a banda d'il·legal, atès que l'escorcoll integral s'hauria dut a terme a la mateixa sala on es trobaven la resta d'agents homes i els companys de les dones denunciants. De nou, un tracte vexatori cap a les dones, amb un evident component sexual.

Entenem que els exemples relatats anteriorment són paradigmàtics del que hem anat afirmant. Ens trobem davant de dos cossos policials diferents, que comparteixen, però, una mateixa estratègia repressiva que suposa aplicar un tracte diferenciat a les dones militants, la qual, lluny de tenir quelcom a veure amb la seva acció o activitat política concreta, es basa en una concepció hipersexualitzada de les dones.

És cert que, en alguna ocasió, aquest tracte diferenciat durant les detencions es traduiria en actuacions que, a simple vista, semblarien beneficioses per a les dones, com ara afliurar les manilles o deixar-les parlar entre elles. Ara bé, cal tenir present que aquest fet respondria més aviat a una lògica paternalista, que infantilitza les dones, perfectament compatible amb la concepció estereotipada de les dones com a objectes sexuals.¹⁸

CONSEQÜÈNCIES DE LA REPRESSIÓ POLÍTICA DES D'UNA PERSPECTIVA FEMINISTA

No és la nostra intenció analitzar de manera exhaustiva les conseqüències de la repressió política en el terreny individual,

18. De fet, les dones que van denunciar aquest tracte diferenciat durant un dels desallotjaments a Terrassa expliquen que, poc temps abans de ser sotmeses a les vexacions relatades, i mentre encara es trobaven a la mateixa sala que els companys homes, el cap del dispositiu va ordenar afliurar les manilles a les dones amb un «*podéis aflojárselas, son buenas chicas*».

familiar, col·lectiu o de moviment. El que pretenem és incorporar anàlisi i reflexions feministes a determinades conseqüències de la repressió i, en especial, a aquelles que afecten el grup o moviment.

I és que, en un sentit col·lectiu, un dels objectius de la repressió, sexuada o no, és la d'intimidat no sols la víctima directa de manera individual, sinó el grup o moviment polític al qual pertany (Beristain i Riera, 1992). I, com sabem, la por pot esdevenir un dels mecanismes més eficients de control social. Tanmateix, la por no ha de ser necessàriament negativa. És un mecanisme de seguretat i defensa. Però si no s'afronta, si no es treballa i es gestiona de manera col·lectiva, pot generar unes dinàmiques individuals i també grupals força nocives: paràlisi, obsessions, desconfiances i rigidesa ideològica i conductual (Beristain i Riera 1992). Totes aquestes dinàmiques, des del nostre punt de vista, no són neutres al gènere.

La negació de la por i la desvaloració de les persones que admeten tenir-ne condueixen a la rigidesa dels grups i, en aquest context, afloren o es reafirmen els patrons de conducta heteropatriarcal, que dificulten la possibilitat de compartir experiències, sentiments i emocions, tasca indispensable per afrontar individualment i col·lectivament la por i la repressió mateixa. S'identifica tenir por a ser covard o covarda, a ser dèbil, i, d'aquesta manera, es reforça un model de militant ultramasculinitzat (fort, valent, insensible a la por, sense dubtes).

Reafirmar les conviccions polítiques pot ser una manera efectiva d'afrontar la repressió; però si aquesta fermesa deriva en rigidesa –i és molt fàcil caure-hi durant processos repressius–, es corre el perill d'impossibilitar la flexibilitat, l'autocrítica, d'invisibilitzar les veus dissidents dins el mateix moviment, atès que passen a ser considerades elements debilitants del grup.

En aquest context, qualsevol veu crítica amb les estructures de poder (formals o informals) del grup o del moviment social o polític es veu com a dinamitadora de la unitat. Aquest fet és d'especial rellevància pel que fa a la denúncia d'estructures o dinàmiques heteropatriarcal dins els moviments polítics, atès que, si sovint se sol apel·lar a la unitat del grup davant qualsevol

crítica o denúncia feminista, en moments de forta repressió és molt més fàcil repel·lir qualsevol dissidència sota l'acusació d'atemptar contra la cohesió del grup, tan necessària en aquests moments.

D'altra banda, com sabem, els col·lectius es queixen de manera recurrent de com els cops repressius sovint marquen la seva agenda política i els obliguen a suspendre campanyes o projectes, i, al cap i la fi, a modificar la seva activitat quotidiana per tal de fer front a l'excepcionalitat. És a dir, els processos repressius solen reajustar les prioritats dels grups i moviments socials o polítics, la qual cosa no deixa de ser-ne una conseqüència lògica. El problema és que, en aquest reajustament de prioritats, poden quedar eliminades les que tenen a veure amb la necessitat de remoure les actituds i estructures heteropatriarcal dels mateixos moviments, atès que, en cas que les seves militants hagin aconseguit introduir-les en l'agenda política del col·lectiu o moviment, de ben segur que ha estat una lluita no exempta de conflictes i resistències. I pot ser, aquest, un bon moment per posar a prova la fragilitat o la consistència dels consensos assolits sobre posicions feministes, de manera similar a com ocorre quan es denunciï agressions masclistes dins els moviments.

LA RESPONDA DES DELS MOVIMENTS SOCIALS: ANTIREPRESSIÓ FEMINISTA?

En un sentit individual, la repressió política, sexuada o no, condiona present i condiona futur. Afecta la vida de les persones represaliades en un sentit ampli: vida laboral, emocions, relacions personals, llibertat, etc. I és en aquest context on apareix un dels altres objectius de la repressió política: *la individualització de la contestació política* (Beristain i Riera, 1992); una individualització no només en un sentit material o mitjançant detencions o privacions de llibertat, sinó també mitjançant la destrucció dels llaços col·lectius a través de la inculcació de la por. Aquests llaços no han estat creats únicament pel fet de compartir experiències o conviccions

polítiques, sinó també –o així hauria de ser– per les cures entre les persones que formen part del col·lectiu o moviment.

Però, es tenen en compte aquestes qüestions a l'hora de plantejar la contestació política? Es tenen en compte els punts de partida, les emocions i les pors de les persones afectades? Es tenen en compte els seus tempos? Es fa un treball col·lectiu respecte a això? Des de quines concepcions, des de quins valors, des de quines formes es respon a la repressió? S'actua des de falsos consensos? Es fa des de plantejaments feministes? És a dir, també des de la lògica de cures? Qui gestiona aquestes cures?

De manera habitual, les cures no han estat la peça central de l'estratègia i la tasca antirepressiva dels moviments socials. Sovint, la feina antirepressiva s'ha guiat per la lògica de l'efectivitat –reproduint lògiques capitalistes d'eficiència productiva–, des de valors heteropatriarcal i sense tenir en compte l'afectivitat, les emocions, les pors, els dubtes, els punts de partida de les persones represaliades. Sovint també, quan l'afectivitat s'ha instal·lat en el si de les respostes antirepressives dels moviments socials ha estat perquè els grups de suport han estat constituïts per dones. I és que, de la mateixa manera que dins dels moviments socials existeix un repartiment sexualitzat de les tasques pel que fa al dia a dia del treball polític, també existeix una assignació de tasques atenent els sexes pel que fa a les respostes antirepressives. Per aquest motiu, hem d'anar amb compte de no caure en el parany del que Pérez Orozco anomena «ètica reaccionària de la cura», basada en una concepció de la feminitat construïda de «si per als altres», a través, per exemple, del desenvolupament dels «treballs considerats residuals» i invisibles, és a dir, aquelles tasques no reconegudes ni assumides col·lectivament (Pérez Orozco, 2014). Perquè no pretenem aquí defensar que només les dones són capaces de desenvolupar estratègies antirepressives basades en les cures. Al contrari. Es tracta de col·lectivitzar-les i, més encara, de fer-les valer.

Per això considerem que, de la mateixa manera que l'economia feminista advoca per posar la sostenibilitat de la vida al centre de l'activitat econòmica,¹⁹ la resposta antirepressiva dels moviments

19. Entre d'altres, Cristina Carrasco Bengoa (2014) i Amaia Pérez Orozco (2014).

socials hauria d'actuar des de la mateixa lògica: posar les cures en el centre de la vida, en el centre de l'activitat política: tenir cura dels tempos-ritmes-cicles de les persones com a estratègia política, no sols perquè és més just i coherent, sinó perquè a la llarga aquesta *afectivitat* és transforma en *efectivitat* davant la repressió política i els seus objectius.

No ens inventem res; afortunadament tenim exemples²⁰ en què la resposta antirepressiva ha estat duta a terme des de posicions feministes que conjuguen una simbiosi perfecta entre l'acompanyament i les cures i la radicalitat i determinació en les posicions polítiques.²¹

20. Aquest text no pretén desmerèixer la tasca que, durant tots aquests anys, han desenvolupat els col·lectius antirepressius dels Països Catalans, a qui reconeixem la feina feta, tan important i necessària.

21. Ciro Morales (2015) al·ludeix a aquesta manera d'afrontar la repressió política en el cas *Aturem el Parlament*.

BIBLIOGRAFIA

- ABAD, I. (2009). «Las dimensiones de la “represión sexual” durante la dictadura franquista», *Revista de Historia Jerónimo Zurita*, núm. 84, pàg. 65-86.
- ALMEDA, E. (2002). *Corregir y castigar: el ayer y hoy de las cárceles de mujeres*. Barcelona: Edicions Bellaterra.
- ALMEDA, E. (2003). *Mujeres encarceladas*. Barcelona: Ariel.
- ALMEDA, E. (2007). «Ejecución penal y mujer en España: olvido, castigo y domesticidad», dins ALMEDA, E. i BODELÓN, E. (ed.), *Mujeres y castigo: un enfoque socio-jurídico y de género*. Madrid: Dykinson, pàg. 27-65.
- ALMEDA, E. i BODELÓN, E. (ed.) (2007). *Mujeres y castigo: un enfoque socio-jurídico y de género*. Madrid: Dykinson.
- AMNISTÍA INTERNACIONAL (2004). *Vidas rotas. Crímenes contra mujeres en situaciones de conflicto*. Disponible en línia des de <https://www.amnesty.org/es/documents/ACT77/075/2004/es/>
- AMNISTÍA INTERNACIONAL (2016). *Sobrevivir a la muerte. Tortura de mujeres por policías y fuerzas armadas en México*. Disponible en línia des de: <https://www.amnesty.org/es/documents/amr41/4237/2016/es/>
- BENITO, C. (2016). «Dues dones de les Corts denuncien els Mossos per vexacions durant un registre corporal», *La Directa*, 15 de desembre. Disponible en línia des de: <https://directa.cat/actualitat/dues-dones-de-corts-denuncien-mossos-vexacions-durant-un-registre-corporal>
- BERISTAIN, C. M. i RIERA, F. (1992). *Afirmación y resistencia: la comunidad como apoyo*. Barcelona: Virus.
- BODELÓN, E. (2007). «Mujer inmigrante y sistema penal en España. La construcción de la desigualdad de género en el sistema penal», dins ALMEDA, E. i BODELÓN, E. (ed.), *Mujeres y castigo: un enfoque socio-jurídico y de género*. Madrid: Dykinson, pàg 105-131.
- CARRASCO, C. (2014). «La economía feminista: ruptura teórica y propuesta política», dins *Con voz propia. La economía feminista como apuesta teórica y política*. Madrid: La Oveja Roja.

- DAVIS, A. (2000). *The color of violence against women*. Disponible en línia des de: <http://www.colorlines.com/articles/color-violence-against-women>
- FOUCAULT, M. (1975). *Diálogo sobre el poder. Dialogue on power*. Los Angeles: Circabook. (Conversa i debat informal amb estudiants de Los Angeles, transcrita per Grant Kim a partir de la gravació efectuada el maig de 1975 a la Founders Room del Pomona College, a Claremont; i publicada en una revista destinada al Campus.) Disponible en línia des de: <http://www.scribd.com/doc/3802410/Michel-FoucaultDialogo-Sobre-El-Poder>
- HERNÁNDEZ, C. (2006). «Agressions sexuals a persones detingudes», dins ORGANITZACIÓ MUNDIAL CONTRA LA TORTURA (OMCT) i COORDINADORA CATALANA PER A LA PREVENCIÓ DE LA TORTURA (CPT) (coord.), *Previnguem la tortura. Recomanacions i ponències de les Jornades per a la Prevenció de la Tortura celebrades el 3 i 4 de febrer de 2006 al Col·legi d'Advocats de Barcelona*. Barcelona: OMCT icPT.
- JOHNSON, J. i REPTA, R. (2002). «Sex and gender: beyond the binaries», dins OLIFFE, J. L. i GREAVES, L. (coord.), *Designing and conducting gender, sex & health research*. Los Angeles: SAGE Publications, pàg. 17-39.
- JOLY, M. (2002). «Posguerra y represión sexual: las republicanas rapadas por los franquistas (1936-1950)», dins *Enfrontaments civils: postguerres i reconstruccions. Actes del II Congrés de l'Associació Recerques: Història, Economia, Cultura*, Lleida.
- JULIANO, D. (2009). «Delito y pecado: la transgresión en femenino», *Política y Sociedad*, vol. 46, núm. 1 i 2, pàg. 79-95. Disponible en línia des de: <file:///C:/Users/Neus/Downloads/22993-23012-1-PB.PDF>
- JULIANO, D. (2011). *Presunción de inocencia. Riesgo, delito y pecado en femenino*. Sant Sebastià: Gakoa Liburuak.
- MORALES, C. (2015). «Els feminismes, carcassa de l'esdevenir rupturista», *La Directa*, 2 de setembre. Disponible en línia des de: <https://directa.cat/feminismes-carcassa-de-lesdevenir-rupturista>

- ORGANITZACIÓ DE LES NACIONS UNIDES (2008). *Protocol d'Istanbul. Manual per a la investigació i documentació eficaces de la tortura i altres tractes o penes cruels, inhumans o degradants* (traducció autoritzada al català, realitzada per l'Associació de Memòria contra la Tortura i l'Acció dels Cristians per a l'Abolició de la Tortura). Barcelona: Associació de Memòria contra la Tortura i Acció dels Cristians per a l'Abolició de la Tortura.
- OSPDH - OBSERVATORI DEL SISTEMA PENAL I ELS DRETS HUMANS DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA (2008). *Privación de libertad y derechos humanos: la tortura y otras formas de violencia institucional en el Estado español*. Barcelona: Icaria.
- PÉREZ OROZCO, A. (2014). *Subversión feminista de la economía. Aportes para un debate sobre el conflicto capital-vida*. Madrid: Traficantes de Sueños.
- WOOD, E. (2016). «La violencia sexual asociada al conflicto y las implicaciones políticas de investigaciones recientes», *Revista de Estudios Socio-Jurídicos*, vol. 18, núm. 2, pàg. 1-46. Disponible en línia des de: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5608136>

IX

«SER IMMIGRANT», UNA CATEGORIA BIOPOLÍTICA

Mostafà Shaimi

Les persones que viuen en molts països empobrits van recuperar la categoria de ciutadans d'aquests països després d'estar colonitzats durant dècades –en algun cas, durant segles–, i també després de fer fora el colonialisme, en gran part d'una manera sagnant i amb cicatrius històriques encara no reparades fins avui. Més enllà de la casuística i la peculiaritat de cada país, és comú el desacord que tenen les poblacions d'aquests països amb els seus governants, alguns dels quals estan vinculats amb qui va ser el colonitzador, la qual cosa estableix un nou colonialisme. El fonament d'aquest desacord és la pèrdua novament de la dignitat que es va recuperar simbòlicament, i en alguns casos també materialment, després de l'expulsió del colonitzador. Justament aquesta pèrdua de dignitat és la causa, en gran part, de la marxa de les persones d'aquests països.

Des del moment que una persona d'aquests països empobrits, i novament colonitzats, decideix o és obligada a emigrar i pren el camí, queda suspesa la seva categoria de «ser nacional de...» i passa a la categoria de «ser immigrant». El trajecte té com a motor la recerca de la dignitat –la majoria de vegades, perduda o absent en el país d'origen–, i que es pretén retrobar en algun indret d'Europa. Paradoxalment, en la recerca d'aquesta dignitat, en molts casos, es perd la vida.

«Ser immigrant» no només és una categorització juridicoadministrativa de pas temporal que ha de viure qualsevol persona que ve d'altres indrets per instal·lar-se a Europa, Espanya o Catalunya, sinó que és, en primer lloc, un estatus social que té

a veure amb les dimensions socioculturals i econòmiques, però sobretot polítiques, que marquen el terreny on està ubicat allò que s'anomena «immigrant»²². L'espai, per a l'«immigrant», és un espai que ja està preestablert i marcat amb línies ben traçades, que dibuixen el paràmetre permès i estipulat per a ell. De fet, aquest «immigrant» no és benvingut ni benvolgut. Entra per la finestra perquè la porta li és tancada, i no importa d'on fugi ni per què. I si surt d'allà on viu i no arriba allà on vol anar tampoc no passa res. Com a molt, i si hi ha sort i apareix el seu cos en algun lloc, s'enterra com a anònim i s'identifica amb un número de sèrie als cementiris de Tarifa, Lesbos, Lampedusa o Califòrnia, entre d'altres. El destí de «ser immigrant» és la mort, la mort física que les fronteres de l'Europa blindada testimonien cada dia. O la mort política, que és el destí que espera als qui han tingut sort i han superat els obstacles de la mort física.²³

El «ser immigrant» és una vida desesperada, portadora d'una paradoxa, d'un element matriu, una característica dels éssers humans: emigrar. Allò que ha caracteritzat els éssers humans i els ha fet més humans és el que ara despulla el «ser immigrant» de ser persona.

La categoria de «ser immigrant», a les portes d'Europa i dins d'ella, és el lloc de l'«Altre», marcat i generat pel «nosaltres» europeu i occidental; és l'expressió d'un racisme gradual que té un marc delimitat que va des de la inferiorització parcial fins a la categoria de «no-persona», és a dir, la inferiorització total.

A les portes d'Europa i dins d'ella aquesta vida despullada posa de manifest la tensió generada entre la garantia dels drets humans universals i la sobirania dels estats. Des del sorgiment de la Declaració universal dels drets humans, com planteja Benhabib, el dret a tenir drets significa reconèixer a tot ésser humà l'estatut universal de persona, independentment de la seva ciutadania na-

22. Aquesta categoria que establim engloba dones i homes, i ens hi referim en termes generals. Les individualitats que s'escapen de les descripcions de la categoria no representen una objecció, sinó que afirmen la situació majoritària a la qual fa referència la descripció de la categoria. També existeixen resistències que fan d'aquesta categoria una causa.

23. Evidentment, hi ha resistències a la mort política, lluites de persones. Però aquí ens referim al marc establert i predeterminat.

cional. La Declaració universal dels drets humans –més enllà de les crítiques que es poden fer sobre com es va originar, el context, qui hi va participar i les seves pretensions– declara que «a) tota persona té dret a circular lliurement i a triar la seva residència dins les fronteres de cada Estat; b) tota persona té dret a sortir de qualsevol país, àdhuc el propi, i a retornar-hi».²⁴ Però, a la vegada, i en la mateixa Declaració, el Projecte de declaració dels drets i deures dels estats, en el seu article 2, manifesta que «tot estat té dret a exercir jurisdicció sobre el seu territori i sobre totes les persones i les coses que s'hi troben, sense perjudici de les immunitats reconegudes pel dret internacional».²⁵

El «ser immigrant» està està al límit entre la retòrica universalista dels drets i el fet de ser víctima de l'aplicació particular de les fronteres dels estats. Aquesta tensió és relativament nova; les «democràcies» liberals no la patien en els moments posteriors a la Declaració perquè estaven còmodes davant de règims que no permetien fàcilment la lliure circulació o, millor dit, la sortida de la seva ciutadania de les fronteres nacionals. Des d'aquell moment, tant la retòrica universalista com les polítiques concretes han anat canviant davant l'augment del fenomen migratori. Així que els governs liberals han hagut de modificar la seva política, i la progressiva estratègia d'alliberament de la circulació de béns i capitals ha estat acompanyada per un aixecament de murs, per fronteres i per la construcció d'una política de control de la immigració.

Però, més enllà d'aquesta tensió entre els drets universals i la sobirania dels estats –el seu dret d'incloure i excloure, que es visualitza clarament en les fronteres–, el «ser immigrant», una vegada es troba dins del territori europeu, s'enfronta novament amb la frontera, aquest vegada interna, i ha de lliurar diverses batalles; la primera: passar de ser «immigrant il·legal» a «immigrant legal». Però la frontera entre les dues situacions és fràgil, i les possibilitats de caure en la «il·legalitat» després d'haver aconseguit la «legalitat administrativa» són molt altes. Els permisos de residència i treball

24. Article 13 de la Declaració universal de drets humans, adoptada i proclamada per l'Assemblea General en la seva resolució 217 A (III), de 10 de desembre de 1948.

25. Article 2 de la Resolució 375 (IV) de l'Assemblea General de les Nacions Unides, Projecte de declaració de drets i deures dels estats.

que expedeix l'Estat espanyol s'han de renovar temporalment, depenent del tipus del permís. En aquests processos de renovació s'han de complir uns requisits per poder efectuar l'actualització; si no es compleixen, el «ser immigrant» cau en la il·legalitat, independentment de si l'incompliment no és responsabilitat seva, de si és mare o pare de família, etc. La conseqüència de la pèrdua del permís de residència és caure en la clandestinitat. Aquest és només un exemple de tota una dinàmica d'obstacles, dificultats i dispositius d'inferiorització generats per l'Estat que provoquen inseguretat permanent i que col·loquen el «ser immigrant» sota l'amenaça constant de l'expulsió del territori europeu. Però, què caracteritza la categoria de «ser immigrant» una vegada és en el territori europeu?

El «ser immigrant» dins del territori europeu viu l'estat d'excepció i la suspensió dels drets d'una manera permanent, i està regit per normes que només l'afecten a ell, és a dir, normes jurídiques que només s'apliquen a ell i no a les persones ciutadanes del país on es troba. Hi ha una diferència jurídica i administrativa, que és una línia divisòria en matèria de drets, que separa el «ser immigrant» dels nacionals europeus. Aquest estat d'excepció que viu el «ser immigrant» i la suspensió de drets són estructurals i normalitzats, són lleis aprovades democràticament per part de dretes i esquerres en parlaments i congressos de diputats a Europa. Són normes com la Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats de les persones estrangeres a Espanya i la seva integració social –modificada diverses vegades per endurir-la–, que perpetuen la categoria de «ser immigrant» i fan de l'estat d'excepció la norma habitual i el paradigma normal del govern «democràtic».

Aquesta dinàmica no és minoritària als estats d'Europa, sinó majoritària, per no dir global. Els actuals estats «democràtics» liberals europeus posen en pràctica aquestes normes i lleis, que directament o indirectament causen exclusió, segregació i violència. Tot i ser normes de regulació que tenen forma i estructura legal i una suposada legitimitat política, aquestes pràctiques resulten particularment invasives i eloqüents per si mateixes. En nom de la regulació i l'ordenació del fet migratori es desenvolupen nor-

matives que, en lloc de ser equiparatòries i igualitàries, són creadores de desigualtats.

En definitiva, al «ser immigrant» li són negats legalment drets que tenen els «autòctons».

Hi ha un argument implícit que aplica l'Estat en aquesta dinàmica, a saber, l'atorgament dels drets amb comptagotes; és a dir, amb més temps –sense caure en la il·legalitat que suposa començar de zero–, més possibilitats d'accedir a drets, com ara accedir a algunes ajudes socials, demanar beques per a estudis, accedir a alguns llocs de treball o demanar la nacionalitat.

Altra vegada el «ser immigrant» es troba al mig d'una situació paradoxal: dins de les societats liberals «democràtiques», viu l'estat d'excepció i la suspensió de drets, que són característiques de l'absolutisme. La frontera entre democràcia i absolutisme, en el cas de «ser immigrant», es difumina i sembla que els terrenys es toquen i les pràctiques es barregen.

La demostració més important de la sobirania de l'Estat, a part del monopoli de l'exercici de la violència, és, fent vàlida la famosa definició de Carl Schmitt, quan aquest «decideix sobre l'estat d'excepció». Justament aquesta qüestió –en el fons, política– és negada per la majoria dels juristes del dret públic, que la interpreten com una qüestió purament jurídica que té a veure amb la necessitat de la gestió momentània i amb un context concret d'urgència. Aquesta posició delata la concepció romàntica que considera que, en un estat concebut com a democràtic, no hi pot haver estat d'excepció ni suspensió de drets. No és concebut, generalment, el fet que l'estat d'excepció i la suspensió de drets que viu el «ser immigrant» ataca el cor de la democràcia i qüestiona el seu sentit més fonamental: la llibertat i la igualtat subordinada a la dignitat. Segurament, la majoria estaria d'acord que un estat al qual li manquin aquests dos fonaments no podria ser democràtic, sinó absolutista i tirànic. Malauradament, el «ser immigrant» és regit per normes d'excepció i suspensió permanent de drets; aquest exercici regular i sistemàtic de les normes d'excepció i suspensió de drets condueix necessàriament a la cancel·lació de la suposada democràcia.

La discussió sobre la democràcia i l'estat d'excepció ha de traspasar els límits de la teoria jurídica i situar-se en el terreny polític. Cal remarcar que l'estat d'excepció manifesta una crisi política mal gestionada i portada lluny dels paràmetres de la democràcia com a garantia de drets i igualtats per a tothom. Si l'estat d'excepció i la suspensió de drets té una forma legal d'allò que no hauria de ser legal, aleshores, la teoria jurídica només ho pot justificar com a *raó d'Estat*.

Si ens situem en el terreny de la política—entenent allò polític no només com a simple gestió de la societat i l'administració dels béns, sinó, en primer lloc, i com afirma Arendt, com una base generadora d'una llibertat comuna en què la qüestió política és inseparable de la qüestió llibertària—, ens trobaríem que la naturalesa política s'hauria de fonamentar sobre la idea de *llibertat compartida*, en què els membres d'una societat lluiten pels drets comuns, malgrat que l'afectació és particular. Aquesta fórmula fa de la política quelcom participatiu entre els i les integrants d'una societat que no deleguen la gestió de les seves llibertats a la governabilitat de l'Estat, a la participació puntual de cada quatre anys i limitada a l'elecció de representants. La llibertat comuna i compartida, com afirma Arendt, és irreductible a cap opció de concentració de poder de qualsevol òrgan de govern. És a dir, només amb l'exercici de la llibertat comuna i compartida per part del poble s'evitaria l'estat d'excepció i suspensió de drets que pot afectar una part de la societat.

En segon lloc, la *igualtat subordinada a la dignitat* és una condició necessària de la política; sense la igualtat política no hi camp possible per a qualsevol tipus d'igualtat. La igualtat originària és la de l'existència i, sense aquesta, la desigualtat esdevé norma i un marc permanent d'exclusió d'allò no considerat igual. La igualtat política també és una igualtat comuna de la comunitat, i no una coexistència dels fragments de la societat que defensen les seves parcel·les per assolir privilegis i reconquestes a costa dels altres, amb una dinàmica clàssica de dominació d'uns sobre els altres. La igualtat a la qual ens referim no és amb relació a la distribució de riqueses, sinó que és una *igualtat originària*, una condició de possibilitat de qualsevol justícia distributiva.

Preguntem-nos on es troba el «ser immigrant», dins del territori europeu, en relació amb aquestes dues qüestions fonamentals –llibertat i igualtat– de la política.

El «ser immigrant» no és admès com a part del tot de ple dret; no pertany al «nosaltres», ell és l'«altre». Està condemnat a la mort política pel tribunal de l'estat d'excepció, se li prohibeix la participació política, és a dir, no se li reconeix un fonament tan primordial com és la llibertat. Tampoc no li és permesa la participació –en les eleccions– puntual fonamentada en la delegació estructurada de la decisió política. Pateix l'exclusió absoluta de la vida pública, no pot actuar ni formar opinió que pugui influir en la comunitat, fins i tot en els casos en què es tracta d'ell i n'és el protagonista sense voler-ho. Li és reservat l'espai del silenci i la invisibilitat, com diu la famosa frase: ni veu ni vot. Només és visibilitzat com a estrany: com a exòtic i d'una manera folklòrica, que serveix en els discursos de la diversitat cultural –multiculturalisme i interculturalisme–, o com a problema i element aliè que cal controlar i vigilar.

Aquesta situació deriva cap a la desigualtat política que viu el «ser immigrant» quotidianament; una realitat a través de la qual viu l'exclusió i experimenta que no és igual als i les nacionals i que, per això, ha d'ocupar els llocs que li toquen: llocs de treball, barris on viu, escoles on van els seus fills i filles, llocs d'oci, llocs en l'espai públic, etc. És evident que les condicions materials per a la població en general poden ser desfavorables depenent de la categoria socioeconòmica que ocupa la persona. Però, en el cas del «ser immigrant», la categoria és predeterminada simbòlicament i materialment i el lloc que ha d'ocupar és delimitat prèviament. L'exclusió és màxima, afecta totes les esferes de la seva vida i està qüestionat en totes les seves formes de fer i de ser. Només és acceptat parcialment quan desenvolupa la psicologia de l'oprimit i assimila les conductes que se li demanen, o quan és un triomfador en algun camp concret, com, per exemple, l'esport o l'art. Aquesta desigualtat estructural, a part de ser un obstacle per a una vida digna, és la base de la fractura de la vida comuna.

Però el «ser immigrant», a part de patir la negació gradual de ser persona, és, en molts casos, un *boc expiatori* i el responsable de molts mals polítics, econòmics i socials. És l'enemic ideal per desviar l'atenció dels problemes reals que pateix la societat i és el *cap de turc* idoni per unificar la comunitat. El «ser immigrant» s'instrumentalitza fins a tal punt que es pot presentar com a amenaça real; s'exerceix sobre ell la sospita permanent i es considera un element contaminador per a la salut del poble.

El resultat d'aquesta dinàmica que opera sobre la vida despullada del «ser immigrant» és una pràctica racista institucionalitzada i estructural que actua en l'esfera simbòlica i material. Però com s'articula aquesta pràctica del racisme d'estat i amb quins mecanismes es desenvolupa?

Al «ser immigrant» no només li és negat formar part de la comunitat «nosaltres» europeus, espanyols o catalans, sinó que, a més, aquesta comunitat el concep com a amenaça i ha d'immunitzar-se contra ell. El «nosaltres» viu l'amenaça permanent de l'«altre», i d'aquesta manera s'estableix una dialèctica volguda i interessada, parafrasejant Esposito, de *communitas-immunitas*. D'aquesta manera, el poder polític esdevé un poder sobre la vida, un biopoder que ha de protegir i purificar la comunitat –la superrança– davant dels elements contaminants –la subraça. Així, l'Estat introdueix i activa el racisme com a mecanisme de poder sobre la vida, un poder que es desenvolupa sobre dues potes: repressió i producció.

El biopoder es legitima d'una manera directament proporcional a com proveeix les condicions materials de supervivència i la propagació de la vida. L'Estat del biopoder és l'Estat de benestar públic. Per aquesta raó, un estat perd la seva legitimitat i credibilitat en tant que no pot protegir la seva ciutadania de la mort ocasionada per malalties, etc., i no pot garantir la seguretat davant la violència interna, el crim o la pobresa extrema. Que hi hagi, per exemple, altes estadístiques de mortalitat infantil, és inadmissible per a un estat del biopoder. La vida passa a ser objecte i objectiu en la tecnologia de poder; en contrast, la mort, per aquesta raó, és exiliada de la vida pública i del cos social.

Igual com el racisme biològic va ser una justificació per a la millora de l'espècie, el racisme de l'Estat actual es justifica per defensar la societat contra una part considerada contaminant. D'aquesta manera, el racisme s'inscriu en l'Estat del biopoder. Com afirma Foucault, el racisme és el mitjà pel qual el poder polític burgès, el biopoder, revifa els focs de la guerra dins de la societat civil. El racisme normalitza i medicalitza la guerra. El racisme fa de la guerra la condició permanent de la societat. El biopoder exerceix la guerra en nom de la seguretat, és un poder que ha de garantir mecanismes asseguradors. Davant de qualsevol amenaça es pot matar en nom de la seguretat. El racisme banalitza el genocidi i fa quotidià el linxament i les amenaces sospitoses per a la salut del cos social. El racisme fa de l'assassinat de l'«altre», que és concebut com a contaminador del cos social superior, un esdeveniment quotidià, ja que interioritza i normalitza la guerra de la societat contra els seus enemics. Protegir la societat dels individus i grups estranys als ulls del «nosaltres» implica que estiguem preparats per matar, per assassinar els que l'amenacen, els seus enemics. I si entenem la societat com a unitat de vida, com un continu de qui viu, llavors aquestes amenaces i enemics són de naturalesa biològica.

Els estats democràtics liberals actuals, en generar la línia divisòria –simbòlica i material– entre «autòctons» i «ser immigrant», introdueixen un tall entre allò que ha de viure i allò que ha de morir. La mort, aquí, com diu Foucault, no només és «la mort directa», sinó també «allò que pot ser mort indirecta»: l'estigmatització, no permetre votar, la persecució policial, el rebuig, l'expulsió, la sospita permanent. És a dir, la mort política i social. I aquí, cal matisar-ho, no som davant d'un racisme clàssic que rebutja l'«altre» per raons ideològiques d'un estat o classe, o per raons de religió i creences. I això no vol dir que el racisme no se'n serveixi, sinó que el racisme modern actual és quelcom més profund; és, com diria Foucault, una «tecnologia de poder», un mecanisme de funcionament que només pren sentit i lògica liquidant la subraça, la mala raça. En aquest sentit, el terme *subraça* és aplicable a qualsevol categoria humana, fins i tot a aquelles que no es conformen

sota una unitat biològica. La racialització és una etiqueta que es pot posar a l'«altre» quan se'l vol eliminar. D'aquesta manera, qui crea el racisme és el racista, i, en conseqüència, el racisme, més enllà de la concepció clàssica, esdevé més perillós perquè no hi ha cap grup protegit.

Des d'aquesta perspectiva, la batalla contra el racisme és una de les batalles polítiques clau. El racisme no és una qüestió perifèrica; és un dels principis organitzadors de la política, no només dins dels estats, sinó també a escala global. El racisme és una matriu organitzadora que forma i genera estructures locals i globals que són determinants respecte a les relacions de desigualtat, explotació i exclusió que es donen en una societat i mundialment.

Una lluita antiracista ha d'entendre aquesta dinàmica i ha d'obrir dimensions més enllà de la qüestió econòmica o de classe. El racisme es cultiva i creix en contextos de fragmentació d'allò social i comunitari; només amb una pràctica radical de la llibertat comuna, de la qual ens ha parlat Arendt, i amb la igualtat vinculada a la dignitat es poden esborrar les línies divisòries i les fronteres simbòliques i materials, externes i internes.

LA LLARGA LLUITA CONTRA ELS DELICTES D'ODI

Miquel Ramos i David Bou

El 6 d'octubre de 1991, sis caps rapats neonazis assassinaven a cops Sònia al Parc de la Ciutadella de Barcelona i ferien la seua companya, Doris, i tres persones sense llar. El crim havia estat motivat per la intolerància: contra Sònia i la seua companya per ser transsexuals, i contra les persones sense llar per la seua condició social. Dos anys després, el feixisme també posà fi a la vida de Guillem Agulló a Montanejos (Alt Millars). Cinc neonazis l'assassinaren per ser antifeixista i independentista. Aquests i 84 casos més estan recollits i documentats en el projecte *crimenesde-odio.info*, que ha rescatat la memòria dels crims d'odi que s'han pogut detectar a l'Estat espanyol des de 1990 fins avui i que van posar fi a la vida de la víctima, 31 dels quals, localitzats als Països Catalans. Allò que tots tenen en comú és la selecció de la víctima a causa d'una característica seua.

Fou l'Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa (OSCE) qui, el 2003, va definir així el delicte d'odi:

Tota infracció penal, incloses les infraccions contra les persones i la propietat, quan la víctima, el lloc o l'objecte de la infracció són seleccionats a causa de la seva connexió, relació, afiliació, suport o pertinença real o suposada a un grup que pugui estar basat en la raça, origen nacional o ètnic, l'idioma, el color, la religió, l'edat, la minusvalidesa física o mental, l'orientació sexual o altres factors similars, ja siguin reals o suposats.

Qualsevol pot ser-ne víctima i qualsevol pot ser-ne el perpetrador.

Els delictes d'odi, entesos com un concepte fenomenològic i no jurídic, es podrien localitzar al Codi penal espanyol reformat l'any 2015 referits a aquells que

fomentin, promoguin o incitin directament o indirectament a l'odi, hostilitat, discriminació o violència contra un grup, una part o contra una persona determinada per raó de la seva pertinença a aquell, per motius racistes, antisemites o altres referents a la ideologia, religió o creences, situació familiar, la pertinença dels seus membres a una ètnia, raça o nació, el seu origen nacional, el seu sexe, orientació o identitat sexual, per raons de gènere, malaltia o discapacitat.

Tot i que els prejudicis i el fanatisme els trobem a gairebé tot grup social, envers uns o d'altres, existeixen organitzacions, ideologies i persones que en fan gala. El racisme, l'homofòbia, la islamofòbia, l'antisemitisme o la catalanofòbia són prejudicis explotats fins a l'extenuació per diverses organitzacions, moltes de les quals legals, al llarg dels Països Catalans. Aquestes instrueixen en l'odi, i sovint d'una manera perfectament punible d'acord amb les lleis actuals, però de nou hi juga la voluntat per fer-ho o no, i malauradament són nombrosos els casos al llarg dels darrers anys que demostren la manca de voluntat.

L'any 2005, la Guàrdia Civil detenia més d'una vintena de neonazis al País Valencià acusats de tinença i venda d'armes, d'organitzar caceres contra immigrants i antifeixistes i de difondre l'odi. Entre els imputats hi havia l'assassí de Guillem Agulló, diversos militars de l'Exèrcit espanyol i un regidor del partit ultradretà España2000. Deu anys després, es va jutjar el cas a l'Audiència de València. Una setmana abans del judici, la Benemèrita havia destruït «per error» gran part de les armes decomissades, que eren una prova fonamental de la causa. El jutge va considerar improcedents la major part de les preguntes de l'acusació popular

(exercida per Acció Cultural del País Valencià, Moviment Contra la Intolerància, Ca Revolta, Esquerra Unida, Bloc Nacionalista Valencià i Jarit), tals com l'origen de les armes o les filtracions policials que es deduïen de les converses telefòniques incorporades en el sumari. El jutge va declarar nul·les les escoltes telefòniques, tot i haver estat autoritzades durant la instrucció, i va absoldre així els neonazis. Un any després, també acceptaria la petició dels neonazis, que reclamaven les armes i tot el material pres per la Guàrdia Civil.

L'acusació va recórrer al Tribunal Suprem, que ratificà la sentència i condemnà l'acció popular a pagar les costes dels advocats dels imputats, un total de 42.000 euros. El mateix jutge de l'Audiència de València havia absolt l'any 2005 els presumptes membres d'una altra banda neonazi, l'Hermandad Nacionalsocialista Armagedón, acusada d'incendiar seus de partits polítics. Mai no es va descobrir l'autoria dels vora vint atemptats amb explosius entre 2005 i 2010 contra les seus de la Comisión Española de Ayuda al Refugiado, d'Esquerra Republicana del País Valencià, del Bloc Nacionalista Valencià o del Centre Social La Quimera, entre d'altres, al llarg dels darrers quinze anys.

Tampoc l'assassinat de Guillem Agulló no va ser considerat un crim per motius ideològics. Tampoc, en la major part dels crims d'odi registrats, no s'hi ha tingut en compte l'agreujant que preveu el Codi penal per la motivació. Aquest fet denota una manca de voluntat per part de les forces i cossos de seguretat de l'Estat i de la mateixa judicatura per abordar aquesta problemàtica i atorgar-li la importància que mereix. Una bona prova de la indolència de l'Estat és l'estadística obtinguda amb el projecte *crimenesdeodio.info*: dels 86 casos recollits, 3 van acabar en absolució; 4, arxivats; 35, en condemna, i 44 van tenir un desenllaç desconegut per nosaltres. En moltes d'aquestes sentències, tot i la gravetat dels fets i les proves que demostraven l'acarnissament dels botxins, les condemnes han estat sempre menors del que demanaven les acusacions.

Ens hem acostumat a veure aquest tipus d'agressions en la secció de successos de les principals capçaleres, moltes vegades

associades a l'estigma de la «violència juvenil» o les «baralles entre bandes o tribus urbanes», fórmules que han provocat la banalització de fets, que sempre es presenten com a «aïllats». De la majoria dels casos, sobretot d'aquells que no tenen impacte mediàtic, una vegada publicada la notícia de l'agressió o l'assassinat, els mitjans no en fan seguiment i no podem saber si s'ha detingut, jutjat i condemnat els autors, ja sia per «no generar alarma social» o per allò de «parlar d'ells és donar-los publicitat», dos dels arguments més recurrents que es fan servir per justificar aquesta desinformació. La manca de dades oficials i el pobre seguiment dels mitjans de comunicació són els principals factors que expliquen no haver pogut esbrinar el desenllaç de gran part dels casos, així com no haver-ne trobat més, que de ben segur que existeixen.

L'any 2009, es posava en marxa a Barcelona la primera fiscalia especialitzada en delictes d'odi, tal com havien anat reclamant diverses organitzacions de drets humans des de feia temps. Avui n'existeix ja una a cada província de l'Estat espanyol i a l'Audiència Nacional, i el Ministeri de l'Interior ofereix les seues pròpies dades dels delictes d'odi, molt inferiors a les que proporcionen des de fa molts anys ONG i l'Informe Raxen del Moviment Contra la Intolerància, que té una oficina d'atenció a la víctima des de principis dels anys noranta. També comença a haver-hi gestos des de les institucions per instruir en la matèria els funcionaris policials i de la judicatura. L'eficiència, però, sempre dependrà de la voluntat, davant un succés d'aquestes característiques, dels diferents actors: societat civil, mitjans de comunicació, funcionaris i institucions. I ara ens atreviríem a dir que encara ens queda un llarg camí per recórrer.

Tot i això, ha estat en els darrers cinc anys que s'ha produït un gir inesperat en el relat i la praxi policial i judicial respecte als delictes d'odi. La Fiscalia de Delictes d'Odi de Barcelona és avui dia la més activa de tot l'Estat. Alguns casos, però, mostren que tant Mossos d'Esquadra com Fiscalia han utilitzat també aquesta legislació més enllà dels grups neonazis: en primer lloc, la condemna a presó contra dos antifeixistes arran dels incidents a les portes d'un concert neonazi, el 12 d'octubre de 2011; en segon

lloc, el procediment obert contra sis activistes per les agressions a un grup de neonazis al barri de Sants, el mateix dia de l'any 2013.

En aquesta ocasió passarem de llarg d'un debat que, tanmateix, considerem necessari plantejar des de l'antifeixisme: aquell que es qüestiona la idoneïtat –des d'una perspectiva ètica i estratègica– de combatre la ultradreta utilitzant mètodes similars als seus. No ens aturem en aquest punt perquè, més enllà que no és aquest l'objecte d'aquest article, considerem prioritari alertar de la perspectiva que els cossos policials, quan els antifeixistes i els neonazis usen la fiscalia i els mitjans, es basen en fets determinats.

Des d'una perspectiva jurídica, els fets són els fets, i qui els cometa seleccionant la víctima per alguna característica seua es mou dins d'allò que hem anat explicant que són els delictes d'odi. Altra cosa és en el terreny ideològic, la relació que fa el poder entre feixisme i antifeixisme, amplificat per la premsa amb el discurs dels «extremes es toquen», o l'interès per reduir l'antifeixisme a una praxi violenta i quasi de tribu urbana.

El feixisme és la ideologia totalitària que fomenta discursos excloents contra les minories i determinats grups socials i els situa al punt de mira, la qual cosa possibilita que siguin víctimes de conductes delictives que atempten contra els drets fonamentals per a qualsevol de la seua condició. Però els delictes d'odi no fan referència a cap ideologia concreta, sinó a fets concrets. Per això aquesta legislació pot ser aplicada tant al neonazi que agredeix un antifeixista, un homosexual o una dona musulmana, com a l'antifeixista que agredeix un neonazi.

Aquest és actualment el camp de batalla on es troben els delictes d'odi: entre la seua instrumentalització per part del poder per esdevenir un nou recurs repressiu contra els moviments socials, o la seua utilitat com a una eina eficaç per extirpar la intolerància de la nostra societat. Però no cal perdre de vista que tant els cossos policials com la judicatura estan teòricament pensats per avaluar fets, no ideologies. Per tant, una agressió a algú que pensa diferent no deixa de ser això, siga qui siga el perpetrador i la víctima. Un escenari que, sense dubte, convida a la reflexió.

ANTITERRORISME I ORDRE ESTABLERT

Benet Salellas

L'origen del mot *terrorisme* es remunta a la Revolució Francesa, al Terror jacobí inaugurat el 1792, i recull la naturalesa política d'una violència sistemàtica dirigida en aquell moment des de l'aparell estatal per *aterrir* el país sencer i els girondins. Després, el terme ha estat aplicat indiscriminadament a fenòmens ben diferents. Podem entendre que, indissociablement enllaçada al terrorisme, hi ha la idea de la violència contra persones i béns, una violència que pot ser més o menys indiscriminada en funció de l'actor terrorista i dels seus objectius, però que ha de ser sempre violència organitzada en el sentit que s'exerceix des d'una *estructura* (sigui l'organització clandestina o un aparell estatal). Aquesta violència organitzada ha de ser percebuda sempre com a il·legítima des del punt de vista d'aquell que la qualifica de «terrorista», perquè la violència legítima rep altres denominacions i tractaments. Per això hi ha desaprovació moral sempre en el terme, i si qui l'utilitza és l'Estat, aquesta desaprovació servirà per justificar el retret juridicopenal de la categoria del delictes de terrorisme des de la perspectiva que ningú no pot exercir la violència al marge del monopoli de l'Estat.

Això, aplicat a l'Estat espanyol i les seves lleis antiterroristes, com es tradueix? La lluita de diverses dècades contra ETA ha fet de l'Estat espanyol un dels països amb la legislació més dura i més extensa del seu entorn. Les penes més dures en el Codi penal, el règim més sever de compliment de penes i els tribunals més punitius han estat reservats a la lluita contra al terrorisme. Tota

una declaració d'intencions dels directors de la política criminal espanyola.

És cert que la legislació nascuda després de la Transició va voler allunyar-se de la mirada subjectiva de la dictadura, que havia tingut el focus centrat en la ideologia de l'autor, i va voler construir el concepte jurídic de terrorisme a partir de l'arma i la bomba –i, per tant, en la lògica del resultat de l'atemptat i de la tinença dels mitjans idonis per perpetrar-lo com a objectivació del fenomen i dels seus responsables–. Ara bé, la redacció del Codi penal de 1995 va tornar a ser un nou pas enrere en aquest intent d'abandonar el dret penal d'autor i va obrir de nou la porta a l'aplicació de la repressió antiterrorista en organitzacions constituïdes per «subvertir l'ordre constitucional». I l'Estat va acceptar des d'aquell moment processos exclusivament polítics per afrontar fenòmens en què no concorrien ni bombes ni pistoles ni segrestos d'avions... I, de mica en mica, això ens va portar, mitjançant l'efecte del pendent relliscós, a l'anorreament del sistema de garanties penals més o menys precàries bastides post-1978. Ja ho sabem, quan s'obre la porta a l'excepcionalitat, aquesta tendeix a esdevenir norma, com postulava Carl Schmitt.

El legislador espanyol, en un text totalment aliè a les previsions de les convencions internacionals i fins i tot de les decisions de la UE d'enduriment legislatiu posterior als atacs de l'11 de setembre de 2001, no ha deixat d'eixamplar l'abast del delicte de terrorisme en cada reforma del Codi penal, també en la darrera, de 2015. I, davant d'això, el poder judicial es troba absolutament desorientat, entre una Audiència Nacional que centralitza la repressió política per garantir que el concepte s'estén com una taca d'oli i un Tribunal Suprem que intenta contenir el fenomen amb algunes bones sentències que, com que apareixen massa en comptagotes, no frenen el desbordament del concepte. Aquest esquema dona com a resultat un sistema repressiu bastant singular a Europa, amb tres nivells ben diferenciats: una policia política, un jutjat instructor que no controla i un Tribunal Suprem incapaç.

Tenim una policia que treballa des d'unitats d'informació –també en el cas de Mossos d'Esquadra–, que opera des d'una

lògica preventiva i d'anticipació i que basa tot el seu treball en estudi de perfils i de continguts políticament subversius. Aquestes unitats policials de *polícia política* operen des d'un concepte de terrorisme extraordinàriament ampli, que no disposa de cap control i que gaudeix alhora de cobertura institucional política. Mai no hi ha hagut cap responsable d'Interior que hagi fet autocrítica en una operació policial en aquest camp, ni tan sols quan el muntatge ha estat reconegut pels mateixos tribunals. Aquest blindatge, combinat amb un control judicial epidèrmic per via dels jutjats centrals d'instrucció de l'Audiència Nacional durant la investigació, ha generat amplis espais d'arbitrarietat policial en un àmbit especialment sensible, en què l'objecte de la investigació no és altra cosa que la dissidència social i el debat polític.

I és que l'encarregat de garantir drets i llibertats, el jutjat central instructor, resulta especialment acrític a les peticions de la Fiscalia i de la policia actuant, i la seva inèrcia panòptica prefereix detenir primer i investigar després que no pas l'esquema lògic invers, molt més propi del dret penal modern. Això suposa llargs períodes de presó provisional merament instrumentals com a mesures de seguretat i en espera dels resultats de les entrades i escorcolls, que, com que no es basen en la troballa d'armes o explosius, sinó en l'anàlisi de cartes, llibres i fitxers dels ordinadors, acostumen a allargar-se en el temps, lògica inquisitorial en ple segle XXI.

Al cim del procediment judicial hi ha un Tribunal Suprem que, conscient de l'excepcionalitat amb què treballa l'Audiència Nacional, aborda amb especial cautela totes les sentències que revisa. Ha intentat posar algunes fites de contenció repressiva, com en la sentència de 2008 sobre l'Operació Nova, executada per Baltasar Garzón, en què va haver de recordar que la ideologia o la religió no podien ser incriminades per si mateixes. Però massa vegades ha mirat cap a un altre costat, validant condemnes sense proves suficients, com el cas dels onze del Raval, com l'Operació Dixan...; acceptant considerar terrorisme fenòmens de molta menys envergadura, com Resistència Galega, o validant el populisme punitiu, que no hauria d'aparèixer mai en un tribunal de justícia, com en la doctrina Parot.

Més enllà dels esquemes dels processos judicials, cal ser conscients que els efectes de la repressió en termes de control i desactivació de la dissidència poden aconseguir-se sense necessitat de fer tot el procediment i finalitzar-lo amb una sentència condemnatòria. És a dir, en moltes ocasions aquesta qüestió pot arribar a ser totalment indiferent des de la mirada del poder. Per què la mera investigació, en aquests casos, ha permès a la policia obtenir multitud de dades, per què la detenció i ingrés a presó provisional ha suposat un cost important en la vida de l'activista —i, per tant, n'afavoreix la desactivació—, i per què fa centrar esforços de treball en l'àmbit antirepressiu que no es destinen a altres fronts de l'activitat o organització política criminalitzada.

En el cicle de repressió que ara valorem, l'anarquisme ha estat el blanc de les unitats d'informació a Catalunya, amb l'Operació Pandora i les seves ramificacions com a principal exemple. Costa força d'entendre per què. No respon a una preocupació social i no hi ha accions terroristes, en la lògica descrita fins ara, que siguin atribuïbles al moviment. Hi ha qui ha considerat que té un cert caràcter de camp de proves; d'una experimentació que, en moments d'alt voltatge polític, pot servir com a filó per arribar a espais més amplis, com d'alguna manera va passar amb Aturem el Parlament, en què bona part de les encausades provenien de les files *fitxadés* del moviment llibertari... Potser és que aquest espai polític es troba tan intrínsecament vinculat als moments de més rebel·lia del nostre país que és indestriable dels poders repressius.

Sigui com sigui, el fenomen jurídic del terrorisme és una eina dels estats extremament delicada i perillosa. Hi ha una gran diferència entre el que el conjunt de la societat entén com a terrorisme i allò que s'escola en els sumaris de l'Audiència Nacional. Si la majoria de la gent que viu a casa nostra sabés com es priva de llibertat gent innocent, com se seguen projectes vitals i com es maltracta institucionalment per necessitats polítiques del govern de torn, una rebel·lió ompliria els carrers. Però la lluita antiterrorista té com a pilar essencial la màquina de la comunicació oficial, dels equips encastats a les unitats que detenen i que retransmeten en directe les operacions policials, que reproduïxen fil per randa

els atestats policials i que obvien per sistema contextualitzar les informacions i donar la versió de les persones detingudes, encara que sigui per boca dels seus advocats. Per això se centralitza a l'Audiència Nacional, entre altres raons, perquè disposa d'un servei de premsa ben musculat. Sona un pèl pamfletesc, però en pocs fenòmens com en l'antiterrorisme es visibilitza el poder comunicatiu del procés penal tant en el sentit d'atemorir com d'exemplificar, i això demana una conducta molt activa per part dels *mass media*. Per això, cal poder desenvolupar el sentit crític davant de qualsevol episodi policial i fer-nos les preguntes corresponents: què han trobat? Quines proves han acumulat? Quins testimonis han declarat i què han explicat? Quina versió donen les persones detingudes?

En la història de la Catalunya contemporània, la lluita violenta de l'Estat –i, en determinats moments, de la patronal organitzada– contra el terrorisme hi ha estat present. També ho ha estat la utilització del poder judicial per pacificar el país, com amb Ferrer i Guàrdia, com amb Puig Antich o com amb els detinguts el 1992 en l'Operació Garzón. En un moment de rebel·lió política com el que vivim, que volem que sigui de subversió de l'ordre establert, hem de recordar aquest bagatge col·lectiu perquè en qualsevol moment reapareixerà una nova deriva repressiva sota l'excusa de la lluita contra el terrorisme.

Potser és que no és casual que Mateu Morral fos l'autor de l'atemptat al rei Alfons XIII a Madrid el dia del seu casament i fos anarquista nascut a Sabadell. Potser hi ha un esperit anti-autoritari que recorre la nostra manera d'entendre la catalanitat, expressat en múltiples formes, i un autoritarisme secular encarnat en les entranyes de l'Estat, adaptat a cada moment, amb la Capitania General, amb els consells de guerra, amb el TOP i, avui, amb l'Audiència Nacional. Si és així, caldrà saber respondre a aquest embat, conscients que la lluita antiterrorista pot ser només un mecanisme molt potent de manteniment de l'ordre establert.

LA TORTURA I ELS TRACTES INHUMANS O
DEGRADANTS DURANT LA DETENCIÓ

Anaïs Franquesa Griso

2006-2016: DENÚNCIA I LLUITA CONTRA LA IMPUNITAT

La pràctica de la tortura i els tractes inhumans²⁶ no només degraden la persona que la pateix, sinó la societat que la tolera. Són actes tan greus que la seva prohibició és absoluta; no poden justificar-se en cap dels casos ni contextos i, passi el temps que passi, se n'han de poder jutjar els responsables. Això no obstant, és una xacra que segueix existint a casa nostra. I malgrat que només coneixem una part del que succeeix, les xifres publicades anualment segueixen sent alarmants. Entre els anys 2004 i 2015, la Coordinadora per a la Prevenció i Denúncia de la Tortura²⁷ ha conegut 3.261 situacions de maltractament en què s'han vist afectades 7.812 persones en tot l'Estat.

Malgrat que no totes aquestes situacions han tingut lloc en el context de detenció, no hi ha dubte que aquest és un moment especialment sensible pel que fa als maltractaments, fins i tot si

26. En aquest article s'utilitzarà el terme maltractament per referir-se tant a la tortura com als tractes i penes cruels, inhumans o degradants. La definició de tortura és aquella continguda en la Convenció de Nacions Unides contra la tortura i altres tractes o penes cruels, inhumanes o degradants, aprovada pel plenari de les Nacions Unides el 10 de desembre de 1984, ratificada per l'Estat espanyol l'octubre de 1987. Se'n pot trobar el text complet (en castellà) aquí:

<http://www.obchr.org/SP/ProfessionalInterest/Pages/CAT.aspx>.

27. La Coordinadora per a la Prevenció i Denúncia de la Tortura està formada per més de quaranta entitats de defensa dels drets humans de diferents parts de l'Estat espanyol. Des de l'any 2004, publica un informe anual sobre la tortura i els tractes inhumans o degradants a l'Estat espanyol. Se'n poden consultar els informes a la pàgina web *www.prevenciontortura.org*.

no s'aplica el règim de detenció incomunicada. És per això que molts dels esforços en l'eradicació de la tortura estan centrats precisament en aquestes primeres hores de privació de llibertat de la persona. Comunicar als familiars on es troba la persona detinguda i tenir accés real a l'assistència lletrada en les primeres hores de la detenció no són només drets que han de poder exercir-se en totes les ocasions, sinó que tenen un efecte preventiu i esdevenen garanties eficaces contra la tortura.²⁸

Això no obstant, l'element principal que permet que la tortura segueixi existint és la impunitat de què gaudeixen els seus perpetradors. I aquesta té lloc per diversos factors: policials, polítics, judicials i mediàtics. Corporativisme policial, investigacions internes inexistents o inadequades, informes mèdics incomplets o inexactes, manca de proves, investigacions poc exhaustives per part dels tribunals,²⁹ o tendència a dotar de major credibilitat el testimoni policial que el de les persones afectades en són alguns. La incredulitat de part de la societat —que inclou l'opinió pública i publicada—, la invisibilització deliberada i la cobertura política de males pràctiques en són uns altres.³⁰

És precisament per aquesta dificultat que cal remarcar i reivindicar la tasca que persones individuals, moviments socials i entitats de drets humans han dut a terme per tal que greus vulneracions de drets humans s'investiguessin i sortissin a la llum: des de la recollida de proves i testimonis en casos concrets per tal d'aportar-los a la investigació en curs, fins a la documentació metòdica i exhaustiva, la denúncia pública, judicial i política, o

28. Associació per a la Prevenció de la Tortura, *Sí, la prevención de la tortura funciona. Conclusiones principales de un estudio mundial sobre 30 años de prevención de la tortura*, setembre de 2016, França [http://www.apr.ch/content/files_res/apr-briefing-paper_yes-torture-prevention-works_es.pdf].

29. El Tribunal Europeu de Drets Humans ha condemnat Espanya en vuit ocasions per no investigar de manera efectiva denúncies de tortura. La darrera sentència és del mes de maig de 2016, relacionada amb la denúncia de tortura de Xabier Beortegi, detingut el gener de 2011, sota l'acusació de pertànyer a Ekin.

30. Amnistia Internacional ha publicat diversos informes en què es posen exemples concrets de cada un d'aquests factors o tendències detectades a l'Estat espanyol que perpetuen la impunitat policial. Vegeu *España: sal en la herida. La impunidad efectiva de agentes de policía en casos de tortura y otros malos tratos*, 2007 (índex AI: EUR 41/006/2007) o *España sal en la herida. Impunidad policial dos años después*, 2009 (índex AI: EUR 41/010/2009).

la mobilització social. Els fruits d'aquesta tasca són que, en els darrers anys, hem assistit a un canvi en l'opinió pública respecte a la tortura i el maltractament a Catalunya. Sense caure en un excés d'optimisme, sí que es pot afirmar que la incredulitat ha anat deixant lloc a la certesa que aquests tipus de pràctiques existeixen –en major o menor mesura– a casa nostra, i que són absolutament intolerables.

Malgrat que alguns casos greus de maltractament van sortir a la llum durant el període comprès entre l'any 2006 i el 2010,³¹ segurament un dels episodis que ha estat determinant en el canvi de percepció per part de l'opinió pública és el que va succeir a la plaça de Catalunya de Barcelona el 27 de maig de 2011, en l'intent de desallotjament del 15-M. Les imatges de la brutalitat policial van atraure l'atenció internacional, però també van plantejar un interrogant: si això succeïa a plena llum del dia i enregistrat en directe pels mitjans de comunicació i centenars de telèfons mòbils, què podia arribar a passar en les opaques comissaries o centres de privació de llibertat?

En el mateix sentit, les esfereïdores imatges de la brutal detenció de Juan Andrés Benítez per part dels Mossos d'Esquadra al Raval el 5 d'octubre de 2013, que va causar-li la mort, o el vídeo d'Ester Quintana, poques setmanes després de perdre l'ull com a conseqüència d'una bala de goma dels Mossos d'Esquadra, l'any 2014, han marcat també un abans i un després. L'emissió per TV3 del documental *Ciutat morta*, el gener de 2015, va provocar reaccions àirades de moltes persones que no podien creure's que fets com aquests poguessin ocórrer a Barcelona avui en dia. Aquest canvi en la percepció és important, perquè, malgrat que moltes situacions segueixen en silenci, s'ha aconseguit posar la tortura i el maltractament en el centre de l'agenda pública, fet que ha provocat alguns canvis en l'arena política.³²

31. Les denúncies de tortures en el cas 4-E, els dos episodis a la comissaria dels Mossos d'Esquadra de les Corts enregistrats per càmeres ocultes l'any 2007, Lucian Paduraru el juliol de 2008, o les càrregues de Mossos d'Esquadra en les manifestacions estudiantils en una protesta contra el Pla Bolonya l'any 2009 en són alguns exemples.

32. La dimissió de Manel Prat i Peláez com a director general de la Policia n'és un exemple.

Lamentablement, el desenllaç judicial d'aquests casos no s'adiu amb la repulsa i la condemna social que generen. I és que si en l'àmbit comunicatiu hi ha hagut canvis importants, en l'àmbit judicial i polític queda encara molt camí per recórrer.

No hi ha mecanismes institucionals efectius per depurar responsabilitats en casos de maltractaments. En els tribunals ens trobem que l'impuls perquè s'investiguin aquests tipus de situacions recau exclusivament en la persona afectada (o en les entitats que li donen suport). Fiscalia acostuma a estar absolutament absent durant la instrucció, els jutjats són reticents a l'hora d'encausar els agents o de sol·licitar determinades proves, i, quan ho fan, la resposta per part de la Direcció General de Policia és normalment vaga o evasiva, amb poca informació respecte a què ha succeït i quines persones en poden ser les responsables. És per aquest motiu que arribar a judici es converteix en una autèntica cursa d'obstacles. Quan s'aconsegueix, en molts casos la sentència acaba essent absolutòria perquè no se'n pot determinar l'autor concret, malgrat que es consideri provat que han existit maltractaments. En alguns casos això succeeix per la manca d'identificació dels agents, però també per la pràctica recurrent dels agents d'encobrir-se entre ells. Aquest fet per si sol és molt greu, a part de delictiu, i reforça la percepció que determinades conductes no només no són perseguides per part dels superiors jeràrquics i els responsables polítics, sinó que són directament tolerades.

Finalment, fins i tot quan hi ha condemnes, les penes difícilment superen els dos anys de presó, de manera que no comporten l'entrada a presó dels agents, a qui se suspèn la pena. I sigui quina sigui la sentència condemnatòria, posteriorment els agents són sistemàticament indultats per part del Govern espanyol o no s'apliquen les sancions disciplinàries que serien procedents.³³

Per contra, ens trobem que, en no poques ocasions, persones víctimes de maltractament han d'afrontar condemnes basades gairebé únicament i exclusiva en el testimoni dels agents denun-

33. Un lamentable exemple d'aquesta pràctica és la decisió de la Direcció General de Policia de no expulsar del cos els agents condemnats en el cas Juan Andrés Benítez, malgrat ésser condemnats per un delictes d'homicidi, un delictes contra la integritat moral i obstrucció a la justícia.

ciats per tortures, delictes contra la integritat moral o lesions, perquè, malgrat les fortes acusacions en contra seu, se'ls segueix atorgant més credibilitat.³⁴

I D'AQUÍ, CAP A ON?

En primer lloc, cal reforçar els mecanismes institucionals de prevenció. En aquest sentit, que s'hagi posat en marxa el Mecanisme Català per a la Prevenció de la Tortura és una bona notícia,³⁵ malgrat que continuen sense existir organismes independents del cos de policia que puguin investigar i sancionar aquest tipus de pràctiques.

En tot cas, segueix essent tan imprescindible com sempre que la xarxa de les entitats de drets humans i moviments socials continuï enfortint-se i creixent. I això també està passant. En els darrers anys han nascut iniciatives com la Xarxa de Familiars de Persones Detingudes, el Centre per la Defensa dels Drets Humans Irídia³⁶ o la coalició Defensar a Qui Defensa.³⁷ Aquestes entitats o plataformes s'emmarquen en una xarxa preexistent i imprescindible, amb entitats com SOS Racisme, la Comissió de Defensa del Col·legi d'Advocats, l'Observatori del Sistema Penal i els Drets Humans (OSPDH) o la Coordinadora per a la Prevenció i Denúncia de la Tortura.

Així mateix, també s'han creat dues eines que suposaran un pas més enllà en la lluita contra la tortura i la repressió: SIRECOVI i Malla. La primera, dissenyada i gestionada per l'OSPDH, està específicament pensada per activar els mecanismes nacionals i internacionals existents en casos de tortura, fent comunicacions urgents i sistematitzant tota la informació sobre l'assumpte.³⁸ La

34. Un exemple en aquest sentit és el cas de les Quatre Roses, quatre nois detinguts al barri de Sants en una de les nits de protestes pel desallotjament del Centre Social Okupat Can Vies. Per a més informació, vegeu <https://quattrosoles.net/>.

35. Abans anomenat Autoritat Catalana per a la Prevenció de la Tortura. Se'n poden consultar els informes i la tasca a <http://www.sindic.cat/cal/page.asp?id=322>.

36. Vegeu www.irdia.cat.

37. <http://defenderaquiendefende.org/>.

38. «Sistema de Registro y Comunicación de la Violencia Institucional (SIRECOVI)», *Revista Crítica Penal y Poder*, març de 2016, núm. 10, pàg. 123-133, Observatori del Sistema Penal i els Drets Humans, Universitat de Barcelona. Així mateix, en

segona, dissenyada en el marc de la coalició Defensar a Qui Defensa, està dirigida a visibilitzar i denunciar la repressió política en sentit més ampli, sistematitzant també la informació i posant en coneixement de les entitats properes els casos de repressió patits en el context de l'exercici del dret de reunió i manifestació, per tal de fer un seguiment del cas.

Així doncs, malgrat els obstacles i les dificultats, resulta esperançador que la resposta des de les organitzacions i els moviments socials sigui cada dia més ràpida i efectiva. La coordinació d'esforços –i els esforços a coordinar-nos– resulten essencials perquè el missatge de «tolerància zero» davant els maltractaments s'acabi imposant no només en l'opinió pública, sinó en les institucions en el si de les quals tenen lloc aquest tipus de pràctiques.

aquest enllaç es pot veure un vídeo explicatiu del seu funcionament: <https://www.youtube.com/watch?v=QKB7ColNVdQ>.

BIBLIOGRAFIA

- AMNISTÍA INTERNACIONAL (2007). *España: sal en la herida. La impunidad efectiva de agentes de policía en casos de tortura y otros malos tratos*. Índice AI: EUR 41/006/2007.
- (2009). *España sal en la herida. Impunidad policial dos años después*. Índice AI: EUR 41/010/2009.
- (2014). *Recomendaciones de Amnistía Internacional al Proyecto de Ley de reforma del Código Penal*. Abril.
- ASSOCIACIÓ PER A LA PREVENCIÓ DE LA TORTURA (2016). *Sí, la prevención de la tortura funciona. Conclusiones principales de un estudio mundial sobre 30 años de prevención de la tortura*. França, setembre de 2016.
- COMITÈ CONTRA LA TORTURA DE NACIONS UNIDES (CAT) (2009). *Examen dels informes presentats pels Estats parts en virtut de l'article 19 de la Convenció de Nacions Unides contra la tortura i altres tractes o penes cruels, inhumanes o degradants, Observacions finals del Comitè contra la Tortura, Espanya: CAT/C/ESP/CO/5*.
- COMITÈ CONTRA LA TORTURA DE NACIONS UNIDES (CAT). *Llista de qüestions aprovades pel Comitè en el seu 48 període de sessions, celebrat del 7 de maig al 1 de juny de 2012, prèvia a la presentació del sisè informe periòdic d'Espanya (CAT/C/ESP/6)*.
- COMITÈ PER A LA PREVENCIÓ DE LA TORTURA DEL CONSELL D'EUROPA (2013). *Informe al Govern espanyol sobre la visita a Espanya realitzada pel Comitè per a la Prevenció de la Tortura i de les penes o tractes inhumans o degradants (CPT) duta a terme del 30 de maig fins el 13 de juny de 2011*. CPT/Inf (2013) 6.
- COORDINADORA PER A LA PREVENCIÓ I DENÚNCIA DE LA TORTURA. *Informes presentats corresponents als anys compresos entre 2006 i 2014*.
- COORDINADORA PER A LA PREVENCIÓ I DENÚNCIA DE LA TORTURA (2016). *La tortura en el Estado español. Recopilación de las denuncias por torturas, violencia institucional y malos tratos inhumanos, crueles o degradantes recogidos durante 2015 en el Estado español*, juny.

- DEL CURA, J. (2015). «Abusos policiales, torturas y criminalización en el caso español: denuncia y apoyo a las víctimas», *Acción colectiva y trabajo psicosocial, frente al estado del malestar*, coordinat per César Manzanos. Vitòria: Universidad del País Vasco, novembre.
- MECANISME CATALÀ PER A LA PREVENCIÓ DE LA TORTURA. Informes anuals presentats al Parlament de Catalunya des de l'any 2010 fins a l'any 2016.
- MIRALLES RUIZ-HUIDOBRO, R. i SAURA ESTAPÀ, J. (2013). La jurisprudencia del Tribunal Europeo de Derechos Humanos relativa a España por Torturas. Del terrorismo a la criminalización de la disidencia. Informe el tiempo de los Derechos número 31. Institut de Drets Humans de Catalunya, setembre.
- OBSERVATORI DEL SISTEMA PENAL I ELS DRETS HUMANS – UNIVERSITAT DE BARCELONA (2016). «Sistema de Registro y Comunicación de la Violencia Institucional (SIRECOVI)», *Revista Crítica Penal y Poder*, núm. 10, març, pàg. 123-133.

ACTIVISTES A LA PRESÓ

Enrique Costoya

*Hoy me sacaron la capucha
 ¿cómo voy a llorar ahora,
 justo ahora
 que tengo ganas de llorar?
 ¿Dónde esconderé las lágrimas
 ahora?
 Ahora que me han sacado la capucha.*

Poema anònim escrit per un pres polític uruguaià el 1978

La informació i el coneixement de les formes repressives ja no són suficients per a un moviment com el llibertari, que ha patit en els últims anys gairebé un centenar de detencions, desenes d'empresonats i enormes costos econòmics, que han afectat irremissiblement els processos organitzatius de la nostra militància i que ataquen directament l'avenç de la lluita llibertària en un moment, com l'actual, de crisi global: el nostre sindicat, la CNT de Barcelona, investigat com a organització Criminal, i amb petició fiscal d'embargament de comptes per processos penals contra les seves afiliades; les militants anarcosindicalistes, processades per lesions, coaccions i extorsió per defensar els interessos de les treballadores, en un moment que aquestes pateixen vulnerabilitat i indefensió jurídica generalitzada; processos organitzatius nous, investigats per l'Audiència Nacional com a organització terrorista, que ha donat lloc a les operacions Pandora 1, Piñata, i Pandora 2; les

dues companyes extradites a l'Estat alemany per l'expropiació d'un banc, i un llarg etcètera.

Ja no n'hi ha prou, d'informar, perquè això ens situa en un paper de víctimes, un paper passiu, que no ens podem permetre. Ja no n'hi ha prou, de parlar amb el detingut x, del grup de suport a y, o de la campanya per la llibertat de z. La individualització limita el discurs polític en un moment que ho hem de cridar als quatre vents. Lluny de silenciar l'acció política que desencadena un procés repressiu, hem de poder contextualitzar-la, explicar-la i reivindicar-la, perquè l'estratègia més potent que té la democràcia contra nosaltres és la «deformació»: deformar el nostre discurs, mutilar l'essencial per tal que ningú ja no s'hi reconegui. No podem restar callats davant d'aquesta guerra bruta que ens declara l'Estat, que ens obliga a defensar-nos, per acusar-nos, després, d'haver-nos defensat.

La integració del treball antirepressiu per part dels moviments socials no s'ha de limitar a desenvolupar-se en situacions de detenció i presó, sinó que se n'ha de qüestionar el paper, com a activistes i militants, dins d'aquest engranatge repressiu. I ha de ser un qüestionament basat en el foment del debat intern, a la recerca d'unes conclusions marcades pels principis ideològics i la lectura del context. Aquestes conclusions han de ser, de totes passades, col·lectives, i lligades a l'estratègia i al projecte polític del moviment.

«Si ens toquen a una, ens toques a totes» no val solament com a consigna per cridar a la solidaritat d'un cas puntual. També l'«una» que es presenta davant la maquinària repressora de l'Estat ha de ser conscient que representa a «totes», un col·lectiu, un moviment i, per tant, ha d'actuar conseqüentment, o sigui, evidenciant que no es tracta d'un conflicte puntual, sinó que és el resultat d'un conflicte polític i col·lectiu, un fet que el sistema penal i penitenciari s'afanyarà sempre a negar, fins i tot justificant l'excepcionalitat de procediments i penes que envolten aquest tipus de condemnes. Aquesta és, doncs, una possibilitat, un oferiment col·lectiu, no pas una exigència moral a una militant que s'ha de moure en un terreny hostil, que ella no ha triat, enfrontant-se sempre al xantatge i a l'amenaça de l'Estat.

No és possible que, davant d'una realitat que tant ens colpeja, encara no hàgim pogut enfrontar-nos-hi políticament, més enllà d'una mera resposta defensiva. La realitat penal, com totes les lleis positives, cerca l'objectivitat d'un procés que t'aclapara entre terminis, burocràcies i procediments que requereixen la interacció d'especialistes, aliens, molt sovint, als nostres processos polítics. La solvència jurídica no pot condicionar, enquadrar o encasellar el nostre discurs ni el llenguatge que hi usem. A la nostra defensa legal, hi ha d'anar lligada, irremeiablement, la crítica a l'Estat i al seu sistema judicial, sigui normal o anormal, i n'hem de desterrar qualsevol concepte institucional, perquè, quan parlem en termes de «culpabilitat» o «innocència», sempre ho fem des d'una boca que no és pas la nostra. Ja fa massa temps que vam deixar enrere la ingenuïtat, i això fa que mai més no siguem del tot innocents als ulls de l'Estat.

La nostra línia d'acció en el camp antirepressiu exigeix resoldre qüestions de fons que, necessàriament, obliguen a integrar els processos penals al si de l'acció política dels nostres col·lectius i organitzacions, coneixedors que el seu progrés de manera col·lectiva n'amplia la contundència i augmenta exponencialment les nostres capacitats de confrontació i de visibilització, fet que és d'una importància enorme en un camp com l'antirepressiu, farcit de normes penals i processals que cerquen, precisament, tornar invisibles les raons polítiques que el sustenten, i, alhora, fomentar l'individualisme i l'aïllament, que acaba forçant situacions de claudicació política de la processada, per evitar l'ingrés a la presó, o el seu heroisme i martiri individual; opcions, totes dues, respectables –totes dues, sempre–, però no assumibles com a moviment.

Hem de poder donar resposta a situacions que se'ns han plantejat i que hem hagut de solucionar i improvisar, no poques vegades, en un debat a crits als calabossos d'una comissaria o d'un jutjat, incomunicats i sense informació de l'exterior. ¿Què declararem davant d'un jutge? ¿Tenim una posició col·lectiva davant de les fiances per evitar la presó? ¿Quina serà la nostra actitud quan ingresem a la presó?

La institució penitenciària és un lloc tremendament hostil per a la lluita política, perquè la militant s'enfronta cada dia a l'aïlla-

ment, el xantatge i l'amenaça, factors que condicionen fàcilment un col·lectiu de preses que, per la seva condició de polítiques, caminen sota el paraigua de la lluita; una lluita que el Col·lectiu de Presos i Preses Polítiques Basques fa dècades que duu a terme, però que avui sembla desdibuixar-se per la necessitat d'avançar cap a la resolució del conflicte i la fi de la lluita armada.

No podem pretendre de fer front a una política penitenciària agressiva, dissenyada per enfonsar i frenar la determinació de les gairebé mil preses polítiques organitzades —que ha arribat a haver-hi a l'Estat espanyol—, des de l'etern tornar a començar a cada ingrés en presó, des de la improvisació als mòduls d'ingrés, i des de la normalització de la vida penitenciària i l'engranatge de la «reinserció». No basta amb les denúncies concretes dels abusos patits, sinó que hem de posar en marxa una estratègia col·lectiva, en la lluita des de les presons, que ens permeti d'oposar-nos a l'actual llei i política penitenciària, des de l'aplicació sistemàtica de l'article 10 i l'article 75.1, el règim FIES i la dispersió, fins al «model de reinserció», basat en la discrecionalitat i el poder de les juntes de tractament, la política de graus penitenciaris, el treball a la presó, etc. Una estratègia que hem de traçar amb l'experiència adquirida l'última dècada, amb un debat col·lectiu assossegat, que serveixi per assentar les bases d'una acció política a les presons que deixi enrere per sempre el «presisme», o sigui, confondre la lluita contra les presons amb la lluita a favor dels presos, una falta de perspectiva que ens ha portat a situacions nefastes que han consumit l'energia de moltes companyes en els últims anys.

La consolidació d'aquest subjecte col·lectiu dins les presons no servirà únicament per donar visibilitat a l'acció política causant i per establir un diàleg de confrontació estratègic amb la institució, sinó que farà que la militància que caigui trobi una certa llum entre les ombres del presidi, ja que la reafirmació ideològica és l'element central que permet suportar situacions de repressió política. ¿Què cal fer davant el possible interrogatori del cap de serveis en el mòdul d'ingressos? ¿S'ha de denunciar la classificació de l'article 75.1 i del règim FIES? ¿Què cal fer davant la crida de la junta de tractament per a la teva ulterior classificació? ¿Quina és

la nostra posició amb el procés de reinserció? ¿Acceptem beneficis penitenciaris a canvi de col·laborar en aquest procés? ¿Tenim una actitud definida pel que fa als permisos penitenciaris i tercers graus? ¿Col·laborem en el funcionament de la presó (neteja, etc.)? ¿Com afrontem la problemàtica del treball a la presó?

Es tracta de situacions que es donen constantment, i que són resoltes per la militant empresonada en funció del seu estat d'ànim, un estat normalment força minvat pel context i l'aïllament, i que no té el reforç dels processos col·lectius que es donen a l'exterior, ja sigui per desconeixement o perquè són nuls. No és pas la mateixa cosa fer una denúncia al jutjat de vigilància penitenciària per la retenció dels diners del peculi que per l'aplicació injustificada i sense notificar d'un règim de «càstig» (denúncia que es fa a través dels mateixos funcionaris que l'han de tramitar, i que en alguna ocasió s'han negat a recollir), sabedors que caurà en el buit, com un de tants papers que es perden dins l'enorme engranatge burocràtic del sistema penitenciari, en comptes de fer-la sabent que una delegació del teu sindicat és a les portes de la presó sol·licitant una entrevista amb el director per denunciar i resoldre aquesta situació com més aviat millor, alhora que comuniquen la situació a la resta de preses del teu col·lectiu.

En definitiva, la consolidació d'un moviment polític pot ser mesurada per la reacció dels seus militants davant de situacions crítiques, que exigeixen responsabilitat i sacrifici. Que no ens espantin, perquè, com va escriure Galeano, «*somos lo que hacemos, y sobre todo lo que hacemos para cambiar lo que somos: nuestra identidad reside en la acción y en la lucha*». Que no es pensin, doncs, que ens quedarem immòbils, patint la història en lloc de construir-la.

MITARD

Marina Bernadó

Em trobo al *mitard*³⁹ de la presó francesa de Fleury-Mérogis quan rebo la proposta de participar en aquest projecte de reflexió sobre les diferents cares i àmbits de la repressió. Una errada que m'arrenca un somriure es cola entre les línies de la carta de presentació: el llibre se centrarà en el treball «antidepressiu» dels últims deu anys. Em deixo temptar pel joc de paraules fàcil, i penso en els mil efectes antidepressius del treball *antidepressiu*.

El lloc em sembla idoni per reflexionar sobre el tema: em trobo al cor de l'aparell repressiu de l'Estat i, tot i que no sé ni per on començar, l'espai parla per si mateix, em parla. Fa quinze dies que estic aïllada amb tres companyes de lluita més. Hem estat assenyalades per la direcció de la presó com les instigadores d'un moviment de protesta col·lectiu contra l'enduriment de les nostres condicions de vida. Hi hem participat més de cinquanta dones, però es necessiten caps de turc per individualitzar la repressió; cal que algú pagui la gosadia del desafiament i, de passada, fer una demostració de força i estendre la por a totes les altres dones que s'han mobilitzat.

A la cel·la hi ha un llit i un lavabo com a tot mobiliari; hi ha una finestra plena de reixes i barrots que impedeixen veure l'exterior, però el paisatge allà fora no és gaire diferent: canvia l'escenari d'una mateixa política de seguretat, els filferros de pues voregen les diferents reixes que hi ha abans d'arribar al mur exterior. Un munt d'obstacles ben reals i amb gran invenció persuasiva, no fos

39. Cel·les de càstig.

cas que se'ns ocorregués fer el salt que materialitzés el nostre somni de llibertat. Un mur com tants d'altres que allà fora s'apressen a construir per destriar allò que cal aïllar, reprimir, anular, aniquilar, reconduir. «On aneu, rebels, dissidents, migrades, precàries, insubmises, desviades, inadaptades, desobedients? El vostre lloc és a les presons, als CIE, als psiquiàtrics, a les cadenes de muntatge, a la llar... Renuncieu al somni», sembla que ens vulguin dir.

Una seixantena de persones han vingut fins a la porta de la presó a manifestar-se per donar-nos suport; això encara ha enfurismat més la direcció del centre penitenciari. A nosaltres, combatre les mesures abusives i saber que no estem soles és el que ens dóna forces. Les cartes i la solidaritat del carrer fan tot això més suportable. Combatem el silenci de l'aïllament amb paraules encoratjadores d'una cel·la a l'altra i amb l'eco dels crits que arriben de l'exterior, aconseguim acabar el dia amb un somriure als llavis, sentim el gran efecte antidepressiu de la solidaritat.

Vaig entrar a la presó el 2006 i, deu anys més tard, després de diversos trasllats d'una presó a l'altra, he pogut constatar la involució d'un sistema penitenciari malalt de seguretat i control. La presó és només un reflex dels canvis que operen globalment, però tot més concentrat i més evident; aquí no els cal mantenir certes formes, l'estructura tancada i obscura permet a les carcel·leres actuar amb total impunitat, sempre cobertes per la jerarquia i els seus textos de llei. El ventall d'eines de l'Estat és ampli: el control permanent i el fitxatge policial, la persecució i les ofertes de col·laboració, les multes administratives, les pallisses i tortures, els abusos, les detencions i empresonaments, fets concrets que s'afegeixen a la violència estructural d'un sistema racista i patriarcal al servei del capital, que genera cada vegada més desigualtats i aguditza els conflictes socials.

Arran d'aquesta política repressiva i de seguretat, les presons s'omplen cada dia més, les acusacions són cada vegada més greus, la interpretació del codi és cada vegada més flexible i les condemnes s'allarguen. Aquí dintre, l'esquema es repeteix i es multiplica: *mitard*, escorcolls de cel·la constants, aïllaments, escorcolls integrals despullades, als quals s'afegeixen els xantatges i les amenaces,

sobretot amb relació a tot allò que afecta les possibilitats d'accedir a l'alliberament (redempcions, llibertat condicional), però també a allò que afecta el nostre dia a dia i el nostre entorn familiar i afectiu (canvis de cel·la, trasllats disciplinaris, allunyament, dispersió...).

El règim de vida és estricte; passem més de vint hores tancades en una cel·la de nou metres quadrats, amb pocs espais de socialització i escasses possibilitats de desenvolupament personal, més enllà d'aquelles que nosaltres mateixes som capaces de crear. El model és l'obediència i el control; impossible mantenir un discurs, que, d'altra banda, ja ningú no es molesta a defensar, d'un model penitenciari adreçat a la «reinserció» en la societat capitalista. El rol social de la presó és la repressió de totes aquelles que contesten l'ordre polític, econòmic i social.

Nosaltres, les dones, tenim, a més a més, un plus afegit, ja que som considerades, des d'una òptica heteropatriarcal, persones febles, necessitades de protecció paternalista, i és així com hem de fer front a la infantilització i al control del nostre cos que la presó ens vol imposar. A les presons franceses per a dones, per posar-ne alguns exemples, totes les activitats són orientades cap a aquelles ocupacions considerades «femenines», és a dir, la costura, el *patchwork*, el punt de mitja, l'estètica, l'ofimàtica... La roba que portem també passa per la censura. Així, les faldilles o els pantalons curts per sobre dels genolls, o les camises o samarretes massa escotades o una mica transparents estan prohibits; fins i tot el fet de no portar sostenidors és censurat.

D'altra banda, vivim en un espai on no hi ha cap lloc habilitat per mantenir una vida sexual compartida, i l'homofòbia institucional es tradueix en la persecució de les relacions sexuals clandestines entre dones, amb prohibicions de coincidir a la dutxa amb tal persona o amb el refús d'autorització de compartir cel·la, per exemple. En les visites de persones considerades de sexe masculí som doblement vigilades i, sota el pretext d'un suposat delictes d'«atemptat al pudor», qualsevol gest que la carcellera consideri de caire sexual pot ser castigat amb *mitard* i la retirada del permís de visita.

El control s'estén a tots els àmbits de la nostra vida. Els mitjans tècnics de control, com càmeres de videovigilància i arcs detectors de metall, s'han multiplicat en els últims anys; les nostres comunicacions amb l'exterior, ja siguin per carta o per telèfon, són sistemàticament enregistrades. A dintre, el nostre comportament i estat d'ànim són analitzats amb lupa, i tots els nostres moviments i activitats són controlats, tant de dia com de nit. Quan som al pati fins i tot apunten amb qui parlem, si caminem, fem esport o ens estirem a prendre el sol.

El fet d'estar empresonada per fets qualificats de «terroristes» per l'Estat obre la porta a l'aplicació de tota classe de mesures excepcionals. Aquesta qualificació, que s'estén a cada vegada més sectors socials i inclou tota activitat de contestació, és el principal argument polític que sustenta el model repressiu i de seguretat. A l'Estat francès, la instauració de «l'estat d'urgència», una mesura en principi limitada a tres mesos però amb vocació de prologar-se indefinidament, ha donat via lliure a l'enduriment del Codi penal i a la legitimació d'un seguit de mesures que dota la policia de poders gairebé il·limitats. A les presons ja hi ha el primer pres en un mòdul d'aïllament vigilat les 24 hores del dia per tres càmeres de videovigilància instal·lades a la cel·la. I ja sabem que ràpid «l'excepcionalitat» es generalitza, es banalitza i es transforma en «normalitat»; només cal iniciar el camí i fer la campanya mediàtica corresponent en nom de la seguretat i el benestar comú.

De la mateixa manera, aquest argument ha donat peu a la creació de diversos fitxers de control ideològic, com la «fitxa S», en què és inscrita tota persona sospitosa de dissidència política o que ha estat detinguda per participar en manifestacions o mobilitzacions al carrer. Un altre fitxer, anomenat FIJAIT, creat recentment, inclou totes les persones condemnades per «terrorisme» amb una retroactivitat de vint anys i amb una projecció de vint anys. És a dir, que les persones inscrites en aquest fitxer, una vegada acabada la pena de presó, estarem sotmeses a un control permanent durant els vint anys següents: obligació de notificar l'adreça del domicili cada tres mesos o d'avisar amb quinze dies d'antelació si es té intenció de sortir del país, entre d'altres. I és així com

el poder es va dotant d'instruments repressius i de control cada vegada més potents a totes dues bandes del mur, amb la intenció d'estendre la por i limitar els nostres moviments i pensaments.

Malgrat això, aquí dintre la insubmissió i la defensa de la nostra dignitat són les nostres armes, i sempre trobem mitjans per fer front a la violència institucional i els abusos; d'imaginació no ens en falta: escrivim cartes; posem cartells al pati; fem bloquejos de moviments, vagues de fam; refusem certes coses, com el menjar de la presó, les activitats o les comunicacions. La contestació a l'autoritat és el que no suporten i encara menys quan es fa de manera organitzada i col·lectiva. Els nostres mitjans són limitats però efectius, sobretot quan les lluites es desenvolupen simultàniament a ambdues bandes del mur. És cert que no sempre aconseguim totalment els objectius desitjats, però, lluny de fer-nos caure en el desànim o la depressió, cada batalla que lliurem ens permet guanyar espais de resistència i conscienciació, ens omple de confiança i ens dóna la força necessària per continuar lluitant i seguir cridant que no, que ja poden omplir el món de murs i cadenes, que nosaltres no renunciem al somni.

Conèixer i analitzar com actua la repressió, com ens afecta i quines són les seves conseqüències a tots els nivells ens ha de permetre trobar eines més efectives per fer front a aquesta realitat. I és per això que llibres com aquest esdevenen imprescindibles i profundament antidepressius.

Bona lectura i força a totes!

Mercè Nebot i Carla Alsina

Les que som fora del cercle de la definició que aquesta societat dóna de dones acceptables; les que hem estat forjades en les cruïlles de les diferències –les que som pobres, que som lesbianes, que som negres o que som més velles–, sabem que la supervivència no és una habilitat acadèmica. És aprendre com estar dempeus sola, impopular i de vegades vilipendiada, i com fer causa comuna amb aquella altra gent identificada com a aliena a les estructures, amb la finalitat de definir i buscar un món en el qual totes nosaltres puguem prosperar. És aprendre com agafar les nostres diferències i convertir-les en potències. Perquè les eines de l'amo no desmantellaran mai la casa de l'amo. Ens permetran guanyar-lo provisionalment en el seu propi joc, però mai no ens permetran provocar l'autèntic canvi. I aquest fet només resulta amenaçador per a aquelles dones que encara defineixen la casa de l'amo com la seva única font de suport.

Audre Lorde

En aquest article volem exposar què és la perspectiva psicosocial, què creiem que aporta a la lluita antirepressiva i com algunes persones la utilitzem per construir eines i col·lectivitzar recursos, per crear xarxes i anar més enllà de sobreviure a la repressió, per ballar al marge del sistema heteropatriarcal i capitalista.

La perspectiva psicosocial aborda les causes, el desenvolupament i les conseqüències dels fets repressius en les dimensions personal, familiar, comunitària i social, posant l'accent en la persona o grup que els pateix, en la seva autonomia i les seves capacitats per combatre'ls. L'anàlisi des d'aquesta perspectiva resulta fonamental en el camp de la lluita antirepressiva, atès que les conseqüències de la repressió es produeixen tant en les persones afectades directament i en les seves famílies com també en la comunitat a la qual pertanyen i en la societat de la qual formen part.

La perspectiva psicosocial és una eina que ens ha ajudat, a algunes persones, a crear espais físics i simbòlics on enfortir-nos col·lectivament davant la repressió. Una repressió que crema, desmotiva, esgota i debilita a través de normatives sobre els nostres cossos o desitjos, multes constants, judicis de faltes, vigilàncies policials, secrets de sumaris amb llistes d'activistes a mig desvelar, webs de delació, campanyes contra la venda ambulat, etc.

Algunes de les eines més potents que ens aporta són l'escolta activa, el no-judici i parlar des de nosaltres mateixes, partint de l'experiència que cadascuna té, per compartir-la; tot això, procurant no generar jerarquies entre persones represaliades i persones de suport i posant sobre la taula les relacions preexistents, el grau d'amiguisme i les distàncies entre la gent d'un grup, la qual cosa pot evidenciar desigualtats que són realitats i, així, generar creixement col·lectiu.

A través de totes aquestes eines es tracta de crear espais on parlar i diferenciar els dubtes o les dificultats que em sorgeixen a mi, individualment, i els que ens toquen com a col·lectiu, remarcant que el que serveix a una persona pot no servir a d'altres; per tant, quan parlem d'impacte o d'estratègies d'afrontament sempre ho hem de fer en espais de no-judici. Analitzar, desgranar la repressió i entendre quins són els seus objectius ens ajuda a fer-hi front.

Sabem que algunes de les finalitats de la repressió són trencar el teixit col·lectiu i solidari, controlar l'enemic intern, intimidar la població i implantar la impunitat (1992: Riera i Beristain). I

el que importa sobretot és reconèixer què poden generar en nosaltres, quins impactes o efectes tenen sobre les nostres vides i les nostres inquietuds socials i polítiques, per poder facilitar, crear i compartir estratègies de resistència de manera grupal, i fer de la vivència particular un assumpte polític. Així, elaborem resistències per afirmar una altra realitat, que és la nostra, i no la imposada amb els «seus» objectius repressius.

Per tot això, es fa important parlar de necessitats i, en conseqüència, generar espais on totes ens aturem i ens donem temps per escoltar-nos a nosaltres mateixes i a les nostres companyes, per així poder-nos fer conscients i responsabilitzar-nos del que hi ha i es necessita al grup. Apostem per promoure la generació d'espais on compartir estratègies, partint de la base que totes en tenim, i que un dels problemes és que sovint no ens donem l'espai o el temps abans que es produeixi una situació de tensió, per poder identificar, analitzar o potenciar aquests aspectes.

Generalment, com a persones i col·lectius, tendim a buscar solucions o estratègies quan apareixen símptomes de desgast. S'evidencia, així, la necessitat de posar les cures al centre i organitzar-la, visibilitzant que normalment recau en les que no som a primera línia.

Organitzar les cures és valorar-les i polititzar-les. Organitzar les cures és estratègic per enfortir un col·lectiu o grup; és preventiu i contribueix a desmuntar la casa de l'amo amb unes eines que l'amo desconeix. Portar menjar i beguda a la porta de comissaria per a les que s'estan esperant, o acompanyar tot un matí de declaracions advocades, familiars i companyes en qualsevol comissaria o jutjat, és una tasca política que hauríem de repartir-nos, com qualsevol altra. Si no ho fem, acostuma a recaure en les persones més properes i pot generar desgast. Cuidant-nos serem més eficaços.

En l'àmbit repressiu, incorporar la perspectiva psicosocial vol dir també abordar la repressió des d'una perspectiva psicojurídica. Això tracta de posar la persona i l'entorn al centre dels processos judicials, en què hem evidenciat que moltes vegades les estratègies no tenen res a veure amb les necessitats de la persona represaliada i del seu entorn.

A través de tallers, hem pogut acompanyar processos d'apoderament que han permès reflexionar sobre les estratègies jurídiques i les necessitats psicosocials, i teixir xarxes que han facilitat treure el sistema judicial del centre i fer processos polítics, personals i col·lectius, més amplis i més rics. En tots aquests processos trobem fonamental validar la dimensió emocional de les persones (tenint-ne en compte fortaleses i vulnerabilitats) com a part de la lluita antirepressiva, ja que les estratègies de resistència i afrontament davant la repressió són eines que tenen components en el terreny físic, emocional i mental.

I, amb tot això, teixir la resistència des de la vulnerabilitat ens permet adonar-nos de totes les potencialitats existents en les nostres pràctiques polítiques feministes, llibertàries, autònomes, socials i solidàries, autogestionades, cooperatives, etc. Des de les vivències quotidianes, hem pogut desenvolupar moltes estratègies que en situacions de tensió o desgast ens donen molta força, i, alhora, ser conscients que també tenim vulnerabilitats (tant individualment com col·lectiva) que cal abordar i analitzar, per poder construir estratègies per minimitzar-ne les conseqüències davant la repressió, i reconèixer-les, també, per cuidar-les.

I ELS GRUPS DE SUPORT?

Els grups de suport poden ser el que vulguem que siguin, mentre parteixin de les ganes i es creïn amb responsabilitat. Hi ha tants grups de suport com casos repressius que n'hagin creat, així que en recollim aprenentatges d'algun.

Cal treballar des de l'inici l'àmbit comunicatiu del grup; entendre'ns és el primer que necessitem. És fonamental identificar els diferents codis comunicatius des dels quals parlem o en els quals ens movem habitualment. Si una parla des del codi emocional, l'altra des de l'acció i l'altra des de l'àmbit ideològic, serà difícil entendre's.

Un altre element sempre present és el dels rols i les actituds dins el grup. Identificar rols de poder, dinàmiques internes vicíades, etiquetes autoimposades o imposades pels altres estanquen

la capacitat de creixement individual i del grup. Sabem que els processos judicials i penitenciaris són llargs, i per això hi han de cabre canvis i transformacions; s'ha de poder dir el que ens ve de gust treballar prioritàriament i acceptar que hi haurà tasques que caldrà assumir encara que no ens agradin. Aprendre a prioritzar i, alhora, a conèixer el nostre ritme, per tal que el ritme del grup no se'ns mengi.

I és que a l'entorn antirepressiu en el qual hem crescut, li ha calgut desenvolupar la capacitat de detectar símptomes de desgast que generen aquests processos, la complexitat dels quals fa que molt sovint les posicions es polaritzin i es generin males-tars. Alguns símptomes de la *mala salut* de grups de suport són les irritabilitats, la manca de comunicació, els temes tabú, les recriminacions, el sorgiment de líders, el secretisme, l'acumulació d'informació no parlada, les desconfiances, etc.

Conèixer-nos millor, tant a nosaltres mateixes com a les companyes amb les quals compartim el grup, és una de les màximes per al bon clima intern. Cal generar espais on puguem explicar com estem, amb el temps i l'entorn que requereix l'obertura emocional. Perquè, si no ens hi trobem a gust, si no ens creiem el que fem o per què ho fem, serà molt més difícil fer front als cops repressius que puguin aparèixer. I en moments de tensió o pressió és quan apareixen més dificultats de comunicació i conflictes emergents o latents, etc.

I, al final, molta quotidianitat benestant, en un grup, es genera quan aprenem a posar límits, quan no assumim el que no podem o volem, quan ens fem responsables del que ens passa i de la direcció que volem seguir, alhora que som capaces de comprometre'ns amb la resta i assumir que a vegades, com que es treballa en col·lectius més heterogenis, caldrà de ser flexible.

ESTEM GENERANT ESPAIS ON CRÉIXER COL·LECTIVAMENT?

Sabem que no hi ha receptes màgiques; el que ens serveix a unes no ens serveix a les altres, però escoltar-nos ens ajuda a anar omplint la caixa d'eines. I, superant les finalitats de desarticulació de

la repressió, les oportunitats que ens brinda, sabem de fa temps que han de fer-nos més fortes, juntes i des de la solidaritat activa i còmplice de les que lluitem i sobrevivim des dels marges del sistema.

Els aprenentatges que narrem són fruit de deu anys de vivències personals i en col·lectiu al voltant del suport psicosocial davant la repressió a la dissidència i a col·lectius vulnerabilitzats —és a dir, que no són vulnerables en si mateixos, sinó que, a partir de condicions estructurals (papers, color de pell, gènere, sexualitat, classe), esdevenen vulnerables en la terrorífica normalitat normativa—.

Algunes experiències han estat crucials en aquest camí de posar-nos les ulleres psicosocials i, alhora, de traslladar la mirada a l'entorn repressiu. Partim de sis anys de treball en un col·lectiu de suport psicosocial (Ordint), i també d'aprenentatges fruit del braç a braç.

Per esmentar-ne algunes de les que més han marcat els nostres passos cap a aquesta mirada, hem de parlar de la campanya de la Núria Pórtulas, sobretot en el moment que van posar sobre la taula (en una trobada a Kan Kolmo) com s'havien sentit durant tot el procés del grup de suport, o d'una xerrada a La Rimaia, en què Mariana Huidobro i Katu van compartir amb nosaltres els aprenentatges fruit d'acompanyar Rodrigo Lanza durant els anys de presó. També cal mencionar experiències com el grup d'acompanyament a interns al Centre d'Internament d'Estrangers, en la campanya Tanquem els CIE, o el grup de Putes Indignades, en els espais de creació de campanya. Tots són processos que han aportat molta llum a l'hora de situar l'estigma i la criminalització pel que fa a col·lectius marcats per diferents eixos d'opressió.

La creació de grups de suport a familiars en el cas d'Aturem el Parlament i la Xarxa Antirepressió de Familiars de Detingudes, sorgida a partir del desallotjament de Can Vies, han estat dues experiències inspiradores, que han posat en el punt de mira la necessitat de comprendre i afrontar el que els està passant, als seus familiars, des d'un grup d'iguals. Es tracta d'experiències que ens han mostrat la necessitat de treballar contra un estigma i la criminalització, i que han visibilitzat l'impacte que, com a familiars,

han patit; experiències en què hem vist com podem treballar plegades, partint de punts i objectius diferents i, a vegades, contraposats.

Experiències, les darreres, que ens recorden els aprenentatges dels grups de familiars de presos a Euskal Herria, on hem trobat un vincle i aliances per traspasar-nos eines de creixement individual i col·lectiu en aquests processos; els dispositius, en contextos de vagues, manifestacions, concentracions i desallotjaments; Dispositius mixtos entre atenció jurídica, mèdica i psicosocial, en què cal tenir en compte les diferents afectacions d'un cop repressiu.

Finalment el novembre de l'any passat, en la jornada Com Cuidem la Nostra Gent?, organitzada per Rereguarda en Moviment, persones de diferents col·lectius, grups de suport i xarxes de familiars vam trobar-nos per parlar de com afrontem la repressió, i vam sortir-ne amb la sensació que, en els darrers anys, s'està dibuixant una nova estratègia d'afrontament que implica assenyalar que la clau perquè la solidaritat s'estengui és que la cura es comparteixi.

El sistema troba formes més subtils de control, i nosaltres hem trobat formes noves de resistència, elàstiques i segures, teixides des de l'emoció. Afirmar una altra realitat, en què la solidaritat i l'autonomia de les persones es trobin al centre, és el que intentem a través de l'acompanyament psicosocial.

Traieu els rosaris dels nostres ovaris i *abajo los muros!*

BIBLIOGRAFIA

BARRY, J. i DJORDJEVIC, J. (2007) *¿Qué sentido tiene la revolución si no podemos bailar?* EUA, Ed. Horas y Horas.

BERISTAIN, C. M. i RIERA, F. (2003). *Afirmación y resistencia*. Barcelona, Editorial Virus.

COLECTIVO TRAMPA. Tejiendo redes de apoyo mutuo para la acción.

GRUPO DE ACCIÓN COMUNITARIA: <http://www.psicosocial.net/>

IRÍDIA: www.iridia.cat.

MOC (MOVIMIENTO DE OBJECCIÓN DE CONCIENCIA). *Manual de acción directa no violenta*.

REREGUARDA EN MOVIMENT: rereguardaenmoviment@gmail.com.

ORDINT: urdintlatrama@gmail.com

LA RESPONSA POLÍTICA: PLANTAR CARA A LA REPRESSIÓ

Mireia Vehí

Hay que seguir combatiéndose.

Pablo Molano

La lluita antirepressiva és inherent a les pràctiques desobedients i a les organitzacions que practiquen la dissidència política com a motor de transformació social. La història de la lluita antirepressiva és, per tant, la història de la lluita organitzada per a la transformació social.

Als Països Catalans, la lluita antirepressiva se serveix, entre d'altres, de quatre paràmetres clau per seguir encarant-se amb els reptes polítics del futur: la visibilització de la repressió i dels mecanismes que l'articulen; l'assumpció de les conseqüències individuals i col·lectives; la legitimació de l'acció desobedient, i la voluntat que la repressió generi una resposta que sigui motor d'acció.

Al calidoscopi de respostes antirepressives, els objectius són comuns: desbordar la dinàmica de càstig; legitimar la raó última de la desobediència, i acabar generant el canvi estructural que buscava l'acció desobedient en si.

Aquest article no vol ser una llista d'accions i de repressions, ni s'hi vol fer un recull exhaustiu de totes les lluites de casa nostra. L'article busca posar al descobert alguns dels reptes que el context polític actual planteja als moviments i a les organitzacions anti-capitalistes.⁴⁰ Ho fa a partir d'experiències concretes que s'han

40. Malgrat el potencial de la dimensió psicosocial de la lluita antirepressiva per

donat arreu dels Països Catalans i que resolen les respostes a la repressió a partir dels paràmetres anteriors.

En els darrers deu anys, ni hem inventat la sopa d'all, ni comencem de zero, però necessitem repensar-nos. Som a les portes de nous cicles polítics i repressius que requeriran tota la nostra intel·ligència. Per això, aquest article: per apuntar reptes, però també per recollir la feina feta, que és molta i molt bona.

DAVANT DE LA REPRESSIÓ:
DESVETLLAR LA MAQUINÀRIA MÉS OBSCURA DE L'ORDRE

4-F I ESTER QUINTANA

Un dels objectius fonamentals de les campanyes antirepressives és la utilització d'un cas particular per visibilitzar i fer una impugnació a la totalitat de l'estructura que genera desigualtat.

Per aconseguir aquest objectiu, l'eina fonamental són les campanyes comunicatives i la visibilització de plataformes, col·lectius i coordinadores que estan seguint el cas concret. En el cicle de deu anys que analitza aquest llibre, hi ha dues campanyes clau: «Ojo con tu Ojo» i el cas del 4-F. Ambdós casos són interessants, perquè no responen a accions de desobediència organitzada, sinó que són esdeveniments aïllats, fruits de males praxis policials. I això dóna a les lectures crítiques molta legitimitat, tanta, que aconsegueixen desvetllar la maquinària més obscura de l'ordre.

El cas d'Ester Quintana és un cas treballat des de la lògica del litigi estratègic, que, segons la definició de l'Observatori DESC, «consisteix en la judicialització d'un cas emblemàtic de vulneració de drets humans amb l'objectiu d'avançar en la implementació de solucions tant per a les persones directament afectades com per a la resta de col·lectius en situació de vulnerabilitat».

Arran de l'agressió que pateix Ester Quintana durant la vaga

projectar alternatives polítiques, aquest article no hi farà referència per qüestions d'espai, i perquè en el llibre ja hi ha un capítol concret que ho fa. Per dimensió psicosocial es fa esment tant a l'enfocament multidisciplinari en l'abordatge humà de la repressió com a les xarxes que s'activen per fer front a la quotidianitat de la privació de llibertat, la persecució o l'assumpció de multes i càstigs.

general del 14 de novembre del 2012, neix la campanya «Ojo con tu Ojo», que visibilitza aquest cas concret i remet a altres casos idèntics que han quedat relegats a l'oblit: s'identifiquen fins a set persones més que han perdut l'ull per l'impacte d'una pilota de goma en actuacions policials a Catalunya –la majoria, per actuacions dels Mossos d'Esquadra–. Al seu torn, l'Associació Stop Bales de Goma intensifica la seva tasca de denúncia i emet un informe en què comptabilitza 28 casos de mutilacions a l'Estat Espanyol per impactes de bales de goma des del 1990 fins al 2009, comptant-hi també les persones migrades assassinades a la platja del Tarajal el 6 de febrer del 2014.

En paral·lel a posar al centre del debat mediàtic del país l'ús de les pilotes de goma, el cas es judicialitza i, tot i que la sentència emesa a l'agost del 2016 no inclou la identificació dels agents, el judici es dona enmig de l'huracà mediàtic que posa en dubte la praxi policial i l'encobriment dels agents per part de la Conselleria d'Interior.

El rebombori públic permet que, sota el guiatge de la campanya «Ojo con tu Ojo», de les advocades i de la perjudicada, i arran d'una demanda del grup parlamentari de la CUP, les pilotes de goma arribin al Parlament de Catalunya. Aquest, per àmplia majoria, acaba prohibint-les i aprovant el rescabament de totes les víctimes agredides per alguna actuació del Cos de Mossos d'Esquadra. Avui dia, encara no s'han rescabalat tots els casos, però la Conselleria d'Interior s'ha compromès reiteradament a continuar fent-ho.

Pel que fa a la campanya del 4-F, aquesta neix arran de la imputació sense proves de quatre joves per un incident en una casa *okupada* que acaba amb un agent de la Guàrdia Urbana paralític, un suïcidi i maltractaments en diverses comissaries. El cas esdevé un escàndol a partir de l'emissió, a la televisió pública catalana, d'un documental que exposa tot el cas i que elabora la productora Metromuster.

El suïcidi d'una de les imputades, empresonada sense proves; la impunitat dels cossos policials; les versions contradictòries de les fonts policials i de l'alcalde del moment –Joan Clos–; un in-

forme policial que desmenteix la versió dels agents i que posa de manifest l'arbitrarietat de les condemnes, i maltractaments patits a comissaria durant el procés de detenció de les persones imputades. *Ciutat morta* impacta l'opinió pública catalana el mes de gener del 2015, i multiplica les taxes d'audiència.

L'emissió del documental genera un xoc social que fa creïble la possibilitat que existeixin els muntatges policials arbitraris, la qual cosa toca de ple la imatge pública dels cossos de seguretat a Catalunya i de la judicatura. El 4-F mostra com la repressió, encara que s'acoti a la llei, funciona de manera tremendament injusta. I la injustícia no ve donada per la impunitat o per l'arbitrarietat, sinó per la maquinària en si. El cor de la bèstia surt a la llum, i fa por.

Els casos d'Ester Quintana i Patricia Heras aconsegueixen fer una de les tasques més complexes per als moviments socials: exposar, amb la complexitat que requereix l'anàlisi crítica del model; assenyalar les complicitats que fan possible les males praxis, i, sobretot, legitimar les lectures crítiques de la maquinària repressiva.

DAVANT DE LA REPRESSIÓ:
LEGITIMAR LA DESOBEDIÈNCIA

MOVIMENT FEMINISTA ALS PAÏSOS CATALANS

Una de les potencialitats de les campanyes antirepressives és la capacitat de legitimar l'acció desobedient i, per extensió, la causa de transformació social que persegueixen.

En el cas de la lluita dels moviments feministes per garantir el dret a l'avortament, les accions desobedients per visibilitzar la manca de drets sexuals i reproductius de les dones i les respostes a les ràtzies repressives de les institucions han estat moltíssimes.

El darrer cas l'han protagonitzat les feministes de Palma, encausades per irrompre a l'església de Sant Miquel de Palma el febrer de l'any 2016, i que acaba amb la condemna d'un any de presó per a cadascuna de les cinc activistes. La resposta no es fa esperar i, d'una banda, consisteix en la reivindicació de l'acció

i de la legitimitat de la lluita pel dret a l'avortament. Aquests objectius esdevenen clau en una ciutat de Palma profundament conservadora, que manté relacions estretes amb el bisbat. D'altra banda, i en l'acte central de campanya abans del judici, la campanya «#AbsolucióFemis» dibuixa un fil conductor amb les lluites pel dret a l'avortament dels moviments feministes dels anys setanta i vuitanta d'arreu de l'Estat espanyol. D'aquelles lluites, aquests drets, i de l'intent de vulneració dels drets de les dones, altre cop les mateixes lluites, amb cares diferents i generacions més joves.

Aquest element és d'una importància cabdal, ja que ubica l'acció concreta en el mapa de memòria de les lluites feministes, i li dona un alt calat polític, que interpel·la tots els col·lectius feministes perquè hi donin suport. Assumint l'acció com una reivindicació de llarg recorregut, s'explica també la repressió en termes històrics i es posa de manifest el llarg currículum de les institucions en l'escapçament dels drets sexuals i reproductius de les dones, la qual fosa fa aflorar respostes de solidaritat molt diverses en termes generacionals, territorials i sectorials.

Aquest mateix efecte l'ha aconseguit també el cas de les feministes de Tarragona, apallissades per agents de la Guàrdia Urbana en el marc d'una acció simbòlica de denúncia de la violència masclista i la pressió estètica, l'any 2009. Quatre anys més tard, bategen la campanya com a «#JustíciaCasBerskha» (nom heretat de la botiga de roba que va presenciar l'acció i l'abús policial), i decideixen utilitzar la campanya antirepressiva per fer una demostració de força del moviment feminista als Països Catalans, convocant una manifestació contra les violències masclistes amb grups de dones provinents del Principat, del País Valencià i de les Illes. De les urpes de la repressió i els muntatges policials, la resposta col·lectiva i organitzada, que serveix per respondre amb contundència, però també per trobar llocs comuns entre feministes.

Com a Palma i a Tarragona, els moviments feministes han estat una escola pionera de pràctiques desobedients. Les lluites feministes han utilitzat moltíssimes vegades els atacs repressius per a cridar més alt –més clar no ha calgut– que ser feminista és un

orgull, i que els drets de les dones s'han aconseguit amb urpes i es defensaran amb les dents.

DAVANT DE LA REPRESSIÓ:
MÉS ACCIÓ

CREMA DE FOTOS DEL REI

Una de les conseqüències de la repressió és l'efecte desmobilitzador i desarticulador de les organitzacions polítiques. La repressió trenca vides i trenca organitzacions. Per això, un dels reptes comuns de les campanyes antirepressives és generar respostes que siguin, en si mateixes, motors d'acció desobedient.

Durant aquests deu anys s'han fet moltíssimes accions en aquesta lògica: reproduir altre cop l'acció; fer xerrades i actes, o convocar mobilitzacions per tal de visibilitzar el cas, denunciar la repressió i reivindicar les accions.

El setembre de l'any 2007, encausen dos militants independentistes de Girona per cremar fotos del rei Joan Carles I, i la resposta col·lectiva no es fa esperar: organitzar cremades de fotos col·lectives i generar una campanya amb el lema «Jo també sóc antimonàrquic».

La campanya té dues línies d'acció: d'una banda, repetir l'acció desobedient, reivindicant-la, i amb un missatge clar a la resposta repressiva: ho tornarem a fer tantes vegades com calgui; d'altra banda, el lema de la campanya posa al centre del debat mediàtic del país la monarquia espanyola com a símbol d'un estat caduc. Icona d'un règim del 78 negacionista en termes de memòria històrica i continuista amb les elits privilegiades. Imatge d'un marc constitucional blindat als drets d'autodeterminació dels pobles. Herència d'un Estat espanyol que, perseguint l'acció simbòlica de la crema de fotografies per mitjà de l'Audiència Nacional, es dibuixa com l'essència de la dictadura franquista. Victòria clara: del càstig per qüestionar l'honor de la monarquia a la construcció de l'hegemonia antimonàrquica.

En la mateixa lògica de fer de la repressió un motor d'acció, hi ha una experiència destacable a la ciutat de Barcelona: el Sindicat Popular de Manters, que neix com a resposta organitzada a la repressió policial al col·lectiu de manters de la ciutat, i que avui dia és un col·lectiu que treballa per a la millora dels drets del col·lectiu. El Sindicat, autogestionat i format per manters, és un actor polític fort, que fa visible la repressió cap a les persones que venen a la manta, i que posa el punt de mira en el substrat racista de les institucions. És interessant com desvelen l'entramat repressiu de la Llei d'estrangeria, assenyalant responsabilitats polítiques properes –Administració local i autonòmica– i despullant les limitacions de les institucions locals per resoldre el conflicte d'estrangeria.

És una experiència que s'inspira en altres experiments polítics anteriors, com el Som 300 (assemblea de manters, també a Barcelona), i que aglutina moltes persones en situació administrativa irregular, que treballen cometent un delicte –venent productes a la manta– i que responen a la repressió visibilitzant-se i reivindicant la feina que fan, així com el dret a la mobilitat i a la migració de totes les persones. El Sindicat respon a la repressió amb autoorganització, reivindicant la pràctica desobedient, i visibilitzant-se davant d'una Llei d'estrangeria folrada de mecanismes repressius per a la persecució i deportació.

En aquesta línia, i seguint amb el fil de la Ciutat Comtal, és interessant l'experiència de les Putas Indignadas, un col·lectiu de treballadores sexuals del barri del Raval de Barcelona que s'organitzaren arran de l'aplicació de l'ordenança del civisme i de la persecució policial que patien per exercir la seva feina al carrer. En manifestacions vistoses, plenes de màscares i disfresses, reivindiquen el dret al treball, però també el dret a visibilitzar-se i a combatre l'estigma de «putes». D'una banda, impugnen l'ordenança del civisme, i, d'altra banda, assumeixen una identitat tradicionalment despectiva com a pròpia per capgirar-la i que sigui font de poder.

Putes i manters, col·lectius tradicionalment sense dret al dret, i sense la possibilitat de respondre a la repressió silenciada del sistema, orgullosos de ser qui són i del treball que realitzen.

DAVANT DE LA REPRESSIÓ: CONTINUAR ORGANITZANT-NOS

Mentre escric aquestes línies, diversos càrrecs electes i militants de l'esquerra independentista són portats a Madrid, a les portes de l'Audiència Nacional, acusats de qüestionar el règim, sigui per cremar fotos del Rei, per penjar estelades als balcons o per fer declaracions que es consideren intolerables. Són temps convulsos, però també són temps de projectes polítics transformadors, que il·lusionen, i que dibuixen futurs desitjables. Caldrà determinació, però, també, tota l'astúcia necessària per fer front a la fúria repressiva d'un règim que no vol marxar.

Que la repressió no ens talli les ales, deia un vell cartell de l'Assemblea de Barri de Sants. Que tampoc no ens talli les ganes de fer política per canviar-ho tot.

Guanyarem, o almenys tractarem d'arribar a un lloc on digui victòria; tal volta per adonar-nos que hem de continuar lluitant. Perquè, com deia aquella vella cançó dels Esquirols dedicada a Xirinacs, cal lluitar contra el fort quan siguem febles i contra nosaltres mateixos quan siguem forts. I la repressió, la cara més fosca de l'ordre, sempre serà l'eina dels més forts.

SÒCRATES, IELENA I DJAMILA

Benet Salellas

El judici a Sòcrates és probablement un dels primers judicis polítics dels quals tenim notícia a Occident; la manera d'afrontar el judici ens acosta a la idea del judici de ruptura, una estratègia centrada a discutir la legitimitat del tribunal que jutja amb l'objectiu últim de discutir el sistema polític en el seu conjunt i de desbordar els marcs tradicionals del debat, traslladant el centre de la discussió de l'acusació plantejada per l'Estat al procés en si i als motius polítics que el mouen.

Els primers de teoritzar sobre aquesta qüestió com l'entendem avui van ser els bolxevics. En una carta de 1905 Lenin escrivia sobre l'estratègia que havien de seguir, segons el seu criteri, Ielena Stàssova i la resta de camarades presos, i hi proposava una tríada: 1) no reconèixer el dret de la Cort de jutjar els acusats i, per tant, procedir a boicotejar-la; 2) no participar en els procediments judicials i utilitzar l'advocat exclusivament per explicar que el Tribunal es troba mancat de jurisdicció, i 3) utilitzar el judici com a mitjà d'agitació.

Aquesta mirada va ser desenvolupada en multitud de processos contra militants comunistes –durant anys, el procediment de referència va ser l'anomenat judici de Leipzig a Gregori Dimitrov l'any 1933, acusat d'haver incendiat el Reichstag–, i Jacques Vergès va ser responsable de reactivar la qüestió en els procediments de defensa d'algerians insurgents contra França durant la Guerra de la Independència d'Algèria. El mateix Vergès recordava més tard:

Era conscient que la condemna dels acusats estava programada dins del marc estret del procés; però aquesta relació de força podia canviar si hi entrava en joc l'opinió pública internacional. Per tant, vaig considerar el pretori com un camp de batalla que havia de fer-se públic, per tal de poder lluitar en situació d'igualtat amb els jutges.

El seu cas més paradigmàtic -i que dona origen a l'anomenada «estratègia de ruptura»- és el judici contra Djamil Bouhired. Quan Vergès va agafar el cas, sota una acusació d'assassinat terrorista i amb impossibilitats de defensa evidents, la sentència de mort pràcticament estava dictada. La utilització de la tècnica de la ruptura va suposar guanyar el pols a l'Estat francès i salvar la vida de l'acusada. Lluny del que podria semblar, el mateix Vergès assenyalava que l'estratègia de ruptura va salvar moltes més vides de militants de l'FLN que no pas la clàssica estratègia de connivència.

Connivència i ruptura, amb aquests noms s'apunten les dues grans maneres d'afrontar el procés. Quan la persona acusada accepta les regles del joc i s'estableix un diàleg entre el jutge i l'acusat, la defensa se cenyeix a un debat més jurídic o de fet de l'objecte d'acusació -que no necessàriament ha de ser poc-; d'alguna manera, es construeix un espai delimitat que permet als poders de l'Estat desplegar tota la seva potència. Si, en canvi, s'adopta l'estratègia de ruptura, la persona acusada ha d'exposar en el procés la causa política subjacent, perquè aquesta és el propi motor del procés i el que genera una contradicció potencial al conjunt del sistema. D'aquesta manera, la part acusada es converteix en part acusadora, i el judici, en els termes convencionals, esdevé impossible. Vergès planteja la necessitat de combinar l'argumentació política a la sala amb dos elements més: l'apel·lació al dret internacional públic i una crida a l'opinió pública. També, sintèticament, apunta dues altres qüestions: 1) l'estratègia de ruptura és especialment efectiva quan permet encarrilar una contradicció amb potencialitat de destruir l'ordre existent i substituir-ne un de nou, i 2) la possibilitat de generar estratègies combinades entre l'estratègia de ruptura i la de connivència.

Aplicant aquestes reflexions a la nostra història judicial recent, des dels processos assumits pels moviments socials catalans crec que podem afirmar tranquil·lament –i sense fer escarafalls– que en aquests anys no hem adoptat estratègies de ruptura com les que s’han descrit, i que en ben poques ocasions hem plantejat obertament dins de la sala de justícia un al·legat de falta de legitimació del tribunal, fins i tot en casos especialment escandalosos, com l’Audiència Nacional. Sí que s’ha de dir que hem seguit com a mínim dues estratègies diferents en funció de si en el procés judicial hi havia peticions de pena que suposaven ingrés a presó o si el que hi havia en joc eren penes econòmiques o d’inhabilitació. En el primer grup de casos, en general, hem optat per utilitzar estratègies de connivència, intentant evitar la condemna –excepte en campanyes molt concretes i d’altíssima repercussió social, com la insubmissió al servei militar i la PSS–; en el segon grup sí que, de manera molt més majoritària, hem acceptat vies de confrontació en el discurs, és a dir, acceptant els fets però modificant-ne el significat jurídic i polític (*okupació*, delictes electorals, fotos del Rei 2007, feministes de Palma...). En aquestes pinzellades no podem deixar d’esmentar la posició de determinats sectors llibertaris de no utilitzar el dret a declarar en cap moment, ni en el mateix procés ni a la sala de vistes per fer-ne un ús polític, de manera que el dret al silenci esdevenia un autèntica estratègia de *no-col·laboració*.

El context repressiu actual contra l’independentisme (Montse Venturós, Joan Coma, fotos del Rei 2016...), en el marc d’un ampli ressò social, amb un suport massiu, ens obre escenaris per fer coses diferents de les que hem fet fins ara en els processos judicials, o potser per seguir fent el mateix, però amb potencialitat d’obtenir conseqüències diferents. De moment, hem assajat prou l’estratègia de la «desobediència» en el marc de la «desobediència institucional», com una mena de cristal·lització de la desobediència civil practicada a les institucions. Tenim pendants alguns debats sobre com perfilem al detall aquesta pràctica, però, de moment, l’enfocament que hem donat a la qüestió de les citacions s’aproxima prou a l’estratègia de ruptura d’evidenciar la il·legimitat de l’ordre judicial i dels seus tribunals.

Sobra deixar clar que no cal ser fetitxistes amb res, ni tampoc amb les estratègies judicials, i que això ha de tenir molt poc a veure amb un tema de valentia en el pitjor sentit masculí de la paraula. El que ens ha de guiar sempre és buscar l'estratègia més efectiva per als interessos amb què intentem respondre al procés penal –cal dir que, de manera molt majoritària, no triem nosaltres ni quan ni contra qui– i, dins d'aquests interessos, hi ha d'haver un protagonisme especial per a la persona encausada i per a una via que la faci sentir còmoda, tant a ella com al seu entorn. Si, a més, tot això encaixa amb una bona estratègia política, haurem trobat la millor solució.

I arribem al debat sobre l'acte de declaració davant del tribunal. Algú ha dit que declarar és incongruent amb les estratègies de no-col·laboració. Personalment, entenc que un procés judicial per raons polítiques només pot ser abordat políticament –cosa que ja hem dit que no significa deixar d'atendre cada cas per les seves circumstàncies, i pensant sempre en la persona encausada i treballant-hi braça a braç –; ara bé, desaprofitar una plataforma de debat polític, com pot ser un procediment judicial, amb tots els seus interrogatoris i declaracions, sense explicar per què som aquí, no em sembla gens encertat. No només perquè fer-ho és una manera de tensar el mateix tribunal i obligar-lo a justificar el seu paper i *blanquejar democràticament* la seva activitat; de posar-li-ho difícil. No només perquè és un espai amb cobertura mediàtica que permet fer arribar les nostres paraules i reflexions a llocs on mai no arribarien. Sinó, sobretot, perquè és una autèntica representació del nostre combat d'idees, de raons i de somnis, de visibilització de les contradiccions que travessen aquest sistema. I, si ho fem en contextos en què el mar està remogut, com ara, poden ser útils per fer avançar les nostres lluites.

És un pèl forçada, la consideració que seguirà –sobretot perquè els referents relatats ho són de condicions polítiques i personals molt més arriscades que les presents–, però si Sòcrates, Ielena Stàsova i Djamila Bouhired van utilitzar la declaració com a manifest polític i com a via d'agitació, potser convindria atendre-ho i reprendre un fil roig més que travessa la història.⁴¹

41. Publicat al portal *Critic* amb data 12 de desembre de 2016, amb el títol «Judicis contra l'independentisme, proposta per a una estratègia de ruptura».

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	Benet Salellas i Mireia Vehí	7
<hr/>		
PRÒLEG		
<i>La importància de la memòria de la repressió</i>	Pilar Rebaque	11
<i>Societat civil i policia, un torcebraç en acció.</i>	Laia Serra	19
<hr/>		
<i>La identificació dels activistes: fitxers policials i altres mètodes al límit... O de com els Mossos d'Esquadra nodrien les cues de l'atur.</i>	Ciro Morales	27
<hr/>		
<i>Repressió administrativa de la protesta al carrer. Anàlisi de la Llei de seguretat ciutadana en la seva (des)evolució i de les ordenances de civisme municipals.</i>	Eva Pous i Calvet	33
<hr/>		
<i>Repressió penal de la protesta al carrer. Les figures més usuals d'incriminació dels i les activistes: delictes de desordres públics, desobediència i atemptats a agents de l'autoritat</i>	Eduardo Cáliz i Xavier Monge	45
<hr/>		
<i>La desobediència civil institucional</i>	Montserrat Vinyets i Esther Sancho	53
<hr/>		
<i>Repressió específica en supòsits de vaga.</i>	Mireia Bazaga	65
<hr/>		
<i>De la pancarta al Twitter: La repressió al perill del pensament dissident.</i>	Maria Josep Martínez i David Aranda	71
<hr/>		

<i>Gènere i repressió: repressió sexuada</i>	Bego Casado i Neus Tur	89
<i>«Ser immigrant», una categoria biopolítica</i>	Mostafa Shaimi	103
<i>La llarga lluita contra els delictes d'odi</i>	Miquel Ramos i David Bou	113
<i>La tortura i els tractes inhumans o degradants durant la detenció</i>	Anaïs Franquesa Griso	119
<i>Antiterrorisme i ordre establert</i>	Benet Salellas	125
<i>Activistes a la presó</i>	Enrique Costoya	133
<i>Mitard</i>	Marina Bernadó	139
<i>Perspectiva psicosocial: grups de suport i acompanyament</i>	Mercè Nebot i Carla Alsina	145
<i>La resposta política: plantar cara a la repressió</i>	Mireia Vehí	153
EPÍLEG		
<i>Sòcrates, Ielena i Djamila</i>	Benet Salellas	161

AUTORES:

CARLA ALSINA MURO (Manresa, 1985) és sociòloga i entre altres passions, treballa per la justícia de gènere interseccional. Membre d'Irídia, centre per a la defensa dels drets humans, també és activista, des del 2010, d' U(o)rdint, col·lectiu autònom de suport psicosocial en processos de repressió política.

DAVID ARANDA CHECA (Santa Coloma de Gramenet, 1992) és advocat i militant d'Alerta Solidària i de la CUP - Gent de Gramenet, membre del Centre d'Acolliment de Santa Coloma.

MIREIA BAZAGA LAPORTA (Barcelona, 1983) és advocada, militant de Les Malapècora col·lectiu feminista i anticapitalista de Girona i Salt i secretària jurídica de CGT Catalunya.

MARINA BERNADÓ (Barcelona, 1974) actualment és presa política que compleix condemna a l'Estat Francès.

DAVID BOU (Barcelona, 1989) és politòleg i periodista de la *Directa*, especialitzat en extrema dreta, migracions i drets civils i polítics. És un dels coordinadors del projecte *crimenesdeodio.info* i autor de diversos treballs d'investigació sobre neofeixisme.

EDUARDO CÁLIZ (Jerez, Andalusia, 1978) és advocat penalista, ha participat entre altres en la defensa de casos com Aturem el Parlament, Can Vies, Vaga General, 4F; ha militat en Jaleo!!! organització juvenil de l'esquerra sobiranista andalusa i Nación Andaluza, i actualment és membre del Secretariat Nacional de la CUP.

BEGO CASADO (Terrassa, 1975) és jurista i advocada, membre del Grup de recerca Antígona (UAB), de l'Associació Memòria contra la Tortura i activista feminista.

ENRIQUE COSTOYA (Palma, 1986) és treballador portuari. Militant anarquista detingut pels fets de la Vaga General del 29M de 2012 a Barcelona. Detingut i empresonat per la Audiencia Nacional

en la operació Pandora 2 i detingut posteriorment en el marc de la campanya *#lavagaquevolem*. Actual Secretari General de la CNT de Barcelona i Delegat de la Secció Sindical de Treballadors Portuaris de la CNT. Advocat.

ANAÏS FRANQUESA GRISO (Vilafranca del Penedès, 1983) és advocada penalista i membre d'Irídia - Centre per la Defensa dels Drets Humans.

MARIA JOSEP MARTÍNEZ i CLEDERA, (Xàtiva, la Costera, 1978) és advocada i militant d'Alerta Solidària i Endavant. Des de fa un grapat d'anys vinculada a l'Esquerra independentista, mitjançant diverses organitzacions, així com a moviments socials i col·lectius de Xàtiva.

XAVIER MONGE PROFITÓS (Barcelona, 1985) és advocat especialitzat en dret penal i administratiu, llicenciat en dret per la Universitat de Barcelona. Ha dut causes contra el Departament d'Interior i el defensa de manifestants i vaguistes. Ha militat a Maulets, al SEPC, al moviment antibolonya i en diversos moviments veïnals. Actualment és assessor jurídic del Grup Municipal de la CUP Capgirem Barcelona a l'Ajuntament.

CIRO (Morod) MORALES-RODRÍGUEZ (Jerez, Andalusia, 1982), és *jerezano* desarrelat, vivint a Catalunya des del 2001. Més sexòleg que periodista, millor militant que activista. Però, sobre tot, infal·libre i indesitjable cambrer. Condemnat a tres anys pel mal anomenat «Assalt al Parlament», a més d'altres càstigs per la seva «gimnàstica revolucionària». Anarquista esdevingut comunista – pel comú–.

MERCÈ NEBOT i VENTURA (Barcelona, 1979) és una bollera feminista que es disfressa de mare, docent o activista. Des de 2010 forma part d'U(o)rdint, col·lectiu autònom de suport psicosocial en processos de repressió política, i de diverses associacions que lluiten pel dret al propi cos.

EVA POUS i CALVET (Sabadell, 1983) és advocada i militant d'Alerta Solidària, del Casal Independentista i Popular de Sabadell - Can Capablanca, i sòcia del Casal Boira Baixa de Manlleu.

PILAR REBAQUE (Barcelona, 1951) és advocada i feminista ha participat de la lluita pels drets de les dones i per la recuperació de la memòria històrica. Forma part de la Comissió de Dones Advocades i de la Comissió de Memòria Històrica del Col·legi d'Advocats i Advocades de Barcelona i de la Comissió de la Dignitat.

MIQUEL RAMOS (València, 1979) és periodista especialitzat en extremadreta i crims d'odi. Coautor del projecte *crimenesdeodio.info* i autor de diverses investigacions com *L'extrema dreta espanyola durant la crisi econòmica 2008-2014* (Treball de màster en sociologia i antropologia de la Universitat de València) o *Women and gender ideologies in the far right in Spain* (Gender and Politics, Palgrave Macmillan, 2016). Ha col·laborat amb mitjans com *Directa*, *Diagonal*, *La Marea*, *El Temps* i fou membre fundador del periòdic *L'Avanç*.

ESTHER SANCHO i CEPERO (Barcelona, 1974) és advocada en exercici i consultora local, membre de la Comissió de Juristes de la CUP, de la Comissió de Defensa dels Drets Humans del ICALL i de la Comissió de Control de Consultes Populars del Parlament, participa de diferents moviments socials a Ponent.

BENET SALELLAS i VILAR (Girona, 1977) és pare, treballa d'advocat des del 2003 i ha participat activament en el moviment antirepressiu però també en l'ecologisme i en la lluita pel dret a l'habitatge. És militant de la CUP i diputat al Parlament de Catalunya des del 2015.

LAIÀ SERRA (Barcelona, 1977) és advocada penalista, que treballa en discriminació, gènere, Drets Humans, llibertat d'expressió i repressió, membre de la Comissió de Defensa del Col·legi d'Advocats de Barcelona.

MOSTAFÀ SAHIMI (Oujda, Marroc, 1974) és membre de l'Espai Antiracista de Salt-Girona.

NEUS TUR (Palma, 1989) és politòloga, membre del Grup de recerca Antígona (UAB) i activista.

MIREIA VEHÍ I CANTENYS (Girona, 1985) és sociòloga i feminista. Ha participat de moviments socials antirepressius, feministes, pel dret a l'habitatge i a la ciutat, pel dret a la migració i contra les fronteres. Actualment milita a la CUP i és diputada al Parlament de Catalunya.

MONTSERRAT VINYETS PAGÈS (Sant Celoni, 1977) és advocada subaltern. *@antigonapages*.

LLIBRES PER LA UNITAT POPULAR

Una col·lecció de pensament, de reflexió i de crítica des de l'Esquerra Independentista: per aquells i aquelles que volen uns Països Catalans lliures i justos. Llibres que expliquen coses que rarament s'expliquen des de les editorials convencionals. Llibres incòmodes per a una societat que volem diferent.

El projecte en xarxa «Llibres per la Unitat Popular», vol aprofundir en el treball de diferents organitzacions polítiques i socials, així com diverses editorials compromeses pel país que aniran editant materials de difusió massiva que expliqui la realitat del nostre territori, de la seva gent i de les seves lluites.

—No respectaràs la llei?
—Tots ens devem primerament a les lleis eternes.

Antígona. Tragèdia en tres parts
Salvador Espriu

El mite d'Antígona travessa la història d'Occident, des de l'Atenes de Sòfocles fins avui, per recordar-nos la cruïlla entre legalitat i legitimitat. I aquest dilema tan antic, el de la separació entre dret i justícia, el reprenem avui conscients que és el marc des del qual prenen sentit moltes de les accions dels moviments socials i l'esquerra anticapitalista en la praxi política quotidiana.

Antígona emmordassada és un projecte sorgit de la voluntat d'explicar la cultura política comuna que ressegueix els nostres carrers, eminentment desobedient, i forjada per pràctiques que contraposen la legitimitat de causes justes a una legalitat forjada en l'obediència al poder.

Per això el conjunt d'articles que conformen Antígona emmordassada no és només un recull d'experiències i de fites, sinó que respon a la voluntat de construir relat sobre la desobediència i la lluita antirepressiva a casa nostra, relat que posi en valor les trajectòries i doni sentit col·lectiu a un projecte de contrapoder viu avui als Països Catalans.

